INTROSPECTIV
PSIHOLOGIE

Evoluţia începe de la cunoaşterea de sine.
Prin lectură, pornim într-o călătorie
înspre sine, pentru ca apoi să găsim
starea de împăcare şi echilibrul
interior. *Introspectiv* îşi propune
să ofere cititorului cărţi-reper
din domeniile spiritualităţii, psihologiei
şi dezvoltării personale.

VIKTOR E. FRANKL

Ce nu am scris în cărțile mele

MEMORII

Traducere din limba germană de
MONICA OPRINOIU

LITERA
București

Dem Leben Antwort geben. Autobiografie
Viktor E. Frankl

Copyright © 2017 Beltz Verlag, parte a grupului editorial Beltz, Weinheim, Basel
Toate drepturile rezervate

INTROSPECTIV®

Introspectiv este parte a Grupului Editorial Litera

tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19

e-mail: contact@litera.ro

www.litera.ro

Copyright © 2022 Grup Media Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactare: Roxana Melnicu, Irinel Antoniu
Copertă: Flori Zahiu-Popescu
Corectură: Oana Sănițariu
Tehnoredactare și prepress: Bogdan Coscaru

ISBN 978-606-33-8939-9

ISBN EPUB 978-606-33-9367-9

PĂRINȚII

Mama mea provenea dintr-o familie patriciană stabilită de mult timp la Praga. Unchiul ei era poetul praghez de limbă germană Oskar Wiener[1] (a cărui figură a fost imortalizată în romanul lui Meyrink *Golem*[2]). L-am văzut pierind, la mult timp după ce orbise, în lagărul de concentrare

Theresienstadt. Printre strămoșii mamei se numără Rashi[3], care a trăit în secolul al XII-lea, dar și „Maharal“[4], faimosul „Mare rabin Löw“ al Pragăi. De fapt, eu aș fi a douăsprezecea generație după „Maharal“. Am aflat toate acestea dintr-un arbore genealogic al familiei pe care am avut odată ocazia să-l văd.

Aproape că am venit pe lume în celebra cafenea Siller din Viena. Acolo a simțit mama primele dureri ale facerii, într-o frumoasă după-amiază de duminică, primăvara, pe 26 martie 1905. Ziua mea de naștere coincide cu ziua în care a murit Beethoven, lucru care l-a făcut pe un coleg de școală să comenteze cândva răutăcios: „O nenorocire nu vine niciodată singură“.

Mama era o persoană plină de bunătate și evlavie. Nu înțeleg de ce eu am fost așa o „pacoste“ în copilărie, după cum mi s-a spus. Când eram mic, adormeam doar când ea îmi cânta „Lang, lang ist's her“* în chip de cântec de leagăn. Versurile nu contau pentru mine la vremea aceea, și mai târziu, mi-a povestit că obișnuia să cânte astfel: „Mai taci odată, pacoste răzgâiată – de mult, de mult, de mult“. Importantă era melodia.

Am fost atât de atașat emoțional de căminul părinților, încât am suferit teribil de dor de casă în primele săptămâni și luni, chiar ani, când a trebuit să rămân peste noapte în diverse spitale în care lucram. La început am vrut să petrec noaptea acasă o dată pe săptămână, apoi o dată pe lună. Mai târziu, am ținut să fiu acasă măcar la fiecare aniversare a zilei mele de naștere.

După ce tatăl meu a murit la Theresienstadt și am rămas singur cu mama, mi-am făcut un obicei din a o săruta ori de câte ori o întâlneam sau ne luam

rămas-bun, ca să fiu sigur că, dacă ceva ne-ar fi separat, ne despărțiserăm în bună înțelegere.

Iar când a sosit timpul să fiu deportat la Auschwitz împreună cu prima mea soție, Tilly, și mi-am luat rămas-bun de la mama, în ultimul moment am rugat-o: „Te rog, dă-mi binecuvântarea ta". Nu voi uita niciodată cum a răspuns, cu un strigăt plin de ardoare, ce venea din adâncul sufletului: „Da, da, te binecuvântez" – apoi mi-a dat binecuvântarea. Acestea s-au petrecut cu aproximativ o săptămână înainte ca ea însăși să fie deportată la Auschwitz, iar acolo, trimisă direct în camera de gazare.

În timp ce mă aflam în lagăr, m-am gândit foarte mult la mama și, de fiecare dată când îmi închipuiam cum ar fi să o revăd, imaginea care îmi venea negreșit în minte era că singurul gest potrivit ar fi să cad în genunchi și să-i sărut tivul rochiei, cum așa frumos se spune.

Aminteam că mama era o ființă evlavioasă, cu suflet bun. Tata, în schimb, avea un caracter mai degrabă opus, o viziune spartană asupra vieții și un simț acut al datoriei. Se ghida după principiile sale, cărora le-a rămas fidel. Și eu sunt perfecționist, trăsătură pe care am deprins-o de la el. Tata ne obliga, pe mine și pe fratele meu (mai mare) să citim o rugăciune în ebraică în fiecare seară de vineri. Nu eram pedepsiți dacă făceam vreo greșeală (ceea ce se întâmpla adesea), dar nici nu primeam vreun premiu. Primeam zece helleri numai dacă citeam textul absolut perfect, dar asta nu se întâmpla decât de câteva ori pe an.

Perspectiva tatălui meu asupra vieții ar putea fi descrisă nu doar ca spartană, ci și stoică, dacă nu ar fi avut și o tendință spre irascibilitate. Într-un acces de furie, a rupt odată un baston de drumeție în timp ce mă altoia cu el. În ciuda tuturor acestor lucruri, l-am văzut întotdeauna ca pe o

personificare a dreptății. În plus, ne-a oferit întotdeauna un sentiment de siguranță.

Per ansamblu, semăn mai mult cu tatăl meu. Trăsăturile pe care le-am moștenit de la mama, împreună cu cele de la tata probabil că au creat în caracterul meu o tensiune. Odată, un psiholog de la clinica universitară de psihiatrie din Innsbruck m-a testat cu testul Rorschach. A spus că nu mai văzuse niciodată o asemenea gamă de variație între raționalitate extremă, pe de o parte, și emoționalitate profundă, pe de altă parte. Presupun că prima am moștenit-o de la tata, iar cea de-a doua, de la mama.

Tata provenea din Moravia de Sud, care la acea vreme făcea parte din Imperiul Austro-Ungar. Ca fiu nevoiaș al unui meșter legător de cărți, s-a înfometat ca să poată studia la facultatea de medicină. În cele din urmă, nu a absolvit-o, fiind nevoit să renunțe din motive financiare și să intre în administrația publică, unde a avansat până la funcția de director în Ministerul Afacerilor Sociale. Înainte de a muri de inaniție în lagărul Theresienstadt, *Herr Direktor* a fost văzut odată răzuind resturile cojilor de cartofi dintr-un tomberon golit. L-am putut înțelege abia după ce eu însumi am fost transferat din lagărul de concentrare Theresienstadt, via Auschwitz, la Kaufering, unde am suferit cumplit de foame. Acolo eu am fost cel care a râcâit pământul înghețat pentru o bucățică minusculă de morcov.

O perioadă, tata a fost secretarul particular al ministrului Joseph Maria von Bärnreither[5]. La acea vreme, Bärnreither scria o carte despre reforma sistemului penitenciar și despre experiențele sale personale din America. Se afla la moșia sau castelul său din Boemia când i-a dictat manuscrisul tatălui meu, care fusese stenograf parlamentar timp de zece ani. Ministrul a observat la un moment dat că,

de fiecare dată când era invitat, tata evita să vină la masă. Într-o zi, l-a întrebat de ce. Tatăl meu i-a explicat că mănâncă doar hrană rituală – lucru pe care, de altfel, familia noastră l-a făcut până la Primul Război Mondial. La auzul acestor vorbe, ministrul Bärnreither a dat dispoziție ca trăsura lui să meargă de două ori pe zi într-un orășel din apropiere ca să aducă mâncare cușer, astfel încât tatăl meu să nu mai fie nevoit să trăiască doar cu pâine, unt și brânză.

În ministerul în care lucra tata la acea vreme, un șef de secție i-a cerut odată să stenografieze o ședință. Tatăl meu a refuzat, explicând că în ziua respectivă e cea mai mare sărbătoare evreiască, Iom Kipur – zi de post, de rugăciune și, bineînțeles, zi în care munca este interzisă. Șeful de secție l-a amenințat cu o anchetă disciplinară. Cu toate acestea, tata a refuzat să muncească de sărbătoarea evreiască și, într-adevăr, a primit o pedeapsă disciplinară.

Era o persoană religioasă, însă avea și idei critice. Nu a lipsit mult să devină primul evreu liberal din Austria și liderul sau reprezentantul a ceea ce, ulterior, în America, s-a numit „iudaism reformat". Și, dacă am exemplificat ceea ce spuneam despre principiile lui, aici trebuie să dezvolt ceea ce spuneam despre stoicism. Pe când mărșăluiam de la gara Bauschowitz spre lagărul Theresienstadt, el își căra în spinare ultimele bunuri îndesate într-o cutie mare de pălării. În timp ce oamenii erau la un pas de a intra în panică, le-a spus de câteva ori: „Nu vă pierdeți cu firea, Dumnezeu ne va ajuta". Rostea asta zâmbind. Atât despre originea caracterului meu.

Cât despre originea tatălui meu, se pare că strămoșii săi se trăgeau din Alsacia-Lorena. Mi s-a spus că Napoleon, într-una din campaniile sale, a mărșăluit prin orașul natal al tatălui meu, în

Moravia de Sud (la jumătatea distanței dintre Viena și Brno), iar grenadierii săi au fost încartiruiți acolo. Unul dintre acești soldați a întrebat o fată despre o anumită familie. Întâmplarea a făcut să fie vorba chiar de familia fetei, așa că el s-a cazat la ei și le-a spus că este originar din Alsacia-Lorena și că rudele sale îi ceruseră să caute familia fetei și să le transmită salutări. Strămoșul respectiv trebuie să fi emigrat într-acolo în jurul anului 1760.

Printre lucrurile pe care am reușit să le strecor în lagărul de la Theresienstadt a fost și o fiolă de morfină. I-am injectat-o tatălui meu atunci când, ca medic, am fost nevoit să constat că se confrunta cu un edem pulmonar în fază terminală, adică se lupta pentru aer pe măsură ce moartea i se apropia. La acea vreme, avea deja 81 de ani și era pe jumătate mort de foame. Totuși, a fost nevoie de două pneumonii ca să-l răpună.

L-am întrebat:

– Mai ai dureri?

– Nu.

– Mai ai vreo dorință?

– Nu.

– Mai vrei să-mi spui ceva?

– Nu.

Apoi l-am sărutat și am plecat. Știam că nu-l voi mai vedea în viață. Însă eram pătruns de cel mai înalt sentiment care poate fi imaginat. Îmi făcusem datoria. Rămăsesem la Viena ca să fiu alături de părinți, iar acum îl însoțeam pe tata până în pragul morții, scutindu-l de o agonie zadarnică.

În perioada de doliu, mama mea a fost vizitată de rabinul ceh Ferda, care îl cunoscuse bine pe tata. Eram de față când Ferda, printre vorbele de consolare, i-a spus că tatăl meu fusese un *tzadik*, adică un „om drept". Prin urmare, mi se confirma convingerea din copilărie că dreptatea este una dintre trăsăturile tatălui meu. Simțul său de

dreptate trebuie să fi fost însă înrădăcinat în credința într-o justiție divină. Altfel nu-mi pot imagina de ce ar fi adoptat ca deviză vorbele pe care le rostea în repetate rânduri: „Când voia-i a lui Dumnezeu, în loc stau eu".

COPILĂRIA MEA

Înapoi la punctul de plecare, adică la nașterea mea. M-am născut în Czerningasse, numărul 6 și, dacă îmi amintesc bine, tatăl meu mi-a spus odată că peste drum, la numărul 7, a locuit pentru o vreme doctorul Alfred Adler, fondatorul psihologiei individuale. Prin urmare, locul de naștere al celei de-a treia școli vieneze de psihoterapie, logoterapia, nu este departe de al celei de-a doua, psihologia individuală a lui Adler.

Și dacă mai facem câțiva pași pe Praterstrasse, adică de cealaltă parte a aceluiași cartier, ajungem la casa în care Johann Strauss a compus imnul național neoficial al Austriei, valsul *Dunărea albastră*.

Logoterapia a luat naștere, așadar, în casa în care m-am născut. Dar cărțile pe care le-am publicat au fost scrise în apartamentul în care locuiesc de când am revenit la Viena. Și, întrucât biroul meu are o fereastră semicirculară, l-am botezat „sala de semitravaliu", prin analogie cu „sala de nașteri", întrucât acolo îmi dictez cărțile aflate în travaliu.

La vârsta de 3 ani eram deja hotărât să devin medic, ceea ce a fost, probabil, pe placul tatălui meu. Profesiile la modă din vremea aceea, și anume meseria de marinar sau cariera de ofițer, le-am îmbinat firesc cu idealul meu de a de-veni medic, întrucât voiam să fiu ba doctor pe un vas, ba medic militar. Însă, dincolo de partea practică, trebuie să

fi fost interesat de cercetare încă de la o vârstă fragedă. Cel puțin îmi amintesc și astăzi că-i spuneam mamei când aveam 4 ani: „Mama, știu cum se fac medicamentele. Cauți oameni care oricum vor să-și ia viața și care se întâmplă să fie bolnavi. Le dai tot felul de lucruri de mâncat și de băut – să zicem, cremă de pantofi sau benzină. Iar dacă scapă cu viață, atunci ai descoperit medicamentul potrivit pentru boala lor". Și când te gândești că azi am critici care mă acuză că nu sunt orientat suficient spre partea de experiment!

Trebuie să fi avut vreo 4 ani când, cu puțin timp înainte de a adormi, gândul neașteptat că într-o zi va trebui să mor și eu m-a făcut să mă înfior. Dar niciodată de-a lungul vieții nu mi-a dat de furcă teama de moarte, ci mai degrabă ideea că efemeritatea vieții i-ar putea distruge sensul. Iar răspunsul la această întrebare, răspunsul pe care am reușit în cele din urmă să îl găsesc, a fost următorul: în unele privințe, tocmai moartea este cea care dă vieții sens. Mai presus de toate, însă, efemeritatea nu poate diminua sensul existenței pentru simplul motiv că nimic din trecut nu se pierde iremediabil, ci totul rămâne păstrat în mod irevocabil. Așadar, trecutul este cel care conservă și salvează lucrurile de caracterul lor trecător. Tot ceea ce am făcut și am creat, tot ceea ce am trăit și am experimentat – toate acestea au rămas fixate în trecut. Nimeni și nimic nu le mai poate face să dispară.

Pe când eram puști, m-am simțit lezat de faptul că, din cauza Primului Război Mondial, două dintre cele mai puternice dorințe nu mi s-au îndeplinit. Mi-ar fi plăcut să fiu cercetaș și mi-aș fi dorit să am o bicicletă. În schimb, s-a împlinit ceva ce nu aș fi îndrăznit niciodată să sper. Dintre sutele de băieți care populau parcul și locurile de joacă ale orașului, am reușit să-l „pun jos" pe cel care era recunoscut

drept cel mai puternic la lupte, imobilizându-i capul cu brațul.

În adolescență mi-am dorit întotdeauna să scriu o povestire despre cineva care caută cu febrilitate o agendă pierdută. În cele din urmă, agenda avea să fie returnată, dar găsitorul onest ar fi vrut să știe ce înseamnă notațiile ciudate din secțiunea calendarului. Se pare că acestea erau cuvinte-cheie prin care proprietarul agendei voia să-și amintească de momente speciale din anumite zile pe care le etichetase drept „sărbători secrete". De exemplu, la data de 9 iulie, era scris „Gara Brno". Ce însemna asta? Era într-o zi de iulie, când, copil de vreo 2 ani, coborâse timp de câteva secunde de pe peron pe șinele gării Brno, nesupravegheat de părinți, și se așezase pe șină drept în fața roții unui vagon. Abia când s-a fluierat semnalul de plecare și au început să-l caute au descoperit părinții ce se întâmplase. Tatăl l-a smuls de pe șină chiar în momentul când trenul se pusese în mișcare. Mare noroc a avut! Mulțumesc lui Dumnezeu, întrucât „copilul" eram, de fapt, eu însumi!

În copilărie, sentimentul de siguranță nu mi-a fost dat, desigur, de considerații și raționamente filozofice, ci mai degrabă de mediul în care am trăit. Să fi avut vreo 5 ani când m-am trezit – iar această amintire de copilărie o consider paradigmatică – într-o dimineață însorită din vacanța petrecută în stațiunea Hainfeld. În timp ce țineam încă ochii închiși, am fost inundat de un sentiment nespus de plăcut și de liniștitor de a mă ști în siguranță, păzit și protejat. Când am deschis ochii, tata stătea aplecat deasupra mea, zâmbind.

Acum câteva reflecții și despre dezvoltarea mea sexuală. Eram un băiețel când eu și fratele meu mai mare am găsit un pachet de cărți poștale cu o mulțime de fotografii pornografice, în timp ce ne aflam într-o excursie cu familia în pădurile din

jurul Vienei. Nu am fost nici surprinși, nici șocați. Doar că nu am putut înțelege de ce mama ne-a smuls atât de repede fotografiile din mână.

Mai târziu – să fi avut în jur de 8 ani la acea vreme –, tot ce era legat de sex căpătase un aer misterios. Vina o purta servitoarea noastră frumoasă și îndrăzneață, care își dezvăluia trupul fratelui meu și mie, uneori împreună, alteori separat. Ne lăsa să îi dezgolim pântecele, să o dezbrăcăm și să ne jucăm cu organele ei genitale. Pentru a ne încuraja la astfel de jocuri, pretindea că adoarme pe podea. *Post festum*, ne avertiza de fiecare dată că nu avem voie să le spunem nimic părinților noștri, fiindcă totul trebuie să rămână un secret între noi trei.

Ani de zile am tremurat de fiecare dată când făceam năzbâtii – fără legătură cu sexul – pentru că servitoarea mă avertiza ridicând arătătorul: „Vicki, dacă nu ești cuminte, îi spun mamei tale secretul!“ Aceste cuvinte erau suficiente pentru a mă ține necondiționat în frâu, până într-o zi când am auzit-o pe mama întrebând-o: „Dar, de fapt, care este secretul?“, iar servitoarea i-a răspuns: „Ah, nimic special. A mâncat pe furiș niște marmeladă“. Desigur că îngrijorarea ei că aș putea să-i divulg ceva mamei era întemeiată.

Îmi amintesc foarte clar că i-am spus într-o zi tatălui meu: „Nu-i așa că *nu* ți-am spus, tată, că ieri am mers cu Marie la carusel, în Prater?“ În acest fel am vrut să dovedesc că pot fi discret. Imaginați-vă dacă într-o zi aș fi spus: „Nu-i așa că *nu* ți-am spus, tată, că ieri m-am jucat cu organele genitale ale Mariei?“

Mai devreme sau mai târziu, desigur, am ajuns să înțeleg legătura dintre sex și căsătorie, înainte chiar de a conștienti-za legătura dintre sex și procreare. Cred că eram în gimnaziu când am hotărât că, de îndată ce mă voi căsători, voi face tot ce-mi stă în

putință să nu adorm noaptea – sau cel puțin nu prea repede –, pentru că nu voiam să ratez ceva, anume ceea ce se numea a fi împreună în pat cu soția. Cum de pot fi oamenii atât de nerozi, încât să rateze plăcerea unui lucru atât de frumos numai pentru a dormi? Așa că mi-am propus să savurez asta în stare de veghe, nu dormind.

Într-o altă vacanță de vară, la Pottenstein, era o guvernantă care se împrietenise cu părinții mei și, prin urmare, petrecea mult timp cu noi, copiii. Obișnuia să-mi zică „gânditorul", pesemne fiindcă o copleșeam tot timpul cu întrebări. Voiam în permanență să aflu câte ceva de la ea, din ce în ce mai multe. Însă nu cred că am fost vreodată un mare gânditor. Dacă am fost ceva la viața mea, atunci probabil: *un gânditor consecvent și perseverent.*

Nu știu dacă se poate numi „meditație" – la fel de bine i se poate spune „introspecție" în cea mai bună tradiție a lui Socrate – când, în tinerețe, ani de zile îmi luam micul-dejun – sau mai degrabă cafeaua – în pat și mă gândeam cel puțin câteva minute la sensul vieții și, în special, la sensul zilei care urma sau, mai bine zis, la sensul ei *pentru mine.*

Asta îmi amintește de o întâmplare din lagărul de concentrare Theresienstadt. Un profesor din Praga a decis să testeze coeficientul de inteligență al câtorva colegi, iar IQ-ul meu a ieșit peste medie. Lucrul acesta m-a întristat pe-atunci, pentru că mă gândeam că, în circumstanțe diferite, alții ar putea realiza ceva cu un astfel de coeficient de inteligență, pe când eu nu mai aveam această șansă, din moment ce, probabil, urma să pier în lagăr.

Și, apropo de inteligență, mă amuza întotdeauna când aflam că alții au o idee pe care eu o avusesem deja cu mult timp înainte. Nu mă deranja acest lucru, fiindcă îmi dădeam seama că ei fuseseră nevoiți să se străduiască pentru a publica, în timp

ce eu avusesem aceleași idei fără să depun vreun efort. Nu m-ar deranja, de fapt, nici dacă ar primi cineva Premiul Nobel pentru idei pe care le-am avut și eu.

RAȚIUNE...

Perfecționist fiind, tind să cer foarte mult de la mine. Asta nu înseamnă, desigur, că îmi îndeplinesc mereu propriile cerințe. Dar, atunci când se întâmplă, consider că acesta este secretul reușitelor, în măsura în care le obțin. Când sunt întrebat cum îmi explic succesul, de obicei, răspund: „Pentru că am stabilit un principiu, și anume să acord lucrurilor mici aceeași atenție ca și celor mai mari, iar de cele mai mari să mă ocup cu ace-lași calm ca și de cele mai mici". Când vreau, așadar, doar să fac câteva scurte comentarii în cadrul unei discuții, încerc să mi le alcătuiesc bine și să îmi fac notițe. Dar, dacă trebuie să țin o conferință în fața câtorva mii de oameni și mi-am pregătit textul și mi-am făcut notițe, atunci voi susține prelegerea cu același calm ca atunci când fac doar câteva comentarii în fața unei duzini de oameni.

Și încă ceva: încerc să rezolv totul cât mai curând, nu în ultimul moment. Acest lucru mă asigură că, atunci când am deja multe de făcut, nu sunt presat de ideea că am rămas cu ceva nerezolvat. Iar cel de-al treilea principiu sună așa: nu doar să fac totul cât mai devreme, ci să îndeplinesc întotdeauna sarcinile neplăcute înaintea celor plăcute. Cu alte cuvinte, să isprăvim și cu asta basta. Așa cum am spus, nu am reușit, desigur, să-mi respect întotdeauna principiile și planurile. Când eram tânăr medic la spitalele Maria Theresien-Schlössel

și Steinhof, duminica îmi petreceam timpul mergând la spectacole de varietăți. Îmi plăceau, de altfel, foarte mult, dar aveam mereu sentimentul neplăcut că ar fi trebuit să rămân acasă pentru a-mi pune ideile pe hârtie și a le publica.

Lucrurile au luat o altă întorsătură de când m-am întors din lagărele de concentrare.

Câte weekenduri am sacrificat de atunci pentru a-mi dicta cărțile! Am învățat să gestionez timpul. Da, sunt zgârcit cu timpul, dar o fac întotdeauna numai pentru a avea apoi timp pentru lucrurile esențiale.

Trebuie totuși să mărturisesc că nu sunt mereu fidel principiilor mele de bază. Și atunci mă supăr pe mine însumi – sunt atât de supărat, încât adeseori trec zile întregi fără să-mi adresez un cuvânt.

... ȘI SIMȚIRE

Am spus mai devreme că sunt un adept al raționalismului, adică o persoană care se bazează pe rațiune. Dar am arătat deja că sunt și o ființă emoțională.

În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, înainte de a fi deportat în lagărele de concentrare, pe vremea eutanasierii bolnavilor mintal, am avut un vis emoționant. Din compasiune profundă pentru bolnavii mintal, am visat într-o noapte că oamenii destinați eutanasiei erau aliniați în fața unei camere de gazare. După un scurt moment de gândire, m-am alăturat de bunăvoie lor. Era, evident, o paralelă cu fapta celebrului pediatru polonez Janusz Korczak, care i-a urmat voluntar în

camera de gazare pe orfanii aflați în grija lui[6]. El a făcut cu adevărat acest lucru. Eu doar visasem.

În ceea ce mă privește, nu pot decât să afirm că îl înțeleg foarte bine. Mai devreme am menționat că am recunoscut în mine doar câteva trăsături cu adevărat bune, poate că singura fiind aceea că nu uit binele pe care mi l-a făcut cineva și că sunt capabil să iert răul.

Ce mi-am dorit în viață? Student fiind, îmi doream să am mai mult decât aveam la acea vreme, adică propria mea mașină, propria mea casă și să fiu lector la o universitate. Între timp, am o mașină, dar nu și o casă (deși am cumpărat una pentru fiica noastră și familia ei). Am fost, de asemenea, și lector, ajungând chiar la titlul de profesor universitar emerit.

Și alte dorințe? Pot să spun foarte precis. Mi-ar fi plăcut să particip la prima expediție de cucerire a unui vârf muntos. Am fost invitat la o astfel de primă escaladă de către camaradul meu de alpinism Rudolf Reif. Dar pe atunci nu puteam să-mi iau concediu de la Spitalul Steinhof. De altfel, acesta este unul dintre cele trei lucruri pe care le găsesc cele mai interesante: prima cucerire a unui munte, un joc la cazinou și o operație pe creier.

După cum s-a văzut, în general trec peste dezamăgiri – poate datorită unei înțelegeri a artei de a trăi. Adesea le recomand și altora ceea ce pentru mine a devenit un principiu. Când mă confrunt cu un eșec, cad în genunchi – doar în imaginația mea, bineînțeles – și mă rog să nu mi se întâmple nimic mai rău în viitor.

Există o ierarhie nu numai a valorilor, ci și a nonvalorilor, de care trebuie să ne amintim în astfel de cazuri. Într-o toaletă din lagărul Theresienstadt am citit odată pe perete un slogan care spunea: „Treci peste toate și bucură-te de orice răhățiș“. Trebuie așadar să vedem și aspectele pozitive, cel

puțin aceia dintre noi care vor să facă din viață o artă.

Nu e vorba numai de lucrurile de care speri să fii ferit în viitor, ca în rugăciunea sus-amintită, ci și de nenorocirile care te-au ocolit în trecut. Trebuie să fim recunoscători și pentru aceste șanse și să ne amintim mereu de ele, să stabilim zile în care să ne gândim la ele și să le sărbătorim așa cum făcea omul care-și pierduse agenda, despre care am pomenit mai sus.

De altfel, am vrut odată să scriu o altă povestire – eram pe-atunci încă foarte tânăr, aveam poate doar 13 sau 14 ani. Povestea avea următorul conținut: un bărbat descoperă un medicament care face ca orice persoană care îl ia să devină incredibil de inteligentă. Industria farmaceutică se năpustește-te asupra descoperirii, îl caută pe cercetător, dar nu îi dă de urmă. De fapt, el însuși luase medicamentul și devenise atât de inteligent, încât se retrăsese într-o junglă ca să se bucure de solitudine și contemplare. Cu alte cuvinte, fiindcă devenise înțelept, nu mai voia să audă de valorificarea comercială a descoperirii sale. Nu am scris niciodată această povestire, dar am scris două poezii pe care încă mi le amintesc; cred că le-am compus pe când aveam 15 ani. Una dintre ele sună astfel:

Ființa și viața-mi zămisliră
Un vis:
Cu două stele plutind
În abis;
Au vrut să fie una de-odat',
Au suferit, lumina lor
S-a-mpuținat,
S-au micșorat de cât au vrut,
În zare,
Pe cerul meu eu una le-am văzut

Din depărtare

Am reușit să-i conving de fiecare dată pe ceilalți că a doua poezie este un citat din *Vedanta*[7], adică din metafizica și mistica indiană. Ea sună astfel:

Spiritul meu de cătușe s-a scuturat
Zbătându-se, din spațiu-timp a evadat
A adormit în veșnicia fără sfârșit
S-a revărsat în eternul infinit
S-a scufundat la temelia ființelor create:
Fiindu-le cuprinzătoare unitate

E avantajos să ai nu numai inteligență, ci și prezență de spirit. De exemplu, în timpul unui examen la patologie, profesorul Maresch m-a întrebat cum apare ulcerul stomacal. I-am răspuns citând o anumită teorie pe care încă mi-o aminteam din notele de curs. Apoi a spus:

– Bine, dar există și alte teorii – cunoașteți vreuna?

I-am răspuns:

– Da, desigur.

Și i-am prezentat o altă teorie.

– Și cui îi aparține? a vrut el să știe.

M-am bâlbâit încurcat, până când m-a ajutat și a menționat un nume celebru.

– Desigur, am spus, cum am putut uita?

În realitate, inventasem literalmente teoria fără să fi auzit vreodată de ea.

DESPRE GLUME

Comentariile amuzante pot conține, desigur, jocuri de cuvinte și chiar le pot crea. Rudolf Reif, renumitul alpinist, ani de zile camaradul meu de

frânghie, a fost conducătorul ghizilor din Clubul Alpin Donauland înainte de cel de-Al Doilea Război Mondial. În timpul cățărărilor organizate de club, obișnuia – eu fiind psihiatru – să mă numească „doctor de nebuni". La acea vreme, eram medic la Spitalul de boli mintale Am Steinhof. Nu-mi zicea niciodată „doctor", ci doar „doctor de nebuni". Până într-o zi când am ajuns la capătul răbdării și i-am spus de față cu membrii clubului:

– Aveți grijă, domnule Reif, dacă îmi mai ziceți „doctor de nebuni", știți cum o să vă numesc? *Steinhofreif***!

Așa cum am spus, numele lui era Reif, iar la Viena, unei persoane considerate nebună, gata de a fi internată într-un azil de boli mintale, i se spunea *steinhofreif*. Din acel moment, domnul Reif m-a numit numai „doctor".

De la jocurile de cuvinte se poate ajunge, desigur, și la neologisme, la cuvinte noi. La scurt timp după cel de-Al Doilea Război Mondial, am fost invitat să particip la întâlnirea unui grup cu ambiții literare, unde cineva își citea cea mai recentă operă literară. Răposatul meu văr Leo Korten, care lucra la BBC în Londra, mi-a șoptit:

– Kafka.

Voia să spună că este o imitație a stilului lui Kafka de către un epigon al lui Kafka. I-am răspuns în șoaptă:

– Da, de fapt Neskafka***.

În 1961, în timp ce țineam un curs la Universitatea Harvard ca profesor invitat, iar ușa aulei rămăsese deschisă din cauza căldurii, un câine a intrat brusc în toiul prelegerii, s-a uitat în jur și a ieșit după câteva secunde. Toată lumea îl urmărea, inclusiv eu. Și toți am fost atât de surprinși, încât nici măcar nu am avut timp să râdem – eu am fost cel care și-a găsit primul cuvintele, remarcând: *„That is what I would like to call dogotherapy"* –,

pentru că până atunci prelegerea fusese despre logoterapie.

Greu de crezut, dar chiar și în lagărele de concentrare pu-teai încerca uneori câte un joc de cuvinte sau un neologism plin de spirit. În Theresienstadt, unde eram cazat cu o jumătate de duzină de medici într-o cămăruță dintr-o baracă, trebuia să trec prin altă încăpere pentru a ajunge la a noastră. Era întuneric, dar, când am deschis ușa cămăruței noastre, lumina a căzut în camera de trecere și l-am văzut pe un coleg în pat cu prietena lui – era un radiolog din Praga –, simțindu-se puțin stingherit. I-am spus:

– Scuză-mă, colega, te-am *trezit*****?

Ulterior mi-a dat o palmă – pe nedrept, după părerea mea, pentru că nu știu de ce s-ar considera o insultă atunci când presupui că un om s-a *culcat* cu prietena lui.

Alte neologisme amuzante sunt perfect legitime. De exemplu, în vremea când nu aveam mașină, obișnuiam să spun: „Știți, de obicei merg cu heteromobilul, adică nu cu mașina mea, ci a altcuiva care mă duce cu mașina lui".

În unele cazuri, un joc de cuvinte poate fi făcut fără neologisme, de exemplu, atunci când mi se oferă o a doua ceașcă de ceai și refuz: „Știți, sunt monoceaist – întotdeauna beau *o singură* ceașcă".

Jocurile de cuvinte nu constau doar din termeni individuali, ele pot fi asociate și unor expresii. Am cunoscut pe cineva care mi-a povestit că și-a descoperit credința catolică doar în semn de protest împotriva lui Hitler și a național-socialismului și că a devenit preot, până când, în cele din urmă, a fost nevoit să constate că și în catolicism – la fel ca în cazul național-socialismului – era vorba de un totalitarism. Trebuie să precizez că omul se convertise la catolicism și se botezase înainte de a-și începe

studiile teologice. În orice caz, i-am spus cu înțelegere:

– Într-un cuvânt, vreți să spuneți că ați sărit din lac în cristelniță.

După cum se știe, umorul poate însufleți o prelegere și chiar îl poate pune pe un eventual oponent într-o postură mai dificilă în timpul discuțiilor care urmează. În conferința de deschidere a așa-numitei „Toamne stiriene“[8] de la Graz, amrut să arăt că am calitatea de a vorbi atât din punct de vedere medical, cât și filozofic, dar în același timp am vrut să minimalizez faptul că dețin câte un doctorat în ambele domenii. Așa că am spus:

– Doamnelor și domnilor, nu dețin un doctorat doar în medicină, ci și în filozofie, dar de obicei nu menționez acest lucru. Pentru că, așa cum îi știu pe dragii mei colegi vienezi, niciunul nu va spune că Frankl este de două ori doctor, ci numai că e pe jumătate medic.

Iar în ceea ce privește discuțiile de după conferințe, am fost odată provocat, ca să nu spun atacat, de un tânăr, după o prelegere pe care a trebuit să o țin la Academia de Arte Frumoase din München:

– Domnule Frankl, vorbiți despre sexualitate, dar cum poate un profesor care stă toată ziua la seminar sau e ocupat să țină prelegeri să ducă o viață sexuală sănătoasă și naturală sau chiar să înțeleagă acest aspect?

– Știți ceva, dragă prietene, i-am răspuns, remarca dumneavoastră îmi amintește de un vechi banc vienez. Un om întâlnește un brutar și află de la el că are zece copii. Omul îl întreabă: „Spuneți-mi, când mai aveți timp să coaceți pâinea?“

Publicul a râs.

Am continuat:

– De acest lucru mi-ați amintit: vă îndoiți că un

om preocupat în timpul zilei de îndatoririle sale academice mai poate avea noaptea o viață sexuală normală.

Râsetele erau acum de partea *mea*.

Altă dată, tot în cadrul unei discuții, nu a mai fost vorba de a pune pe cineva în încurcătură, ci de a mă feri pe mine de o situație stânjenitoare. Într-un mic oraș universitar american, după o prelegere la catedra de teologie, am fost întrebat care este opinia mea în legătură cu conceptul „*God above the God*", adică „Dumnezeu mai presus de Dumnezeu" al renumitului teolog Paul Tillich[9]. Nu auzisem niciodată despre acest concept, dar am răspuns calm:

– *If I answer your question regarding the God above the God this would imply that I consider myself a Tillich above the Tillich.*

Adică: „Dacă aș răspunde la întrebarea dumneavoastră cu privire la «Dumnezeu mai presus de Dumnezeu» ar însemna că mă consider un Tillich mai presus de Tillich".

De la jocurile de cuvinte la ghicitori nu e cale lungă. Iar o ghicitoare pe care am inventat-o eu însumi odată a fost chiar publicată într-un ziar – sub forma unei „poezii". Suna astfel: „La el dacă merg eu imediat o să ai un nume de băiat". Până în prezent, doar două persoane au reușit să găsească soluția: Erich*****. Cum așa? Lângă cuvântul „el" alăturăm cuvântul „eu" și rezultă un nume de băiat.

Îmi plac glumele și îmi place să fac glume. Am reflectat multă vreme la ideea de a scrie o carte despre metafizica cuvintelor de spirit, despre fundalul lor metafizic. Cea mai bună glumă pe care o știu este cea cu bărbatul care vine într-un orășel polonez cu o populație considerabilă de evrei și vrea să meargă la bordel. Dar, cum se jenează să întrebe direct care este adresa, se apropie de un evreu bătrân îmbrăcat în caftan și îl întreabă:

– Unde locuiește rabinul vostru?

I se răspunde:

– Acolo, în casa aceea vopsită în verde.

– Ce? face îngrozit, bărbatul aflat în căutarea bordelului. Celebrul rabin Cutare locuiește la bordel?

La care celălalt îi răspunde:

– Cum puteți să spuneți așa ceva? Bordelul este casa de dincolo, cea vopsită în roșu.

– Mulțumesc frumos, încheie căutătorul conversația și por-nește spre bordel.

N-ar trebui ca noi, medicii, să abordăm în mod similar discuțiile cu pacienții? Când eram tânăr medic la spital, mi-am dat seama că nu ar trebui să întreb niciodată o femeie atunci când îi fac anamneza: „Ați făcut vreodată un avort?“ În schimb, ar trebui să o întreb: „*De câte ori* ați făcut avort?“

Sau nu ar trebui să întreb un bărbat: „Ați avut o infecție cu sifilis?“, ci: „*Câte* cure de Salvarsan ați făcut?“

Nici schizofrenicul nu trebuie întrebat dacă aude voci, ci: „Ce spun vocile?“

Medicina psihosomatică este ironizată prin bancul următor: o persoană este trimisă la un psihanalist pentru că suferă de dureri de cap, de congestie și de țiuituri în urechi. În drum spre psihanalist, trece pe lângă un magazin de cămăși. Își amintește că are nevoie de cămăși noi. Intră și cere un anumit model.

– Mărimea gulerului? întreabă vânzătoarea.

– 42, vine răspunsul.

– Aveți nevoie de 43, credeți-mă.

– Dați-mi mărimea 42 și gata.

– Bine, dar să nu vă mirați dacă începeți să suferiți de dureri de cap, de congestie și de țiuituri în urechi.

Terapia medicamentoasă utilizată în psihiatrie

poate fi, de asemenea, explicată printr-un banc. Un ofițer SS stă față în față cu un evreu în tren. Evreul despachetează un hering, îl mănâncă, apoi împachetează cu grijă capul la loc și îl bagă în buzunar.

– De ce faceți asta? vrea să știe SS-istul.

– În cap se află creierul, și pe ăsta îl duc copiilor mei, ca să se facă deștepți dacă îl mănâncă.

– N-ați putea să-mi vindeți capul de hering?

– De ce nu?

– Cât costă?

– O marcă.

– Poftiți o marcă.

Apoi ofițerul SS mănâncă capul. Cinci minute mai târziu, se înfurie:

– Jidan împuțit, heringul costă cu totul 10 pfennigi și tu îmi vinzi capul cu o marcă!

La care evreul răspunde calm:

– Vedeți? A început deja să-și facă efectul.

Tot printr-un cuvânt de duh poate fi explicată și diferența dintre tratamentul cauzal și simpla tratare a simptomelor: aflat în vacanță într-o stațiune, un bărbat este trezit în fiecare dimineață de un cocoș care începe să cânte mult prea devreme. Ca urmare, vilegiaturistul se duce la farmacie, cumpără un somnifer și apoi îl bagă în mâncarea cocoșului. Aceasta este terapia cauzală!

Cântec popular englezesc din secolul al XIX-lea, în original *Long, long ago.* (n.trad.)

„Gata pentru (Spitalul) Steinhof". (n.trad.)

„Surogat de Kafka"; joc de cuvinte pornind de la *nescafé.* (n.trad.)

În original: *beiwecken*, joc de cuvinte intraductibil de la *beischlafen* = „a se culca cu cineva" și *wecken* = „a trezi". (n.trad.)

În limba germană, *er* = „el"; *ich* = „eu". (n.trad.)

Caricatură de Viktor Frankl (în jurul anului 1990)

HOBBYURI

Dacă ne gândim la trăsăturile de caracter și la personalitate, precum și la modul în care ele sunt exprimate, trebuie să amintim și de hobbyuri. Aș vrea să încep prin a spune că pentru mine cafeaua înseamnă foarte mult. În fiecare turneu de conferințe îmi iau la mine o tabletă de cofeină pentru cazul în care nu voi avea ocazia să beau o cafea tare înainte de prelegere. Într-o zi, am fost la Gmunden, în regiunea Salzkammergut, pentru a ține o conferință. Cu puțin timp înainte, mă duc la cafenea și comand ceea ce la Viena se numește *Kapuziner*, o cafea foarte neagră, adică tare, atât de tare, încât este maro-închis precum rasa unui călugăr capucin. Dar chelnerul îmi aduce ceea ce la Viena se numește *G'schlader*, o cafea foarte slabă și diluată. M-am grăbit să mă întorc la hotel pentru a-mi lua tableta de cofeină și cine mă oprește în hol? Un capucin, un adevărat călugăr capucin. Venise cu câteva cărți de-ale mele din biblioteca mănăstirii pentru autograf.

Până la vârsta de 80 de ani, pasiunea mea a fost alpinismul. În perioada de un an cât nu am putut să fac cățărări pentru că a trebuit să port steaua evreiască, *visam* să fac alpinism. Și, după ce prietenul meu Hubert Gsur m-a convins și am îndrăznit apoi să merg la Hohe Wand *fără* steaua lui David, nu m-am putut abține să sărut la propriu stânca în timp ce făceam escaladă pe peretele abrupt (alesesem peretele Kanzelgrat).

Alpinismul este singurul sport în care se poate spune că declinul forței din cauza vârstei poate fi compensat prin experiența alpină și perfecționarea tehnicii de escaladă. În orice caz, orele pe care le-am petrecut cățărându-mă pe pereții stâncoși au fost singurele în care nu am fost preocupat de următoarea mea carte sau de următoarea mea conferință. Și, de fapt, Juan Battista Torelló[10] nu exagerează prea mult când scrie în *Österreichische Hochschulzeitung* că bănuiește că cele 27 de doctorate onorifice care mi s-au acordat nu înseamnă pentru mine cât cele două trasee alpine din munții Alpi botezate „rutele Frankl" de către cei care le-au stabilit pentru prima oară.

Am menționat deja că pentru mine cele mai interesante lucruri ar fi jocul de ruletă, o operație pe creier și prima cucerire a unui vârf muntos. Trebuie să adaug că lucrul cel mai frumos este să termin de scris o carte, să trimit manuscrisul la editură, apoi să merg la munte, să fac o cățărare pe un perete frumos de stâncă și să înnoptez apoi într-o cameră plăcută de cabană în compania unei persoane dragi. În orice caz, merg la munte (așa cum alții se duc în pustiu) pentru a mă reculege, în drumeții solitare, să zicem pe platoul Rax[11]. Aproape fără excepție, toate deciziile importante le-am luat în astfel de drumeții solitare acolo, sus.

Dar nu doar în Alpi am făcut alpinism, ci și în Munții Tatra Mare, chiar și pe o creastă foarte

dificilă care trebuie să fi fost de gradul 4. Până și Elli s-a cățărat împreună cu mine. Am urcat și pe Muntele Mesei din Cape Town, Africa de Sud, cu ocazia unei prelegeri susținute la aniversarea Universității din Stellenbosch. L-am avut ca ghid pe președintele clubului de alpinism din Africa de Sud. Din pură coincidență, eu și Elli am fost primii elevi ai școlii de alpinism proaspăt deschise în Valea Yosemite din America.

Prietenii suspectează că pasiunea mea pentru alpinism e legată de interesul meu pentru „psihologia înălțimilor", așa cum am postulat pentru prima dată într-o lucrare publicată în 1938. Acest lucru este susținut și de faptul că aveam 67 de ani când am luat primele lecții de zbor. După doar câteva luni, am făcut primele zboruri solo.

Aș vrea să povestesc pe scurt și despre hobbyuri mai puțin serioase. Cravatele, de exemplu, înseamnă foarte mult pentru mine. Pot să mă îndrăgostesc de cravate, chiar și platonic, adică le pot admira fiind expuse într-o vitrină, chiar dacă știu că nu-mi aparțin și nici nu-mi vor aparține.

Un hobby poate merge atât de departe încât să facă dintr-un diletant un amator. Am devenit un amator în ceea ce privește proiectarea ramei de ochelari. Știu atât de multe despre asta, încât una dintre cele mai mari fabrici specializate din lume mi-a prezentat un proiect înainte ca rama să intre în producția de serie. Mi s-a cerut să revizuiesc proiectul.

Nu mă jenez să fiu diletant atunci când e vorba de ceva ce-mi face plăcere. Am compus deja muzică, o elegie fiind orchestrată de un muzician specialist și interpretată în public de o orchestră. Un tango compus de mine a fost folosit într-o emisiune de televiziune.

Cu câteva decenii în urmă, am fost invitat la un sanatoriu pentru boli nervoase din Vickersund, la o

oră de mers cu mașina de Oslo. Medicul-șef organiza acolo un simpozion de logoterapie care dura câteva zile.

– Mă va prezenta cineva înainte de prima mea prelegere? am întrebat.

– Da, a zis el.

– Cine? m-am interesat.

– Noul profesor titular de psihiatrie de la Universitatea din Oslo.

– Știe ceva despre mine?

– Nu numai că vă cunoaște, dar vă apreciază foarte mult, așa cum spune el, de mult timp.

Nu-mi aminteam să-l fi întâlnit vreodată și eram curios. Când a apărut, mi-a spus că mă cunoaște de multă vreme și că m-a admirat întotdeauna. Și că e unul dintre numeroșii copii ai lui Schamm, adică slujitorul templului din Pohořelice, un orășel din Moravia de Sud, locul de naștere al tatălui meu.

În perioada cea mai grea de după Primul Război Mondial, familia noastră își petrecea vacanțele de vară acolo. Fratele meu mai mare se pricepea să organizeze spectacole de teatru pentru amatori. Reprezentațiile aveau loc în curțile caselor de țară, pe scânduri așezate pe butoaie, iar ansamblul era format din băieți și fete de 13, 14 și 15 ani. Printre ei m-am numărat și eu. L-am jucat pe bătrânul doctor Stieglitz cu perucă pentru chelie și pe Knieriem din farsa *Lumpazivagabundus* de Johann Nestroy. Iar renumitul profesor de psihiatrie Eitinger de la Universitatea din Oslo, fiul lui Schamm din Pohořelice – trebuie să fi fost un băiețel pe atunci, pentru că este cu câțiva ani mai tânăr decât mine –, a fost atât de impresionat de Knieriem, încât a rămas admiratorul meu de-a lungul deceniilor. Abia dacă auzise de logoterapie. În schimb, nu-l uitase niciodată pe Knieriem jucat de Viktor Frankl.

Faptul că și eu am scris cândva un soi de dramă

este prezen-tat în detaliu în prefața lui Hans Weigel la cartea mea ... *trotz-dem Ja zum Leben sagen* (*... și, totuși, să spunem „da“ vieții*), adică la noua ediție a cărții mele despre lagărele de concentrare[12], asupra căreia voi reveni mai târziu******. Această carte a fost dramatizată de un preot catolic din Australia, iar un act al acestei drame a fost prezentat în premieră la Toronto, ca preludiu, ca să spunem așa, la o prelegere a mea care a avut loc în cea mai mare sală din oraș, Massey Hall. Viktor Frankl apare de două ori în piesă, ca prizonier al unui lagăr de concentrare și în calitate de comentator. Al treilea Viktor Frankl din sală eram eu.

Acesta este titlul original al cărții cunoscute la noi ca *Omul în căutarea sensului vieții.* (n.red.)

Elsa, mama lui Viktor Frankl – după moda timpului

Părinții lui Viktor Frankl în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial

BIPA
BIPA

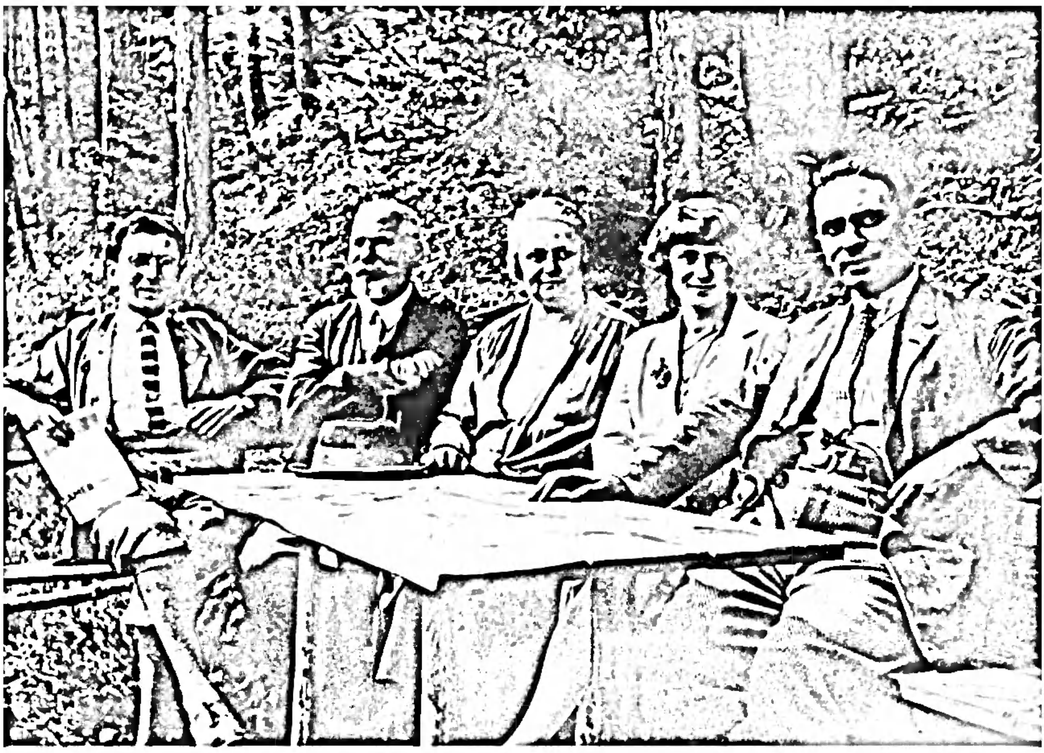

Familia Frankl în 1925: Viktor, Gabriel, Elsa, Stella, Walter

Frankl (primul din stânga) cu camarazii
de la clubul de alpinism Donauland (1936)

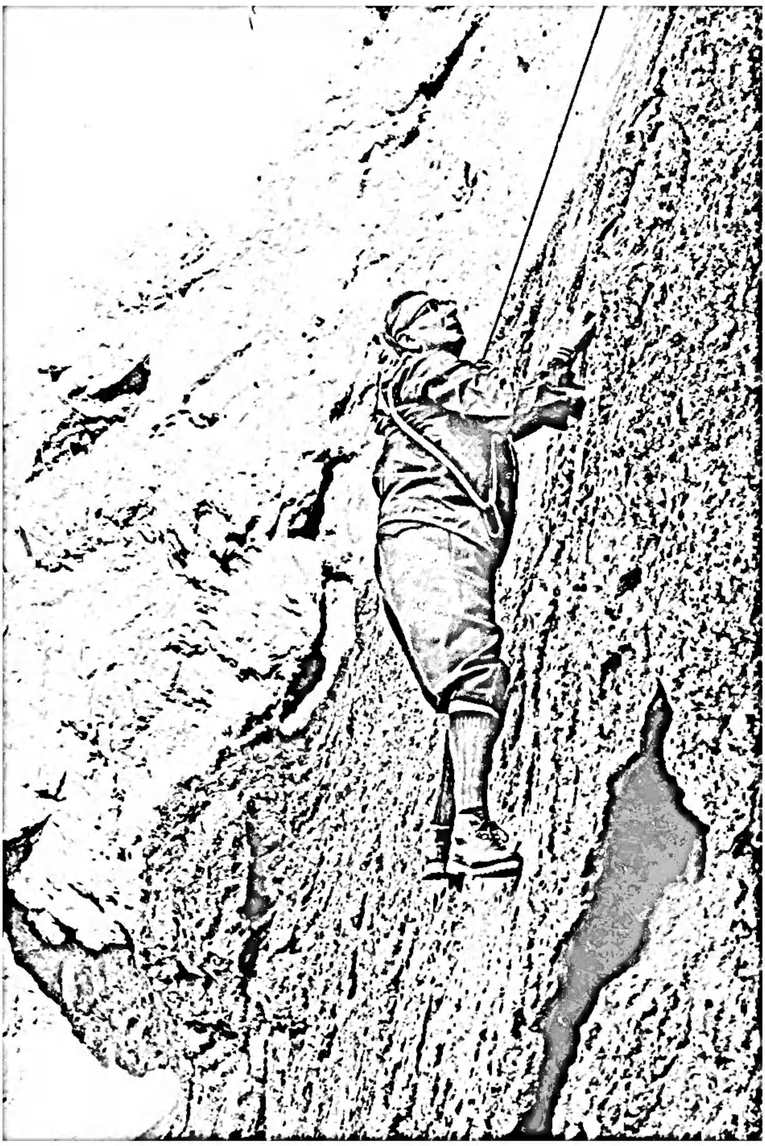

Pe peretele stâncos Lutter (în jurul anului 1974)

Frankl cu tovarășul său de escaladă Rudi Reif (în jurul anului 1950)

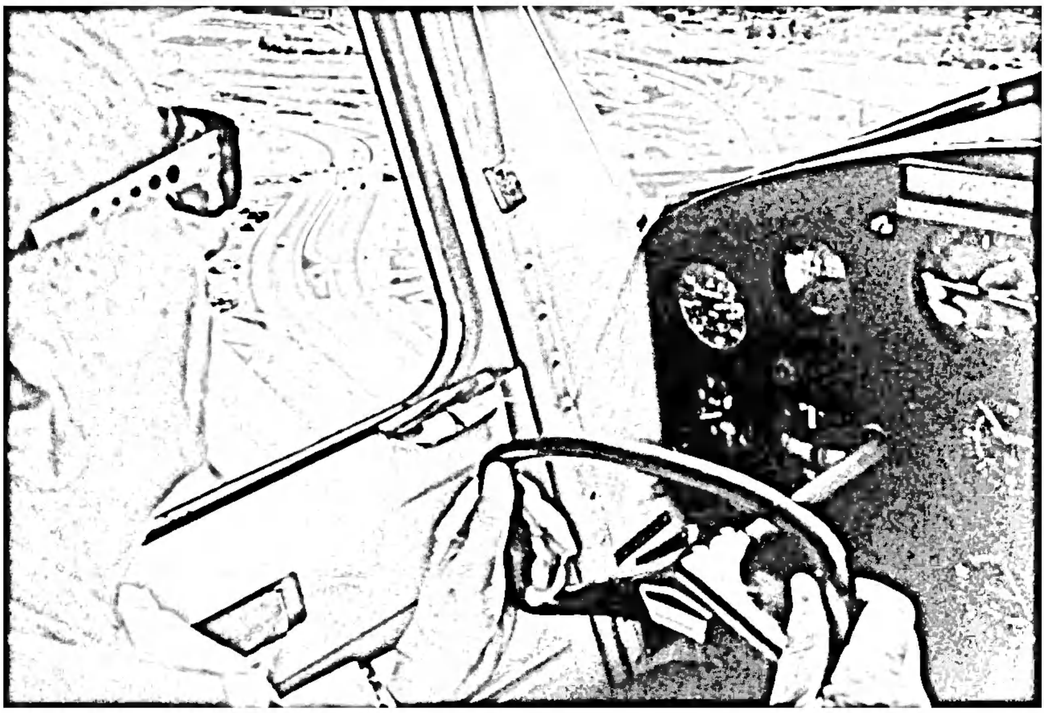

Frankl, pilot în California (1971)

Pohořelice (Moravia de Sud). Noi, copiii, mergeam la ferme ca să cerșim pâine – și pe câmp, ca să furăm porumb.

La Viena, trebuia să mă așez la coadă la cartofi în hala pieței la ora 3 dimineața, până când venea mama să mă înlocuiască la 7.30, ca să pot merge la școală. Iar asta se întâmpla în timpul iernii.

A urmat apoi perioada frământată dintre cele două războaie mondiale. Între timp, începusem să citesc cu ardoare filozofi naturaliști, precum Wilhelm Ostwald[13] și Gustav Theodor Fechner[14]. Încă nu venisem în contact cu ideile acestuia din urmă și deja umplusem câteva caiete și alesesem titlul ambițios *Noi și procesul lumii*. Eram convins că atât în macrocosmos, cât și în microcosmos există un „principiu al echilibrului" universal. În volumul *Doctorul și sufletul* am reluat firul acestor gânduri.

Și, într-o bună zi, mergeam în amonte pe Dunăre pe un vapor, într-o stațiune de vacanță (Eferding). Era miezul nopții, stăteam întins pe punte și contemplam „cerul înstelat deasupra mea" și principiul echilibrului „din mine" (ca să-l parafrazez pe Kant). Am avut atunci „momentul Evrika": Nirvana este moartea termică a universului din cosmologia fizică, „văzută din interior".

Se înțelege ce impresie puternică mi-a făcut apoi Fechner cu a lui „vedere de zi versus vedere de noapte" – iar mai târziu, cât de fascinantă a fost pentru mine lucrarea lui Sigmund Freud *Dincolo de principiul plăcerii*[15]. Ceea ce ne aduce la confruntarea mea cu psihanaliza.

Până în clasele inferioare ale liceului am fost mereu pe panoul de onoare. Dar apoi am început să-mi urmăresc propriul drum. Mergeam la universitatea populară pentru a asista la cursuri de psihologie aplicată, dar eram interesat și de psihologia experimentală. La școală, am

transformat un exercițiu de oratorie într-o prelegere cu experimente, inclusiv o demonstrație a fenomenului reflexului psihogalvanic al lui Veraguth[16]. Un coleg de clasă a trebuit să fie „voluntar". Când, după o serie de indicii, am rostit numele prietenei sale, indicatorul galvanometrului – proiectat la dimensiune mare pe peretele laboratorului de fizică – a sărit din intervalul stabilit. Pe vremea aceea, astfel de situații te făceau să roșești. Dar, din fericire, încăperea era întunecată.

CONFRUNTAREA CU PSIHANALIZA

Exercițiile de oratorie și eseurile mele școlare începeau să capete tot mai mult forma unor tratate de psihanaliză. Colegilor de clasă le furnizam din ce în ce mai multe informații din acest domeniu. Așa că toată lumea a știut ce trebuie să se fi petrecut în inconștientul profesorului nostru de logică atunci când într-o zi, în mijlocul orei, a produs un act ratat și, în loc să se refere la „populație", a rostit cuvântul „copulație".

Cunoștințele inițiale mi le-am însușit de la câțiva dintre cei mai importanți elevi direcți ai lui Freud, cum ar fi Eduard Hitschmann[17] și Paul Schilder[18], cel din urmă ținându-și cursurile, la care am asistat ani de zile, la Clinica Universitară de Psihiatrie sub conducerea lui Wagner-Jauregg[19].

În scurtă vreme, am început să corespondez cu Sigmund Freud. I-am trimis materiale întâlnite în lecturile mele interdisciplinare extinse și de care am presupus că ar fi interesat. La fiecare scrisoare a răspuns cu promptitudine. Din nefericire, toate

scrisorile și cărțile sale poștale – corespondența noastră s-a întins pe tot parcursul anilor mei de liceu – au fost confiscate de Gestapo câteva decenii mai târziu, când am fost deportat în lagărele de concentrare. Mi-au fost confiscate, de asemenea, și câteva istorice de caz pe care tânărul Freud le scrisese de mână pe vremea când lucra în Clinica Universitară de Psihiatrie. Pe acestea mi le dăruise arhivarul clinicii în perioada cât am lucrat și eu acolo.

Într-o zi, m-am așezat pe o bancă de pe aleea principală din Prater – locul meu de muncă preferat la acea vreme – și mi-am așternut pe hârtie ideile „Despre originea aprobării și a negării mimate". Am atașat acest manuscris la o scrisoare care oricum urma să ajungă la Freud. Am fost destul de surprins când Freud mi-a scris că l-a trimis către *Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse*, sperând că nu voi avea nimic împotrivă.

Și, într-adevăr, câțiva ani mai târziu, în 1924, articolul respectiv a fost publicat în acea revistă. Însă primul text mi-a apărut încă din 1923, în suplimentul pentru tineret al unui cotidian. De altfel, nu este lipsit de ironie faptul că această lucrare izvorâtă din pana unui psihiatru în devenire începe cu afirmația că nu urăște nimic mai mult decât judecata sănătoasă. (Mă refeream, bineînțeles, la acceptarea fără discernământ a unor moduri de gândire învechite.)

Cei care mă cunosc știu că opoziția mea față de ideile lui Freud nu m-a împiedicat să-i arăt respectul cuvenit. Poate că acest lucru este ilustrat de sugestia pe care am făcut-o, în calitate de vicepreședinte al unei societăți austriece pentru susținerea Universității Ebraice din Ierusalim, atunci când a avut loc o reuniune a consiliului de administrație în legătură cu o donație pentru o

clădire universitară și cu propunerea unui nume, ca aceasta să se numească „Sigmund Freud Hall".

Nu numai că am corespondat cu Freud, ci l-am și întâlnit o dată, întâmplător. La vremea aceea nu mai eram elev de liceu, ci student la medicină. Când m-am prezentat, m-a întrebat imediat:

– Viktor Frankl, Viena, districtul 2, Czerningasse 6, apartamentul 25, nu-i așa?

– Așa este, i-am confirmat.

Se pare că, datorită anilor de corespondență, îmi știa deja adresa pe de rost.

Întâlnirea a avut loc întâmplător – și prea târziu, întrucât intrasem deja în sfera de influență a lui Alfred Adler, iar Adler îmi acceptase a doua lucrare științifică spre publicare în *Internationalen Zeitschrift für Individualpsychologie* (a fost publicată în 1925). Impresia pe care mi-a făcut-o Freud, mai ales prin contrastul atât de mare cu Adler, ar face subiectul unei discuții prea extinse. Kurt Eissler[20], care îngrijește Arhiva Freud din New York, m-a vizitat odată la Viena și m-a rugat să înregistrez pe o casetă audio amintirile mele detaliate despre întâlnirea cu Freud. Ulterior, a adăugat această înregistrare la arhivă.

CARIERA ALEASĂ, PSIHIATRIA

Eram încă elev de liceu când, sub influența psihanalizei, dorința mea din copilărie de a deveni medic s-a concretizat în dorința de a fi psihiatru.

Recunosc că, pentru o vreme, am cochetat cu ideea de a mă îndrepta spre dermatologie sau obstetrică. Până când, într-o zi, un alt student la medicină, W. Oesterreicher, care s-a stabilit mai târziu la Amsterdam, m-a întrebat dacă auzisem de Søren Kierkegaard. Se pare că felul în care

cochetam cu domenii din afara psihiatriei îi amintise de cuvintele lui Kierkegaard: „Să vrei cu disperare să fii altceva decât tine însuți". Eram înzestrat pentru psihiatrie, spunea el, și, ca atare, ar fi trebuit să-mi recunosc și să-mi asum această vocație.

Este greu de crezut ce turnură decisivă poate lua viața noastră în urma unor observații aruncate atât de lejer de altcineva. În orice caz, din acel moment am luat decizia să nu mai fug de „realizarea de sine" în domeniul psihiatric.

„Dar să fiu cu adevărat înzestrat pentru psihiatrie?" m-am întrebat. De un lucru eram sigur: dacă este adevărat, atunci acest talent este legat de un altul, și anume de talentul de caricaturist.

În calitate de caricaturist, la fel ca psihiatrul, percep mai întâi slăbiciunile unei persoane. Singura diferență este că, în calitate de psihiatru, sau cel puțin de psihoterapeut, dincolo de slăbiciunile (efective), văd intuitiv și posibilitățile (facultative) de depășire a acestor slăbiciuni. Iar în orice situație, cât de jalnică, identific posibilități de a descoperi un sens și de a transforma astfel chiar și *suferința aparent lipsită de sens într-o adevărată realizare umană*. În fond, sunt convins că nu există, de fapt, nicio situație care să nu conțină sămânța unui sens. În mare măsură, această convingere este tematizată și sistematizată de logoterapie.

Dar la ce folosește talentul pentru psihiatrie fără dorința de a deveni psihiatru? Să ne întrebăm, așadar, nu doar ce face pe cineva capabil de a practica această profesie, ci și ce anume îl motivează. Cred că, în cazul persoanelor imature, atracția psihiatriei constă în promisiunea de a câștiga putere asupra celorlalți, de a-i domina și de a-i manipula. Cunoașterea înseamnă putere, iar cunoașterea unor mecanisme pe care alții nu le stăpânesc, dar în care noi suntem inițiați ne oferă,

în primul rând, putere asupra celorlalți.

Acest lucru este evident în cazul hipnozei. Trebuie să mărturisesc că și eu am fost interesat de hipnoză în tinerețe – iar la vârsta de 15 ani eram deja capabil să hipnotizez cu adevărat.

În volumul *Psychotherapie für den Alltag* (*Psihoterapie pentru viața de zi cu zi*) descriu cum, pe când eram stagiar în secția de ginecologie a Spitalului Rothschild, la un moment dat am avut rolul de anestezist. Într-o zi, medicul-șef, doctorul Fleischmann, mi-a încredințat sarcina onorabilă, dar prea puțin promițătoare de a hipnotiza o bătrână. Trebuia să fie operată, dar nu putea tolera anestezia obișnuită. Din anumite motive, anestezia locală fusese exclusă. Așa că, prin mijloace hipnotice, am încercat într-adevăr să o fac pe biata femeie să nu sufere de durere. Această încercare a avut succes.

Numai că nu luasem în considerare un factor important! Laudele medicilor și cuvintele de mulțumire ale pacientei s-au amestecat în scurtă vreme cu cele mai amare și mai vehemente reproșuri din partea asistentei care pregătise instrumentarul pentru operație. După cum mi-a povestit ulterior, pe parcursul întregii operații a trebuit să se lupte din răsputeri cu somnolența pe care sugestiile mele monotone i-o provocaseră nu numai pacientei, ci și ei, asistentei.

Altă dată, în calitate de tânăr medic la Spitalul de neurologie Maria Theresien-Schlössel, mi s-a întâmplat următorul lucru: șeful meu, profesorul Gerstmann[21], îmi ceruse să folosesc hipnoza pentru a-i induce somnul unui pacient care suferea de insomnie și era internat într-un salon cu două paturi. Seara târziu, m-am strecurat în salon, m-am așezat lângă patul pacientului respectiv și am repetat următoarele sugestii timp de cel puțin o jumătate de oră: „Sunteți foarte calm, simțiți o

oboseală plăcută, vi se face somn, respirați foarte liniștit, pleoapele devin grele, toate grijile sunt departe – în curând veți adormi".

Am procedat astfel, dar, când am dat să plec, am constatat dezamăgit că nu reușisem să-l ajut pe acel bărbat.

Cât de uimit am fost când, a doua zi dimineață, intrând în salonul lui, am fost întâmpinat cu entuziasm:

– Am dormit excelent azi-noapte. La câteva minute după ce ați început să vorbiți, am adormit profund.

Era celălalt pacient, vecinul celui pe care ar fi trebuit să-l hipnotizez.

În orice caz, puterea mea de psihiatru este uneori supraestimată. Recent, la ora 3 dimineața, am fost sunat de o doamnă din Canada și, ulterior, a reieșit că eu urma să plătesc costul apelului. Când am menționat că nici măcar nu o cunosc pe doamna în cauză, mi s-a spus că este o chestiune de importanță vitală. Așa că am preluat costul apelului telefonic și mi-am dat seama că am de-a face cu un caz de paranoia. Doamna se simțea urmărită de CIA și era convinsă că sunt singura persoană din lume capabilă să o ajute și să o protejeze, care, prin urmare, avea puterea de a face acest lucru. A trebuit să o dezamăgesc. Dar nu am reușit să o dezamăgesc suficient pentru a o împiedica să mă sune din nou în noaptea următoare, tot la 3 dimineața. De data aceasta, însă, am refuzat să preiau costurile pentru CIA...

INFLUENȚA MEDICULUI

Fiindcă tot a venit vorba de putere, sunt de acord cu John Ruskin[22], care a spus odată: „Există o

singură putere: puterea de a salva. Și există o singură onoare: onoarea de a ajuta“. Trebuie să fi fost în 1930, când am ținut un curs despre bolile mintale, originile și prevenirea lor (atenție: nu despre diagnosticarea și tratamentul lor) la o universitate populară, în incinta gimnaziului din Zirkusgasse. Îmi amintesc cum, într-o seară, când se întuneca deja, dar în sala de curs sau de clasă încă nu se aprinsese lumina, am explicat unui public format din câteva zeci de persoane care mă ascultau cu atenție importanța orientării către un sens și faptul că viața are un sens, necondiționat. Și am simțit foarte clar că acei oameni erau receptivi la cuvintele mele, că reușisem să le dau ceva valoros, că deveniseră, cumva, lut în mâna olarului. Cu alte cuvinte, făcusem uz de „puterea de a salva“.

Și așa cum spune Talmudul: „Cine a salvat măcar un suflet trebuie considerat egal cu cel care ar fi salvat o lume întreagă“.

În acest context, îmi amintesc și de fiica unui zoolog de renume mondial, care nu mai era chiar atât de tânără și care mi-a fost pacientă în 1930, în prima mea perioadă ca angajat la Spitalul de boli mintale Am Rosenhügel. Suferea de o nevroză obsesională severă și se afla acolo de mulți ani. Era tot la amurg, stăteam în camera ei, un salon cu două paturi, pe marginea celui de-al doilea pat gol și îi vorbeam stăruitor. Am făcut tot ce am putut pentru a o motiva să se distanțeze de comportamentul ei compulsiv. Am răspuns la toate argumentele ei, i-am respins toate temerile. A devenit din ce în ce mai calmă, mai liberă, mai puțin deprimată. Fiecare cuvânt pe care i-l spuneam cădea pe teren fertil. Și iarăși am avut acea trăire – lut în mâna olarului...

ÎNTREBĂRI FILOZOFICE

Deși mă simțeam atras de psihiatrie în general, și mai ales de psihanaliză, nici filozofia nu înceta să mă fascineze. Centrul de educație pentru adulți a organizat un grup de studiu filozofic condus de Edgar Zilsel. Când aveam 15 sau 16 ani, am ținut acolo o prelegere despre sensul vieții – nici mai mult, nici mai puțin. Încă de la acea vârstă mi-am elaborat două dintre ideile de bază. Prima, că nu noi ar trebui să punem întrebări despre sensul vieții, fiindcă noi înșine suntem cei întrebați. Noi trebuie să răspundem la întrebările pe care ni le pune viața. Și nu putem răspunde la aceste întrebări decât asumându-ne responsabilitatea pentru propria noastră existență.

Cealaltă idee de bază spune însă că sensul suprem depășește înțelegerea noastră, trebuie să o depășească, într-un cuvânt, că există un sens suprem, așa cum l-am numit, *dar nu în sensul de ceva supranatural.* În el nu putem decât să credem. De asemenea, în el trebuie să credem. Chiar dacă o facem inconștient, în esență toți credem în el.

Trebuie să fi fost cam în aceeași perioadă, adică la aceeași vârstă – încă mă văd în locul de pe strada Tabor unde, într-o duminică după-amiază, într-una din plimbările mele obișnuite, mi s-a arătat gândul, asemenea unui imn: *Binecuvântată fie soarta, crezut fie sensul ei.*

Asta înseamnă că tot ceea ce ni se întâmplă trebuie să aibă un sens ultim, suprem, un suprasens. Dar nu putem înțelege acest sens suprem, nu putem decât să credem în el. În ultimă instanță, este doar o redescoperire a acelui *amor fati* propagat de Spinoza – „iubește-ți destinul".

CREDINȚA

Tema credinței a ocupat un rol însemnat în scrierile mele. O parte substanțială a activității mele literare am dedicat-o relației dintre psihoterapie și teologie sau, după formularea lui Fritz Künkel[23], diferenței dintre știința vindecării sufletului și salvarea sufletului.

În primul rând, e important contextul în care vorbesc despre credință – dacă vorbesc în calitate de psihiatru sau de filozof, de medic sau, pur și simplu, ca persoană. În al doilea rând, în viață am trecut prin diferite stadii de dezvoltare – în copilărie am fost evlavios, dar apoi, la pubertate, am avut o fază atee.

Iar în al treilea rând, trebuie să țin cont și de destinatarul mesajului meu, mai exact, de auditoriul căruia mă adresez. Nu-mi voi mărturisi crezul personal în fața unor specialiști în psihiatrie, atunci când vorbesc despre logoterapie ca metodă și tehnică de psihoterapie. Acest lucru nu ar servi cauzei, și anume răspândirii ideilor logoterapeutice, pentru care, în cele din urmă, eu sunt responsabil.

În cele mai recente publicații ale mele, am discutat în repetate rânduri despre ce este pura coincidență și când poate exista un sens superior sau mai profund, un sens ultim, suprem în spatele unei aparente coincidențe.

Lucrul acesta îmi amintește de următorul episod. Într-o zi, la Viena, am trecut pe lângă Biserica Votivă, pe care am iubit-o întotdeauna pentru că a fost construită în stil pur gotic, chiar dacă nu datează din acea perioadă. Până în acel moment nu fusesem niciodată înăuntru, dar atunci am auzit răsunând sunete de orgă. I-am propus soției mele să intrăm și să ne așezăm puțin.

De îndată ce am intrat, orga s-a oprit din cântat, preotul a înaintat în amvon și a început să predice. Și începe să vorbească despre Berggasse 19 și

despre „ateul“ Sigmund Freud care locuia la acea adresă. Apoi continuă:

– Dar nu e nevoie să mergem atât de departe, până în Berggasse. Chiar în spatele nostru, la Mariannengasse numărul 1, locuiește un anume Viktor Frankl, care a scris o carte, *Doctorul și sufletul*, cu adevărat o carte „fără Dumnezeu“.

Și se apucă să-mi rupă cartea în bucăți. Ceva mai târziu, m-am prezentat, puțin îngrijorat să nu-i produc vreun șoc. Desigur, nu se aștepta să fiu de față. Dar întreb: câte minute au trecut de la nașterea mea până la predica lui, adică *finalmente* până la decizia mea de a intra în Biserica Votivă? Cât de mică era, așadar, probabilitatea ca eu să intru chiar în momentul în care preotul predica despre *mine*?

Cred că singura atitudine adecvată față de astfel de coincidențe este să nu încercăm a ni le explica. Ignoranța mea este prea mare pentru a le găsi o explicație, dar sunt prea inteligent ca să le neg.

Înapoi la vârsta de 15 sau 16 ani. Începusem, așadar, să filozofez. Eram însă destul de imatur, așa că nu am rezistat „tentației psihologismului“. Chiar și la lucrarea mea de bacalaureat, pe care am intitulat-o „Despre psihologia gândirii filozofice“, am atașat o patografie despre Arthur Schopenhauer, de orientare pur psihanalitică. Dar măcar am renunțat la a considera a priori că ceea ce este bolnav este greșit. Așa cum am formulat mai târziu în cartea mea *Doctorul și sufletul*: „Doi ori doi fac patru, chiar și când o spune un schizofrenic“.

Alături de tentația psihologismului, a existat și „tentația sociologismului“. Ca elev de liceu, am participat ani de zile la mișcarea Tineretului Muncitoresc Socialist, iar în 1924 am fost pentru o vreme președintele liceenilor socialiști din întreaga Austrie. Prietenii mei și cu mine hoinăream câte-o

jumătate de noapte prin Prater și discutam nu numai despre alternativa Marx sau Lenin, ci și despre alternativa Freud sau Adler.

Care a fost tema articolului meu pe care Adler l-a publicat în revista sa? Tema care străbate ca un fir roșu întreaga mea activitate: „Elucidarea zonei de graniță care se întinde între psihoterapie și filozofie, cu o atenție specială acordată problemelor de sens și valoare în psihoterapie". Și trebuie să spun că nu cunosc pe nimeni care să se fi luptat cu această problemă într-o mai mare măsură decât mine, toată viața.

Acesta este laitmotivul din spatele tuturor lucrărilor mele. Dar motivul esențial care m-a determinat să le creez a fost acela de a depăși psihologismul din domeniul psihoterapiei, deoarece acesta coexistă de obicei cu „patologismul". Ambele sunt însă aspecte ale unui fenomen mai cuprinzător, și anume reducționismul, care mai include sociologismul și biologismul. În orice caz, reducționismul reprezintă nihilismul de astăzi. Acesta reduce ființa umană cu nici mai mult, nici mai puțin decât o întreagă dimensiune, anume dimensiunea umană. El proiectează ceea ce este specific uman din spațiul omenescului în terenul subumanului. Într-un cuvânt, reducționismul este un subumanism, dacă mi se permite să spun astfel.

ÎNTÂLNIREA CU PSIHOLOGIA INDIVIDUALĂ

Acum să ne întoarcem la Adler. În 1925, articolul meu „Psychotherapie und Weltanschauung" a fost publicat în *Internationalen Zeitschrift für*

Individualpsychologie. Un altul a urmat în 1926. În același an, mi s-a cerut să țin discursul inaugural la Congresul Internațional de Psihologie Individuală, care a avut loc la Düsseldorf, dar nu am putut să fac acest lucru fără a devia de la linia ortodoxă. Am contestat faptul că orice nevroză este, peste tot și întotdeauna, un simplu mijloc în atingerea unui scop, în sensul doctrinei „caracterului de aranjament" al nevrozei. Am insistat asupra alternativei de a o interpreta și ca „exprimare" (nu ca simplu „mijloc"), deci nu numai în sens instrumental, ci și într-un sens expresiv.

Acesta a fost primul meu turneu de conferințe. Am făcut o oprire și în Frankfurt pe Main, iar la întoarcere, la Berlin. La Frankfurt pe Main – este greu de crezut, mai degrabă comic –, eu, studentul medicinist de 21 de ani, am ținut din nou o prelegere despre „sensul vieții", la invitația Tineretului Muncitoresc Socialist. Coloane întregi de tineri, purtând steaguri, au mărșăluit de la locul de adunare spre conferință. Pe drumul de întoarcere am ținut o conferință la Berlin, în cadrul Societății de Psihologie Individuală.

În 1927, relația mea cu Adler s-a deteriorat. Am căzut sub vraja a doi bărbați care nu numai că m-au impresionat ca oameni, dar au avut o influență durabilă asupra mea și prin ideile lor: Rudolf Allers și Oswald Schwarz[24]. Sub conducerea lui Allers, am început să lucrez experimental la laboratorul său de fiziologie senzorială. La rândul său, Schwarz – fondator al medicinei psihosomatice și al unei forme de antropologie medicală – mi-a făcut onoarea de a-mi scrie prefața la o carte pe care o pregăteam pentru editura de psihologie individuală Hirzel. Însă cartea nu a văzut lumina tiparului, deoarece între timp fusesem exclus din Societatea de Psihologie Individuală (o versiune prescurtată a ideilor principale ale acestei cărți „avortate" a

apărut în 1939 în *Schweizerische medizinische Wochenschrift*). În prefața sa, Schwarz a declarat că această carte a mea înseamnă pentru istoria psihoterapiei ceea ce *Critica rațiunii pure* a lui Kant a însemnat pentru filozofie. Și era ferm convins de acest lucru.

Cam în această perioadă mi-am dat seama în sfârșit de propriul meu psihologism. Am fost complet zguduit de Max Scheler[25], al cărui *Formalismus in der Ethik* (*Formalismul în etică*) îl purtam cu mine ca pe o biblie. Era și timpul pentru o astfel de autocritică în privința propriului meu psihologism. Fusesem deja invitat la o discuție la cafeneaua literară din Viena, Herrenhof, de către înțeleptul boem din rândul adlerienilor, Alexander Neuer. În primul rând, mi-a spus că, din câte putuse să constate dintr-o serie de manuscrise de-ale mele, i-o luasem înainte lui Max Planck în încercarea de a rezolva problema liberului arbitru, dar și fondatorilor gestaltismului. Apoi, însă, tot pe baza manuscriselor mele, a început să mă judece cu pasiune ca fiind un „renegat al spiritului". *Touché.* Dar din acel moment nu am mai fost dispus la compromisuri.

Apoi, tot în anul 1927, a venit seara în care Allers și Schwarz și-au anunțat și argumentat *coram publico* retragerea anterior comunicată din Societatea de Psihologie Individuală. Întâlnirea a avut loc în sala mare de conferințe a Institutului Histologic al Universității din Viena. În ultimele rânduri stăteau câțiva freudieni care se bucurau să privească spectacolul în care Adler pățea exact același lucru pe care îl pățise anterior Freud atunci când Adler însuși se retrăsese, la rândul lui, din Societatea vieneză de Psihanaliză. Din nou apăruse o „secesiune". Însă prezența psihanaliștilor l-a sensibilizat și mai mult pe Adler.

După ce Allers și Schwarz și-au încheiat explicațiile, o tensiune intensă plutea în aer. Care avea să fie reacția lui Adler? Am așteptat în zadar. Contrar obiceiului său, acesta nu a luat cuvântul. Au trecut minute jenante. La fel ca el, stăteam în primul rând, între noi fiind o altă elevă, despre ale cărei rezerve față de teoria adleriană Adler știa la fel de bine ca despre ale mele. În cele din urmă, s-a întors spre noi doi și ne-a zis disprețuitor:

– Ei, ce ziceți, eroilor?

Voia să spună că nu ar fi trebuit să fim lași, ci să ne recunoaștem curajos punctele de vedere și să ne înscriem la cuvânt.

Așa că nu am avut de ales decât să pășesc în fața celorlalți și să le explic că psihologia individuală mai are până să se elibereze de psihologism. Și am făcut greșeala de a mă declara în favoarea lui Schwarz în fața dușmanilor, a psihanaliștilor, numindu-l chiar „profesorul meu". Nu m-a ajutat cu nimic faptul că am afirmat că nu văd niciun motiv de a părăsi Societatea de Psihologie Individuală, deoarece psihologia individuală își poate depăși psihologismul prin propriile-i forțe. În zadar am încercat să mediez între Allers, Schwarz și Adler.

Din acea seară, Adler nu a mai schimbat nicio vorbă cu mine și nu mi-a mai răspuns la salut, seara, când intram ca de obicei în Café Siller și mă apropiam de masa lui obișnuită, unde își avea curtea. Pur și simplu nu a putut trece peste faptul că nu-l sprijinisem necondiționat.

Mi-a sugerat în repetate rânduri că ar trebui să demisionez din Societate, dar eu tot nu vedeam niciun motiv să fac acest lucru. Câteva luni mai târziu, am fost, în cele din urmă, exclus în mod oficial din Societatea de Psihologie Individuală.

Acest „exod" a însemnat mult pentru mine. Timp de un an am publicat o revistă de psihologie

individuală, *Der Mensch im Alltag*, care, bineînțeles, avea să-și înceteze apariția la un moment dat. Dar altfel îmi pierdusem forumul. Doar câțiva adepți ai psihologiei individuale îmi mai rămăseseră loiali, dacă nu din punct de vedere științific, cel puțin din punct de vedere uman. În acest context, îmi amintesc cu recunoștință de Erwin Wexberg[26], care a murit mult prea devreme, de Rudolf Dreikurs[27] și, nu în ultimul rând, de Alexandra, fiica lui Alfred Adler.

Câteodată mi se spune că logoterapia nu este altceva decât *Adlerian psychology at its best******* și că, prin urmare, nu există niciun motiv să fie considerată o școală de gândire sui-generis și să aibă propriul ei nume. Răspunsul meu la astfel de reproșuri este următorul: cine ar fi calificat să decidă dacă într-adevăr logoterapia este încă psihologie individuală sau a încetat de mult să mai fie – cine altcineva decât Adler? Iar el a fost cel care a insistat ca eu să fiu exclus din Societatea de Psihologie Individuală. *Roma locuta causa finita*********.

ÎNCEPUTURILE LOGOTERAPIEI

Între timp, Fritz Wittels[28], care scrisese prima biografie a lui Freud, Maximilian Silbermann și cu mine am fondat Societatea Academică pentru Psihologie Medicală, iar eu am fost ales vicepreședintele acesteia. Silbermann era președinte, iar succesorii săi au fost Fritz Redlich[29] și Peter Hofstätter[30]. Din consiliul consultativ făceau parte Freud, Schilder și toate persoanele notabile din Viena anilor 1920, Mecca psihoterapiei. În această societate se constituise un

grup de lucru, în cadrul căruia am ținut o cuvântare în 1926 și am vorbit pentru prima dată despre „logoterapie“ în fața unui public academic. Abia începând cu anul 1933 am folosit termenul alternativ de „analiză existențială“*******. Până la acel moment, însă, îmi sistematizasem ideile într-o anumită măsură.

Încă din anul 1929, dezvoltasem conceptul a trei grupuri diferite de valori sau trei moduri posibile de a găsi un sens vieții – până în ultima clipă, până la ultima suflare. Aceste trei posibilități sunt: o *faptă* pe care o săvârșim, o *lucrare* pe care o creăm sau o *experiență*, o *întâlnire*, o *iubire*. Dar și în situația în care ne confruntăm cu o soartă irevocabilă (să zicem, o boală incurabilă, un carcinom inoperabil), chiar și atunci putem smulge un sens vieții dând dovadă de cea mai umană dintre însușirile omenești: capacitatea de a transforma suferința într-un triumf uman.

Wolfgang Soucek a fost, după cum se știe, cel care a desemnat oficial logoterapia ca fiind „a treia școală vieneză de psihoterapie“. S-ar putea spune că, în cazul meu, s-a confirmat legea biogenetică de bază a lui Haeckel, conform căreia ontogeneza repetă filogeneza în formă prescurtată, întrucât, cumva, am trecut personal prin primele două școli ale psihoterapiei vieneze. S-ar putea spune chiar în formă prescurtată, pentru că în 1924 – așa cum am spus –, la recomandarea lui Sigmund Freud, un articol de-al meu a fost publicat în *Internationalen Zeitschrift für Psychoanalyse*. Doar un an mai târziu, în 1925, un alt articol a apărut în revista lui Alfred Adler la recomandarea acestuia. Pot afirma, așadar, că am participat la dezvoltarea psihoterapiei, dar în același timp am anticipat unele tehnici. Mă limitez să menționez doar intenția paradoxală, pe care începusem să o practic deja în 1929 și care apare sub acest nume într-o publicație

a mea, mai târziu, în 1939. Cunoscători distinși ai terapiei comportamentale au subliniat adesea faptul că prin intenția paradoxală am anticipat metodele de tratament orientate spre teoria învățării, metode care au fost dezvoltate decenii mai târziu, mai exact în anii 1960. De asemenea, în cartea mea *Die Psychotherapie in der Praxis* (*Psihoterapia în practică*), apărută în anul 1947, am descris în detaliu metodele de tratament al disfuncției erectile, care în anii 1970 au fost prezentate de către Masters și Johnson[31] ca o „nouă" terapie sexuală.

Mă simt îndatorat față de terapia comportamentală. Mi-a scos castanele din foc, ca să zic așa, în lupta împotriva psihanalizei și, bineînțeles, împotriva unei psihologii individuale afectate de psihologism. Când aceste două școli se află pe poziții adverse și se ceartă între ele, cea de-a „treia (școală vieneză)" râde. Pentru mine este întotdeauna îmbucurător faptul că logoterapia nu trebuie să critice alte școli, oricât de corectă și de mult așteptată ar fi această critică.

În ceea ce privește logoterapia în sine, în prefața sa la *Omul în căutarea sensului vieții*, Gordon Allport[32] a numit-o „cel mai semnificativ curent din psihologia zilelor noastre". Juan Battista Torelló, la rândul său, a spus că reprezintă ultimul sistem real din istoria psihoterapiei. Dacă este așa, aș spune că o face la braț cu analiza destinului a lui Szondi[33], care, într-adevăr, este foarte bine sistematizată – presupunând că poți sta braț la braț cu cineva aflat la un nivel atât de diferit, cum este Szondi față de mine. Personal, consider că testul Szondi este un frumos joc de societate, dar nimic mai mult.

Torelló a spus odată că voi rămâne în istoria psihiatriei drept cel care a abordat terapeutic boala secolului, și anume lipsa de sens. Este adevărat că

logoterapia a fost concepută, nu în ultimul rând, în acest scop.

Dar, dacă se caută cauzele finale și rădăcinile cele mai profunde, motivele mele ascunse de a crea logoterapia, atunci nu pot numi decât unul singur care m-a împins să o fac și care mă determină să lucrez neobosit: compasiunea pe care o simt față de victimele cinismului contemporan, care a infestat și psihoterapia, această branșă putredă. Spunând „branșă" fac referire la caracterul ei comercial, iar spunând „putredă", la impuritatea ei științifică. Este dezolant când în fața ta stau pacienți care nu numai că au suferințe psihice, ci au fost vătămați și de psihoterapie. Într-adevăr, lupta împotriva tendințelor depersonalizante și dezumanizante care își au rădăcinile în psihologismul din psihoterapie reprezintă un fir roșu care străbate întreaga mea activitate.

Noi, logoterapeuții, am dezvoltat câteva tehnici. Intenția paradoxală este bine-cunoscută, dar mai puțin recunoscută este tehnica numitorului comun. În privința acesteia din urmă, îmi amintesc că scriitoarea Ilse Aichinger[34], acum celebră, a venit la mine când era încă studentă la medicină – cred că la recomandarea lui Hans Weigel. Se afla într-o dilemă, dacă să continue să scrie un roman pe care îl începuse – cel care a făcut-o celebră – și să-și întrerupă studiile de medicină în acest scop sau mai degrabă să și le termine. După o conversație îndelungată, am ajuns la concluzia că ar fi mai puțin problematic să își întrerupă temporar studiile decât să amâne scrierea romanului. Prin urmare, numitorul comun a fost: ce anume aduce un risc mai mare dacă este întrerupt?

În ceea ce privește intenția paradoxală, îmi amintesc cum am folosit-o odată pentru a evita o amendă. Trecusem prin intersecție când semaforul era galben. Agentul de circulație, pe care nu-l

văzusem, s-a îndreptat spre mine, am tras pe dreapta, am coborât și l-am întâmpinat pe polițistul care se apropia grav cu o avalanșă de autoacuzații:

– Aveți dreptate, cum am putut să fac așa ceva? Nu am nicio scuză și nicio justificare. Sunt convins că nu voi mai face asta și că va fi o lecție pentru mine. Este limpede că această încălcare merită pedepsită.

Polițistul a făcut tot ce i-a stat în putință să mă liniștească și mi-a spus consolator că oricui i se poate întâmpla și că e convins că nu voi mai face asta niciodată.

Dar acum să revenim la ucenicia mea psihiatrică și la anii de rătăcire. Mai concret, la plecarea mea din Societatea de Psihologie Individuală.

TEORIE ȘI PRACTICĂ: CENTRELE DE CONSILIERE PENTRU TINERI

După excluderea din Societatea de Psihologie Individuală, sfera mea de interes s-a îndreptat de la teorie la practică. Mai întâi la Viena și apoi, după modelul vienez, în alte șase orașe, am organizat așa-numitele „centre de consiliere pentru tineri", unde tinerii cu probleme de natură emoțională primeau consiliere gratuită. August Aichhorn[35], Erwin Wexberg și Rudolf Dreikurs s-au oferit voluntari să fie consilieri. Dar și Charlotte Bühler[36], la fel ca toți ceilalți, și-a pus la dispoziție locuința pentru a-i primi pe cei aflați în căutare de sfaturi.

În anul 1930, am organizat pentru prima dată un proiect special pentru momentul eliberării certificatelor școlare. Ca urmare, a fost prima dată după mulți ani când în Viena nu au mai fost raportate sinucideri ale elevilor.

Și alte țări au început să-și exprime interesul față de acest proiect și am fost invitat să țin cuvântări pe această temă. La Berlin am avut o conversație îndelungată cu Wilhelm Reich[37], care era interesat de consilierea tinerilor. Pentru a discuta despre experiențele mele cu problemele sexuale care apar în acest context, m-a plimbat ore întregi prin Berlin cu mașina sa decapotabilă. La Praga și Budapesta am susținut discursuri chiar și în instituții academice. Așa l-am cunoscut la Praga pe Otto Pötzl[38], care a devenit apoi succesorul lui Wagner-Jauregg la Viena și care, de-a lungul vieții mele, a rămas prietenul meu cu figură paternă.

Pe lângă Freud și Adler, Pötzl a fost pentru mine personificarea geniului – și distrat cum tind să fie geniile. Următoarea poveste s-a întâmplat exact așa cum o descriu. Într-o zi a venit să mă vadă la spital, l-am condus în biroul meu, și-a pus în cuier umbrela pe care o avea mereu cu el, s-a așezat și a discutat cu mine despre un caz. Apoi și-a luat rămas-bun și l-am condus la ușă. După un timp s-a întors – uitase umbrela –, a luat umbrela și a ieșit din nou. Atunci am observat că luase din greșeală umbrela mea și am strigat după el:

– Domnule profesor, aceea e umbrela *mea*!

– Scuzați-mă, a spus el și și-a luat umbrela.

După ce a plecat, am observat că nu-mi returnase umbrela. Am alergat din nou după el și i-am spus:

– Scuzați-mă, domnule profesor, dar de data asta ați luat ambele umbrele.

Atunci și-a cerut scuze din nou și a venit efectiv pentru a treia oară, pentru a-mi aduce umbrela. La a treia încercare a plecat cu umbrela lui, nu cu alta!

La invitația lui Margarete Roller de la Asociația Germană de Asistență Socială pentru Tineret, am susținut o cuvântare la Brno. După aceea am mers împreună într-un restaurant. Acolo, ea a căzut deodată pe gânduri. Și-a amintit că lucrase zeci de

ani cu tatăl meu în domeniul asistenței sociale pentru tineret și, iată, acum făcea același lucru cu fiul acestuia.

Într-adevăr, tatăl meu fondase, împreună cu ministrul Joseph Maria von Bärnreither, Centrul de Protecție a Copilului și Asistență Socială a Tinerilor. În tinerețe, nimic nu era mai plictisitor pentru mine decât acest subiect. Până într-o zi, când, inspirat de Margarete Roller, m-am trezit servind – prin activitatea mea de consiliere a tinerilor – un centru de asistență socială pentru tineri, din perspectivă psihologică.

A trebuit să părăsesc însă restaurantul în grabă pentru a zbura la Viena – 1930! Într-un avion cu patru locuri, dar eu îl ocupam ca unic pasager. Cât de mult am „ocupat" avionul s-a stabilit prin cântărirea mea la aeroport. La acea vreme, pilotul încă stătea în aer liber, nu într-o cabină. În orice caz, acest zbor, care, de altfel, a fost primul pentru mine, s-a dovedit a fi destul de aventuros. Fără avion nu ar fi fost posibil să ajung la Viena la timp, seara, pentru cursul săptămânal pe care îl țineam la universitatea populară – și pe care îl țineam deja în mod regulat din 1927. La urma urmei, acela a fost primul curs de igiena minții organizat vreodată într-un centru de educație pentru adulți din Viena.

Asta îmi aduce aminte de un lucru. Ori de câte ori am vrut să impresionez o fată – și sigur că nu puteam să o fac doar cu înfățișarea mea – am recurs la un mic truc. Să zicem că o întâlneam la un bal, apoi îi povesteam despre un anume Frankl, de al cărui curs la universitatea populară eram entuziasmat, și îi spuneam că trebuie neapărat să-l asculte și ea, eventual, să mă însoțească odată. Astfel, într-o seară ne așezam în sala mare de festivități a liceului din Zirkusgasse, unde Frankl obișnuia să-și țină cursul, care devenise foarte frecventat. Prevăzător, mă așezam la capătul unuia

dintre rândurile din față. Oricine își poate imagina impresia pe care și-o făcea fata când însoțitorul ei o părăsea brusc și, întâmpinat cu aplauze de public, pășea pe podium.

La fel de frecvent ca la universitatea populară, am ținut discursuri și în organizațiile Tineretului Muncitoresc Socialist. În urma a sute de astfel de prelegeri, urmate de răspunsuri la întrebările scrise, am acumulat o experiență bogată care s-a îmbinat cu ceea ce am dobândit în cadrul consilierii, prin contactul cu mii de tineri în căutare de sfaturi.

Poate că acesta este motivul pentru care Pötzl a făcut o excepție pentru mine, pentru prima și, se pare, unica dată, permițându-i lui Otto Kogerer, șeful departamentului de psihoterapie al clinicii sale, să mă lase să lucrez complet independent în psihoterapie, deși eram încă student la medicină, înainte de absolvire. Încercam să uit la acea vreme ceea ce învățasem din psihanaliză și din psihologia individuală. Încercam să învăț de la pacient, să îl ascult. Voiam să aflu cum îi merge, când i se îmbunătățește starea. Am început să improvizez.

Acum îmi aminteam ce-mi spuseseră alții, dar uitam ce le spusesem eu. Astfel, s-a întâmplat în repetate rânduri să aud de la pacienții mei cum au practicat cu succes intenția paradoxală, pe care, de altfel, aveam să o descriu ca atare abia mai târziu (pentru prima dată în 1939, în *Schweizer Archiv für Neurologie und Psychiatrie*). Când i-am întrebat pe acești pacienți cum le-a venit ideea de a recurge la astfel de trucuri pentru a face față nevrozei, mi-au răspuns uimiți: „Dar mi-ați spus toate astea data trecută“. Îmi uitasem *invenția*!

ANII DE UCENICIE CA MEDIC

După absolvire, am lucrat mai întâi cu Pötzl la Spitalul Universitar de Psihiatrie, apoi doi ani cu Joseph Gerstmann (după care a fost numit sindromul Gerstmann, sau sindromul angularis), pentru a căpăta experiență în neurologie. În cele din urmă, am lucrat patru ani la Spitalul de psihiatrie Am Steinhof, unde am condus așa-numitul „pavilion al sinucigașelor". După cum am calculat odată, în acea perioadă treceau „prin mâinile mele" nu mai puțin de 3 000 de paciente pe an! Ca urmare, abilitățile de diagnosticare mi s-au îmbunătățit.

În timp ce mă aflam la Steinhof, mi-am dezvoltat teoria fenomenului corugator[39] ca simptom în episoadele schizofrenice intense. Mi-am înregistrat observațiile pe film și am prezentat filmul atunci când am ținut o scurtă prelegere pe această temă la Societatea de Psihiatrie din Viena.

Dar primele zile pe care le-am petrecut la Steinhof au fost înfiorătoare, mai ales nopțile. M-au tulburat visele teribile asociate cu bolile psihotice. În prima zi, medicul-șef Leopold Pawlicki[40], tatăl renumitului muzician vienez, m-a avertizat să nu port ochelari în încăperea unde stăteau în timpul zilei femeile psihotice din pavilionul meu. Puteam fi lovit în față și cioburile de la ochelarii sparți mi-ar fi intrat în ochi. Asigurarea nu avea să acopere o astfel de vătămare produsă din cauza neglijenței mele. Am urmat sfatul șefului meu și, pentru că nu vedeam suficient de bine fără ochelari, am primit o lovitură în față chiar în prima zi. De a doua zi, mi-am păstrat ochelarii, așa că percepeam imediat când o siluetă se desprindea din fundal, se îndrepta spre mine gata să mă atace, apoi era nevoită să renunțe, pentru că – datorită ochelarilor – puteam să mă îndepărtez la timp.

În timpul celor patru ani petrecuți la Steinhof, mi-am notat stenografic unele vorbe amuzante ale

pacientelor mele. Am cochetat chiar cu ideea de a publica o carte cu titlul ... *und Narren reden die Wahrheit* (... *și nebunii spun adevărul*) – după proverbul: *Kinder und Narren reden die Wahrheit* („Copiii și nebunii spun adevărul"). Una sau două dintre ele au ajuns în cărțile mele, de exemplu, răspunsul pe care mi l-a dat o doamnă în vârstă când i-am pus întrebarea standard, care face parte dintr-un test de inteligență foarte scurt: care este diferența dintre un copil și un pitic. Răspunsul ei a fost:

– Doamne, doctore, un copil este doar un copil, iar un pitic lucrează într-o mină.

Printre preferatele mele sunt răspunsurile tare hazlii pe care le-am primit la întrebarea mea:

– Aveți relații sexuale sau ați avut relații sexuale?

Cineva a spus:

– Nu.

Am continuat:

– Niciodată?

Iar răspunsul a venit:

– Ah, da, când eram copil.

Altă pacientă a răspuns:

– Doamne, domnule doctor, numai când sunt violată. Nu prea am unde să ies.

Aș mai putea menționa, legat de plănuitul titlu de carte ... *und Narren reden die Wahrheit*, că am vrut să subliniez faptul că teoria care stă la baza logoterapiei, în lupta sa împotriva psihologismului în psihoterapie, se bazează tocmai pe faptul că ceea ce este bolnav nu trebuie să fie neapărat greșit. Recent am ajuns să o numesc „logoteorie". Logoterapia declară astfel război patologismului. Sau, cum am mai spus în prima mea carte: doi ori doi fac patru, chiar și atunci când o spune un paranoic!

În 1937 mi-am deschis un cabinet privat ca specialist în neurologie și psihiatrie. Acest lucru îmi

amintește de un alt episod.

La începutul practicii mele private, am avut un pacient dificil. Cabinetul meu se găsea în Czerningasse, la etajul 4. Părinții și frații mei erau în vacanță, așa că rămăsesem singur acasă. Eram doar eu cu un bărbat tânăr, înalt și de constituție atletică, schizofrenic, în apartamentul de la etajul 4, cu ferestrele deschise, al căror pervaz era destul de jos. Dintr-odată a avut un acces de furie, m-a insultat și m-a blestemat și, în cele din urmă, a dat să mă arunce pe fereastră în curte. Nu eram destul de puternic ca să-i fac față. Dar nu l-am implorat, doar m-am prefăcut profund afectat:

– Vedeți, i-am spus, lucrul acesta mă rănește. Fac tot ce pot să vă ajut și ce primesc în schimb? Vreți să rupeți prietenia noastră. Nu m-aș fi așteptat la așa ceva din partea dumneavoastră. Efectiv, mă simt rănit.

Atunci mi-a dat drumul și l-am convins să caute protecție împotriva „dușmanilor“ săi într-o clinică. I-am spus că nicăieri în alt loc nu s-ar fi aflat mai în siguranță în fața dușmani-lor. Apoi m-a lăsat să-l însoțesc până la o stație de taxi și, pe drum, l-am convins că e ridicol să plătească pentru răutatea dușmanilor săi. I-am sugerat să meargă cu taxiul nu direct la clinică, ci la secția de poliție. Pe cheltuiala municipalității din Viena, poliția avea să-l trimită cu ambulanța la clinică, unde urma să fie îngrijit pe cheltuiala statului, adică gratuit.

ANSCHLUSS

Nu mi s-a permis prea multă vreme să-mi continui nestingherit practica privată ca specialist în neurologie și psihiatrie. La câteva luni după ce mi-am înființat cabinetul, în martie 1938, trupele lui

Hitler au mărșăluit spre Austria. În acea seară plină de evenimente politice, țineam, fără să bănuiesc ceva, o prelegere pentru care colegul căruia îi țineam locul alesese titlul: „Nervozitatea ca manifestare a timpurilor noastre". Dintr-odată, cineva a deschis brusc ușa și un membru SA în uniformă și-a făcut apariția. Era posibil să se întâmple așa ceva sub conducerea cancelarului nostru Schuschnigg[41]? m-am întrebat. Evident, acel membru SA a vrut să perturbe cursul și să mă forțeze să-mi întrerup prelegerea.

Și atunci m-am gândit: „*Orice* este posibil. Vorbește acum în așa fel încât să uite de ce a venit aici! Distrage-i atenția!" L-am privit în față și am continuat să vorbesc. Și a rămas înțepenit în prag timp de o jumătate de oră, până am terminat eu prelegerea. Asta a fost bravura retorică a vieții mele!

M-am grăbit spre casă. Demonstranții care cântau, aclamau și urlau umpluseră Praterstrasse. Acasă am găsit-o pe mama plângând. La radio, Schuschnigg tocmai își luase rămas-bun de la poporul austriac și în acel moment se difuza o melodie nespus de tristă.

Dar, în ceea ce privește darul vorbirii, mi-am amintit altceva: peste câțiva ani, devenit deja medic-șef la secția de neurologie a Spitalului General, am dat o recepție pentru personalul meu. Soția mea i-a oferit de băut unui doctor doar ca să afle ce poreclă am printre colegi. Într-un final, i-a dezvăluit-o. Mi se spunea „Nervengoebbels". Eu și soția mea am considerat că nu este ceva rău. Doar fiecare animal este înzestrat cu o armă cu care se poate apăra: gheare, coarne, țepi, otravă sau orice altceva. Eu am talentul oratoriei. Atâta vreme cât am ultimul cuvânt, nu este recomandat să te pui cu mine. Comentatorii care mă atacă s-ar putea să nu

aibă de ce să râdă. Râsetele – cele din public – sunt de partea *mea*.

După invazia trupelor hitleriste, părea că se lăsase un blestem. Mi-a fost imposibil să obțin o viză. Apoi mi s-a oferit poziția de șef al secției de neurologie de la Spitalul Rothschild. Am acceptat. La urma urmei, era o poziție care îmi oferea mie și părinților mei vârstnici o anumită protecție împotriva deportării într-un lagăr de concentrare.

În situația de urgență, la Spitalul Rothschild am avut posibilitatea de a face unele intervenții științifice. A fost o perioadă când se internau până la zece pacienți cu tentative de sinucidere pe zi. Într-atât de catastrofală era starea de spirit în rândul populației evreiești rămase în Viena! În cazul pacienților considerați fără speranță de către medicii interniști, mai ales de profesorul Donath, am administrat diverse stimulente, mai întâi intravenos și, dacă nu funcționa, intracisternal. Chiar și în toiul războiului, cu aprobarea consultantului pentru afaceri evreiești al Asociației Medicale Național-Socialiste, am publicat o lucrare despre această metodă în Elveția, în *Ars Medici*.

În acest context, am dezvoltat și o anumită tehnică de puncție cerebrală suboccipitală – capabilă să elimine o sursă tipică de pericol, asupra căreia am fost primul care a atras atenția. În cele din urmă, în acele cazuri când injecția intracisternală nu a avut efect, am procedat la trepanarea craniului[42], pentru a instila medicamentul într-un ventricul lateral, drenând în același timp al patrulea ventricul prin intermediul unei puncții suboccipitale. Medicamentul era astfel adus cât mai repede în direcția de curgere a *aqueductus sylvii*, unde putea avea un efect accelerat asupra centrelor vitale din apropiere. În orice caz, pacienții care fuseseră apneici și fără puls au putut rămâne în viață până la două zile. Unii și-

au recăpătat funcțiile vitale, în sensul că au început să hiperventileze.

Trebuie menționat că am dobândit aceste tehnici de operare pe creier exclusiv din cărți, în principal din *Dandy*[43], un manual de medicină – medicul-șef Reich, chirurgul de la Spitalul Rothschild, refuzase să efectueze vreuna. Profesorul Schönbauer nu mi-a permis nici măcar să mă uit când el sau personalul său efectua operații pe creier în clinica sa.

M-am străduit atât de mult cu chirurgia cerebrală, încât am început să visez operații complete. Însoțitorului de la sala de operații a Spitalului Rothschild, care lucrase ani de zile cu Schönbauer, nu-i venea să creadă când i-am spus că nu mai lucrasem niciodată ca neurochirurg.

Asistenta mea, doamna doctor Rappaport, a protestat împotriva eforturilor mele de a salva oamenii care încercaseră să se sinucidă. Apoi a venit ziua în care ea însăși a primit ordin de deportare. Atunci a încercat să se sinucidă, a fost internată în secția mea, iar eu am fost cel care a readus-o la viață. Dar în cele din urmă a fost deportată.

Respect decizia unui om de a-și lua viața. Dar vreau să-mi fie respectat și principiul meu de a salva cât mai multe vieți. O singură dată mi-am încălcat acest principiu. Un cuplu de vârstnici avusese o tentativă comună de sinucidere și fuseseră internați la noi, în Spitalul Rothschild. Soția murise. Soțul era pe moarte. Am fost întrebat dacă sunt dispus să fac eforturi pentru a-l salva. Nu am fost în stare. Căci m-am întrebat dacă aș putea să port cu adevărat răspunderea de a-l fi readus pe acest om la viață doar ca să poată merge la înmormântarea soției sale...

Desigur, același lucru este valabil și pentru persoanele care știu că sunt bolnave în fază

terminală, că nu mai au mult de trăit, ci doar de suferit. Dar chiar și această suferință înseamnă totuși o șansă, o posibilitate extremă de a se împlini pe sine. Iar această posibilitate fundamentală poate și trebuie să fie subliniată cu cea mai mare prudență. Însă *eroismul* unei astfel de autoîmpliniri în situații-limită nu îl poți pretinde decât unei singure persoane – și anume ție însuți. Acest lucru este la fel de problematic ca și afirmația că ar fi fost mai bine ca o anumită persoană să meargă în lagărul de concentrare decât să se supună naziștilor. Poate că este adevărat, dar de fapt nu are dreptul să spună asta decât cel care a dovedit-o el însuși, nu cel care a rămas în siguranță în străinătate. Retrospectiv, este ușor să-i judecăm pe alții.

Au existat, firește, și laturi tragicomice ale situației medicale tragice a evreilor din Viena sub Hitler. Mulți doctori evrei din serviciul de ambulanță au fost concediați și deportați și înlocuiți cu tineri medici naziști care aveau puțină experiență. Doar așa se explică faptul că o pacientă adusă într-o zi la Spitalul Rothschild a fost declarată moartă de către tânărul medic de pe ambulanță. A fost transferată la morga spitalului, unde în scurt timp nu numai că a revenit la viață, dar a avut și un acces de furie. A trebuit să fie legată și trimisă în secția de medicină internă. Presupun că nu se întâmplă prea des ca un pacient să fie transferat de la morgă la secția de medicină internă!

Nu este lipsită de un anumit aspect comic situația în care am ajuns cu un tânăr pacient al meu care suferea de epilepsie severă și pe care, cu medicație, îl scăpasem de crize. În schimb, a experimentat așa-numitele „echivalente“, și anume crize de furie. În timpul unei astfel de crize, s-a postat în mijlocul străzii Rotenstern, în districtul al doilea, Leopoldstadt, care era încă populat de mulți evrei la acea vreme, și a început să-l înjure pe Hitler

în public. I-am retras imediat toate medicamentele, astfel că în scurt timp a avut o recidivă, adică o criză de epilepsie, dar astfel a fost protejat de alte eventuale crize de substituție sub formă de insulte la adresa lui Hitler, care i-ar fi pus viața în pericol.

REZISTENȚA LA EUTANASIE

Pötzl, care nu era altceva decât un antisemit, dar care mergea cu svastica la rever, în calitate de candidat al partidului nazist, mi-a ținut partea cu mult curaj civic și m-a ajutat cum a putut pe mine și pe pacienții mei evrei – căci eu nu puteam primi alți pacienți.

Nu numai că a venit la mine, la Spitalul Evreiesc, pentru a-i transfera pe pacienții mei cu tumori cerebrale la Spitalul Universitar de Chirurgie, dar, mai mult decât atât, am sabotat împreună ordinele național-socialiste privind eutanasierea organizată a bolnavilor mintal.

Descoperisem câteva paturi cu bare de protecție și plase în azilul evreiesc de bătrâni. Gestapoul supraveghea respectarea strictă a legilor conform cărora era interzisă admiterea bolnavilor mintal în azilurile de bătrâni. Am ocolit această clauză, protejând conducerea azilului. Dar mi-am pus singur capul în laț, eliberând certificate medicale care transformau schizofrenia în afazie, adică „o afecțiune cerebrală organică“, și melancolia în delir febril, adică „nu o psihoză în sensul strict al cuvântului“.

După ce pacientul era plasat în patul cu bare de protecție al azilului pentru vârstnici, schizofrenia putea, la nevoie, să fie tratată și într-o secție deschisă, prin terapie convulsivă cu Cardiazol[44] sau

se putea supraviețui unei faze melancolice fără risc de sinucidere.

Probabil că Pötzl a aflat de acest lucru pentru că, ori de câte ori era internat un pacient evreu, clinica Pötzl telefona la azilul de bătrâni:

– Avem un pacient evreu – îl preluați dumneavoastră?

Evita cu atenție și în mod deliberat să menționeze diagnosticul de psihoză, lăsându-mi cale liberă pentru trucurile mele de diagnosticare. Dacă cineva sabota deja eutanasia, nimic nu trebuia să stea în calea acestui sabotaj. Astfel s-a putut întâmpla ca rudele naziștilor să cadă victime eutanasiei, în timp ce mulți pacienți evrei au scăpat. Fără Pötzl, acest lucru nu ar fi fost posibil.

Îmi amintesc că, într-o zi, a trebuit să merg undeva în zona Purkersdorf, însoțit de o asistentă socială de la centrul comunității evreiești, ca să preiau o femeie și un bărbat care erau găzduiți la un cuplu de foști infirmieri, dar cărora nu li se mai permitea îngrijirea privată în acel loc. La întoarcere, mă aflam într-un taxi cu asistenta socială, iar în fața noastră erau două taxiuri, fiecare transportând câte un pacient. Când am ajuns în Hietzing, am observat că unul a continuat în direcția taxiului nostru, adică spre azilul de bătrâni, în timp ce celălalt a virat la stânga.

– Dar de ce? am întrebat-o pe asistenta socială.

– Oh, da, și-a amintit ea, am uitat să vă spun. Această pacientă nu este o evreică religioasă, ci s-a convertit la un moment dat. Iar în azilul de bătrâni sunt acceptați doar evreii religioși. Mă tem că trebuie să fie dusă la Steinhof.

Ce separare de drumuri! Drept înainte, drumul ducea spre azilul de bătrâni care salva vieți, la stânga, via Spitalul Steinhof, spre camera de gazare! Cine ar fi putut să prevadă așa ceva când, din cine știe ce motive, biata femeie luase cândva decizia să

abandoneze credința evreiască? M-au trecut fiori pe spate când am conștientizat că orice decizie din viață se poate transforma într-o condamnare la moarte.

VIZA DE IMIGRARE

A trebuit să aștept ani de zile pentru o viză care avea să-mi permită să intru în SUA. În cele din urmă, cu puțin timp înainte ca Statele Unite să intre în război, mi s-a cerut în scris să mă prezint la consulatul american ca să mi se elibereze viza. Atunci am ezitat. Oare trebuia să-mi las părinții singuri în urmă? Știam ce soartă îi așteaptă: deportarea într-un lagăr de concentrare. Așadar, trebuia să-mi iau rămas-bun de la ei și să-i las în voia sorții? Viza era valabilă doar pentru mine!

Nehotărât, am ieșit din casă. Mergeam și mă gândeam: „Nu e oare una dintre acele situații în care este nevoie de un semn din cer?“ Când ajung acasă, îmi cade privirea pe o bucată mică de marmură așezată pe o masă.

– Ce-i asta? mă întorc spre tatăl meu.

– Asta? Oh, am găsit-o astăzi pe o grămadă de moloz, la fosta sinagogă pe care au ars-o. Este o bucată din Tablele Legii. Dacă te interesează, îți pot spune și despre *care* dintre cele zece porunci este vorba. O *singură* poruncă începe cu litera ebraică sculptată aici.

– Care anume? îl îndemn pe tatăl meu.

El răspunde:

– Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pământ...

Așa că am rămas „pe pământ“, în țară cu părinții mei, și am lăsat viza să expire. Aceasta este povestea micii bucăți de marmură.

S-ar putea ca, în adâncul meu, decizia de a rămâne să fi fost deja luată cu mult timp în urmă și ca oracolul să fi fost în realitate un ecou al vocii conștiinței. Cu alte cuvinte, să fi fost vorba de un test proiectiv. O altă persoană în locul meu nu ar fi văzut altceva decât $CaCO_3$ (carbonat de calciu) în bucata de marmură. Dar nu ar fi fost și acesta un test proiectiv, chiar dacă doar o proiecție – a vidului său existențial...?

În acest context, aș vrea să adaug că, la scurt timp după asta, am folosit o tehnică de psihoterapie care probabil a amânat cu un an deportarea mea și a părinților mei. Într-o dimineață am fost trezit de telefon. Era Gestapoul, poliția secretă de stat. Mi-au spus să mă prezint la sediul lor la ora cutare. Am întrebat:

– Să iau un al doilea set de lenjerie?

– Da, a venit răspunsul – ceea ce însemna că nu mă voi mai întoarce acasă, ci voi fi trimis într-un lagăr de concentrare.

Am ajuns și am fost interogat de un ofițer SS. Acesta voia să afle detalii despre un bărbat care fugise în străinăta-te după ce se implicase în spionaj. I-am răspuns că îl cunosc după nume, dar că nu l-am întâlnit niciodată. Apoi am fost întrebat:

– Sunteți psihoterapeut, nu-i așa? Cum tratați agorafobia?

I-am explicat.

– Vedeți, am un prieten care suferă de agorafobie. Ce să-i spun?

I-am răspuns:

– Spuneți-i să-și zică ori de câte ori apare frica: „Mi-e teamă că mă prăbușesc pe stradă? Bine atunci, este exact ceea ce îmi doresc. Mă voi prăbuși și lumea se va aduna în jurul meu. Mai mult decât atât, voi face un atac cerebral și un atac de cord, și așa mai departe“.

Într-un cuvânt, l-am instruit cum să aplice tehnica logoterapeutică a intenției paradoxale – în cazul „prietenului său". Bineînțeles, bănuiam de mult că este vorba de el însuși.

Oricum, această logoterapie (indirectă) trebuie să fi funcționat. Altfel nu-mi pot explica de ce eu și părinții mei în vârstă am mai putut rămâne la Viena un an întreg și nu am fost trimiși (încă) într-un lagăr de concentrare.

TILLY

Rămas la Viena, am avut ocazia să o cunosc în spital pe prima mea soție – Tilly Grosser. Era asistentă la secția profesorului Donath. Am remarcat-o imediat, pentru că, așa cum mi s-a părut atunci, arăta ca o dansatoare spaniolă.

Dar, de fapt, am ajuns împreună pentru că a vrut să mă facă să mă îndrăgostesc de ea, ca să se răzbune pentru cea mai bună prietenă a ei, cu care mă întâlnisem și pe care apoi o părăsisem. Am ghicit imediat motivul și i l-am spus pe șleau. A fost vizibil impresionată.

Dincolo de asta, totuși, trebuie spus că lucrul remarcabil în relația noastră reciprocă nu se găsește nicidecum acolo unde te-ai aștepta; fiindcă *nu* m-am căsătorit cu ea pentru că era frumoasă, iar ea *nu* s-a căsătorit cu mine pentru că eram „atât de inteligent" – și amândoi eram mândri că *nu* acestea au fost motivele noastre.

Bineînțeles că am fost impresionat de frumusețea ei, dar caracterul ei a fost factorul decisiv – intuiția ei naturală, inima ei plină de înțelegere. Să dau un exemplu: mama lui Tilly beneficia de protecție la deportare, întrucât Tilly era asistentă medicală. Într-o zi, s-a declarat că această protecție la

deportare nu se mai aplică membrilor de familie. Cu puțin înain-te de miezul nopții, înainte de expirarea protecției, a sunat soneria. Tilly și cu mine eram în vizită la mama ei. Dar nimeni nu îndrăznea să deschidă ușa, pentru că ne temeam că vom primi convocarea pentru deportare. În cele din urmă, unul dintre noi a deschis – și cine stătea în ușă? Un mesager de la centrul comunitar evreiesc, care îi propunea mamei lui Tilly să înceapă o nouă slujbă a doua zi dimineață, ca ajutor la debarasarea mobilei din apartamentele evreilor care tocmai fuseseră deportați. În același timp, i-a înmânat soacrei mele un certificat corespunzător, care îi acorda automat, din nou, protecție la deportare.

Mesagerul a ieșit, iar noi trei ne-am așezat, uitându-ne unul la altul, mai exact, zâmbindu-ne unul altuia. Prima care și-a găsit cuvintele a fost Tilly – și ce a spus? „Nu-i așa că Dumnezeu e culmea?“ Trebuie să spun, este cea mai frumoasă și, mai ales, cea mai scurtă *summa theologiae* – ca să vorbesc ca Toma d'Aquino – pe care am auzit-o vreodată!

Ce m-a făcut să mă hotărăsc să mă căsătoresc cu Tilly? Într-o zi, îmi pregătea prânzul în apartamentul meu (sau al părinților mei) din Czerningasse, când a sunat telefonul. Eram convocat de urgență la Spitalul Rothschild. Tocmai fusese adus un pacient care încercase să se sinucidă cu somnifere, abandonat de către medicii interniști – n-aș fi vrut să-mi folosesc abilitățile de neurochirurg? Nici măcar nu am mai așteptat o cafea proaspătă, ci mi-am aruncat câteva boabe de cafea în gură și le-am mestecat în timp ce mă grăbeam spre stația de taxiuri.

Două ore mai târziu m-am întors, dar ocazia de a lua prânzul împreună se pierduse. Desigur, am presupus că ei mâncaseră deja, ceea ce părinții mei

și făcuseră. Dar Tilly așteptase și prima ei reacție nu a fost: „În sfârșit, ai ajuns! Te-am așteptat cu prânzul".

Nu, reacția ei a fost:

– Cum a decurs operația și cum se simte pacientul?

În acel moment am decis că vreau ca această fată să fie soția mea – nu pentru că pentru mine era așa și pe dincolo, ci pentru că ea era ea.

Eram deja în lagărul de concentrare când, la cea de a 23-a aniversare a ei, cred, i-am dat un mic cadou și i-am scris: „De ziua ta, îmi doresc să-ți rămâi fidelă ție însăți". Așadar, un dublu paradox: de ziua ei de naștere mi-am dorit ceva pen-tru mine și nu pentru ea, și anume să rămână fidelă ei însăși, nu mie.

Când ne-am căsătorit, noi și un alt cuplu am fost ultimii evrei din Viena cărora autoritățile național-socialiste le-au permis să se căsătorească. După aceea, biroul de evidență a evreilor a fost pur și simplu desființat. Celălalt cuplu era format din dr. Edelmann, care îmi fusese profesor de istorie în liceu cu vreo două decenii înainte, și soția sa.

Deși neoficial, evreilor le era interzis de facto să aibă copii, chiar dacă erau căsătoriți legal. Fusese distribuit un decret, în care se spunea că, din acel moment, femeile evreice care vor fi găsite însărcinate vor fi trimise imediat într-un lagăr de concentrare. În același timp, asociația medicală a fost instruită să nu le împiedice legal pe femeile evreice să facă întrerupere de sarcină. Tilly a trebuit să sacrifice copilul nostru nenăscut. Cartea mea *Strigătul neauzit pentru sensul vieții* îi este dedicată acestuia.

După ceremonia noastră de nuntă la centrul evreiesc comunitar sub *chuppah*, simbolul cerului, a trebuit să mergem pe jos pe străzile Vienei până la fotograf – Tilly cu voalul alb de mireasă –, pentru

că evreii nu aveau voie să ia taxiul. Apoi ne-am dus acasă, dar înainte de asta ne-am oprit la o librărie din apropiere, în vitrina căreia descoperisem o carte intitula-tă *Wir wollen heiraten* (*Vrem să ne căsătorim*). După o lungă ezitare, am îndrăznit să intrăm, Tilly cu voalul de mireasă și amândoi purtând steaua galbenă. Mă încânta ideea de a o pune pe ea să ceară cartea. Voiam să o încurajez să se „afirme", așa că stătea acolo cu voalul alb de mireasă, cu steaua galbenă evreiască pe piept și, roșind, i-a spus vânzătorului când acesta a întrebat-o ce dorește:

– Vrem să ne căsătorim.

Fotografia noastră de nuntă mi-a fost de folos și după încheierea războiului, când am fost primul austriac căruia puterile ocupante i-au permis să călătorească în străinătate, pentru a ține o prelegere la un congres care avea loc la Zürich. Nici la graniță nu am avut certitudinea că voi obține viza. Oricum, nu dispuneam de bani elvețieni, așa că urma să fiu luat de la gară de gazdele mele. Era familia la care Gustav, fratele primei mele soții, locuise în timpul emigrării sale în Elveția. De la Innsbruck am telegrafiat la Zürich și am anunțat că îmi voi pune la butoniera hainei, în semn de recunoaștere, insigna asociației de supraviețuitori ai lagărelor de concentrare: un triunghi roșu cu vârful în jos.

La Zürich am așteptat în zadar să vină cineva să mă ia. Nimeni nu și-a făcut apariția. În scurtă vreme, peronul gării Zürich Enge rămăsese pustiu. În cele din urmă, silueta unei doamne a ieșit din ceață și s-a apropiat încet și nesigur, ținând în mână o fotografie pe care o compara mereu cu mine.

– Sunteți domnul doctor Frankl? m-a întrebat ea.

Atunci am observat că, din fericire, luase cu ea fotografia de nuntă, care mă înfățișa împreună cu Tilly în rochia de mireasă. Dacă nu ar fi avut-o, nu m-ar fi descoperit.

Fuseseră atât de mulți oameni la gară cu triunghiuri roșii la butonieră, încât nu-și putuse da seama care dintre ei e doc-torul Frankl. În acea seară începuse așa-numita *Winterhilfe* („Ajutor de iarnă"), o campanie de colectare, și oricine arunca o monedă într-una dintre cutiile de colectare primea un triunghi roșu cu vârful în jos, ca o confirmare de plată. Iar *acest* triunghi roșu era mai mare și, prin urmare, mai vizibil decât al meu.

LAGĂRELE DE CONCENTRARE

Să revenim la nunta noastră. Nouă luni mai târziu, eram deja în lagărul Theresienstadt. Acolo, lui Tilly i s-a acordat protecție la deportare pentru o perioadă de doi ani, fiindcă lucra într-o fabrică de mică, importantă pentru aproviziona-rea cu muniție. Eu fusesem convocat pentru deportare „în Est" și presupuneam că asta însemna Auschwitz. O cunoșteam bine pe Tilly și știam că ar fi făcut tot posibilul să meargă cu mine, așa că i-am interzis în mod expres și insistent să se ofere voluntar pentru transportul meu. În plus, însoțirea transportului nu era lipsită de risc, întrucât putea fi imediat interpretată ca sabotaj al unei producții importante pentru război. Cu toate acestea, fără știința mea, Tilly s-a oferit voluntar și, dintr-un motiv necunoscut, a fost admisă pentru transport.

În timpul transportului a fost cu adevărat ea însăși. După o scurtă reacție de panică în care mi-a șoptit: „O să vezi, mergem la Auschwitz" – ceea ce inițial nimeni nu avea cum să știe –, a început brusc să sorteze bagajele dezordonate din vagonul supraaglomerat sau să îi cheme pe ceilalți să o ajute. Și astfel și-a regăsit calmul.

În ultimele minute petrecute împreună la Auschwitz, a fost în aparență veselă. Chiar înainte de despărțire, mi-a șoptit că a zdrobit un ceas (din câte îmi amintesc, era un ceas deșteptător) ca să nu cadă în mâinile SS-ului. Savura în mod vizibil acest mic triumf. Când bărbații și femeile au fost separați, i-am vorbit cu emfază, ca să înțeleagă cu adevărat ce încerc să spun:

– Tilly, rămâi în viață cu orice preț. Mă înțelegi? Cu orice preț!

Voiam ca, dacă s-ar fi aflat în situația de a-și putea salva viața cu prețul unor favoruri sexuale, să nu fie inhibată din considerație față de mine. Prin această cvasiabsolvire pe care i-am dat-o a priori, speram să evit să devin complice la o asemenea inhibiție, care putea duce la moartea ei.

La scurt timp după eliberare, la Türkheim, în Bavaria, mă plimbam pe un câmp și am întâlnit un muncitor care, de asemenea, tocmai fusese eliberat și care, în timpul conversației, se juca cu un mic obiect în mână.

– Ce este asta? l-am întrebat.

A deschis palma și am văzut un mic glob de aur, pe care se vedeau oceanele în email albastru și o bandă de aur în jurul ecuatorului cu inscripția: „Lumea întreagă se învârte în jurul iubirii". Era un pandantiv – un pandantiv oarecare? Era la fel ca acela pe care i-l dăruisem lui Tilly la prima ei aniversare pe care o petrecuserăm împreună. Exact la fel – să fi fost chiar același? Cel mai probabil același, pentru că, atunci când îl cumpărasem, în Viena se găseau doar două, după cum aflasem. Iar la Bad Wörishofen, în apropiere de Türkheim, fusese dezgropată o magazie în care SS-ul depozitase o colecție uriașă de bijuterii a căror origine nu putea fi decât Auschwitz. Am răscumpărat bijuteria de la acel bărbat. Avea o mică adâncitură, dar întreaga lume încă se învârtea în jurul iubirii...

O ultimă adăugire pe această temă. În prima dimineață de la reîntoarcerea mea la Viena, în august 1945, am aflat că Tilly murise la Bergen-Belsen. De fapt, murise după eliberarea de către trupele engleze. Acolo se găsiseră deja 17 000 de cadavre, iar în următoarele șase săptămâni li se adăugaseră alte 17 000. Al lui Tilly trebuie să fi fost printre acestea din urmă. Mi s-a mai spus că noaptea țiganii fierbeau părți de cadavre în cazane, la focurile lor de tabără, în special ficatul. Săptămâni întregi am fost bântuit de imaginea cu țiganii mâncând din ficatul lui Tilly...

DEPORTAREA

Revin la momentul deportării mele. Când evenimentele au căpătat amploare și a trebuit să mă pregătesc de la o zi la alta să fiu deportat împreună cu părinții mei, m-am așezat și am scris prima versiune a cărții *Doctorul și sufletul*. Mă gândeam că măcar această chintesență a logoterapiei avea să-mi supraviețuiască.

Iar când a venit momentul să fiu dus la Auschwitz, manuscrisul a fost cusut sub căptușeala hainei mele. Bineînțeles că s-a pierdut. (O copie a primei versiuni a reapărut după război. Dar a doua versiune era deja terminată, iar numeroasele adăugiri pe care le făcusem înainte de a fi trimis în lagărul de concentrare de la Auschwitz au rămas, firește, pierdute.) Când am ajuns la Auschwitz, a trebuit să arunc totul. Hainele și ultimele lucruri pe care le mai aveam, printre care și cea mai mare mândrie a mea, și anume insigna Clubului Alpin Donauland, care mă acredita ca ghid de alpinism.

Vorbeam despre Auschwitz. În așa-numita „Fortăreață Mică“, un lagăr aflat la periferia

Theresienstadtului, am aflat gustul amar al unui adevărat lagăr de concentrare, spre deosebire de „ghetoul-model“ Theresienstadt. După câteva ore de muncă acolo, am fost târât înapoi în baracă, după ce mă căptușisem cu 31 de răni mai mult sau mai puțin grave, de către un *Pülcher* vienez, adică un gangster – despre care voi vorbi mai târziu. Pe o stradă din Theresienstadt, Tilly m-a observat și s-a năpustit spre mine:

– Pentru numele lui Dumnezeu, ce ți-au făcut?

În baracă, ea, asistenta calificată, m-a bandajat și a avut grijă de mine. Iar seara, când îmi revenisem oarecum, pentru a-mi distrage atenția, m-a dus într-o altă baracă la un eveniment probabil semilegal, unde renumiți muzicieni de jazz din Praga, de asemenea prizonieri, cântau ceva care mai devreme sau mai târziu avea să devină „imnul național“ neoficial al evreilor din Theresienstadt: *Bei mir bist du schön* (*Pentru mine ești frumoasă*).

Contrastul dintre calvarul de nedescris de dimineață și jazzul de seară era foarte tipic pentru existența noastră, cu toate contradicțiile ei dintre frumusețe și urâțenie, umanitate și inumanitate.

AUSCHWITZ

Nu am relatat niciodată într-un text publicat ce s-a întâmplat la prima selecție în gara din Auschwitz. Mai precis, un anumit detaliu. Nu l-am povestit pentru simplul motiv că nici până în ziua de azi nu sunt foarte sigur dacă nu cumva mi-am imaginat cele întâmplate.

Situația a fost aceasta: doctorul Mengele nu mi-a întors umerii spre dreapta, adică spre supraviețuitori, ci spre stânga, adică spre cei destinați camerei de gazare. Fiindcă nu am zărit

niciun cunoscut printre cei trimiși în stânga înaintea mea, pe la spatele doctorului Mengele am trecut totuși în dreapta, unde văzusem câțiva colegi tineri. Dumnezeu știe de unde mi-a venit ideea și cum am avut curajul să o fac.

Și mai este ceva ce nu am povestit încă în textele mele în limba germană: în locul hainei mele impecabile, a trebuit să iau una veche, uzată și ruptă, care provenea evident de la o persoană gazată. Într-un buzunar am găsit o foaie ruptă dintr-o carte de rugăciuni. Pe foaie era scrisă în ebraică principala rugăciune evreiască, *Shema Israel.* Într-o carte de-a mea apărută în SUA întreb: cum altfel aș putea să interpretez această „coincidență" decât în sensul provocării de a *trăi* ceea ce scrisesem? Pentru că, din acel moment, foaia din cartea de rugăciuni a rămas ascunsă în haina mea, la fel cum fusese ascuns manuscrisul cărții care se pierduse. Am un sentiment ciudat când mă gândesc că am reușit să salvez însemnările pe baza cărora am reconstituit manuscrisul cărții – în libertate –, în timp ce, în mod inexplicabil, în momentul eliberării mele, foaia din cartea de rugăciuni a dispărut.

Mai devreme am menționat un gangster. La fel ca mulți alți infractori, la Auschwitz devenise *kapo*, un prizonier ales de administrația lagărului pentru a ajuta la menținerea ordinii printre prizonieri. Aici a avut loc următorul episod: eram ultimul dintr-un grup de o sută de bărbați destinați unui transport. Dintr-odată, gangsterul s-a năpustit asupra altui prizonier cu o ploaie de lovituri de box și l-a înghiontit cu tocurile de la pantofi înspre grupul de o sută de oameni, din mijlocul cărora m-a înșfăcat și m-a smuls. L-a insultat cu un potop de obscenități și a făcut să pară că prizonierul bătut s-ar fi bulucit și m-ar fi împins. Când mi-am dat seama ce se întâmplă, cei o sută de oameni

plecaseră deja fără mine. Gangsterul – protectorul meu – trebuie să fi aflat că oamenii erau destinați fie camerei de gazare, fie unui transport care le punea viața în maxim pericol. Sunt convins că, printre altele, îi datorez viața.

Mai târziu, în lagărul Kaufering III, Benscher, care ulterior a devenit actor de televiziune la München, mi-a salvat și el viața[45]. I-am vândut o țigară în schimbul unei supe chioare, dar care mirosea a carne afumată. În timp ce o sorbeam, mi-a vorbit insistent și m-a implorat să-mi depășesc pesimismul. Starea de spirit care mă copleșise ar fi dus inevitabil, după cum am observat la alți prizonieri, la abandon și, mai devreme sau mai târziu, la moarte.

Când m-am îmbolnăvit de tifos la Türkheim, am fost la un pas de moarte. Nu mă puteam gândi decât la faptul că nu-mi va apărea cartea. Dar mi-am impus din răsputeri să renunț. Ce viață ar fi aceea, m-am gândit, dacă sensul ei depinde de publicarea unei cărți? După ce Avraam a fost gata să-și sacrifice fiul, singurul său copil, a apărut berbecul. Se pare că și *eu* a trebuit să mă conving că sunt pregătit să-mi sacrific copilul *spiritual* pentru a fi considerat demn de a publica acea carte, și anume *Doctorul și sufletul.*

După ce am supraviețuit febrei tifoide, am început să am, mai ales noaptea, tulburări respiratorii ciudate, asociate cu dureri care îmi îngreunau respirația. Eram disperat și, în toiul nopții, m-am hotărât să-l vizitez pe medicul-șef al lagărului – colegul maghiar Racz, el însuși prizonier – în baraca sa. Nu voi uita niciodată experiența îngrozitoare pe care am trăit-o când a trebuit să parcurg târâș cei o sută de metri care despărțeau baraca mea de a lui, în întuneric beznă. Era strict interzis să părăsim barăcile în timpul nopții. Eram conștient că paznicul din turnul de

veghe ar putea să mă observe și să mă mitralieze. Aveam de ales între două moduri de a muri: sufocarea sau împușcarea.

Nu am avut niciodată vise cu examenele de absolvire din liceu – dar și în ziua de azi visez că mă aflu într-un lagăr de concentrare. Se pare că lagărul de concentrare a fost adevăratul meu examen de maturitate. Aș fi putut să nu ajung acolo, dacă aș fi emigrat în America la timp. Acolo aș fi putut să dezvolt logoterapia, aș fi putut să-mi desăvârșesc munca de o viață, să-mi îndeplinesc misiunea – dar nu am făcut-o. Și așa am ajuns la Auschwitz. A fost *experimentum crucis*. Capacitățile umane primare de autotranscendere și de autodistanțare, așa cum am subliniat în ultimii ani, au fost verificate și validate existențial în lagărele de concentrare. Acest empirism, în sensul cel mai larg al cuvântului, confirmă acea *survival value*, ca să folosesc terminologia psihologică americană, care îi revine „voinței de sens", așa cum o numesc eu, sau autotranscenderii – atingerea dincolo de sine a ceva care nu mai reprezintă sinele. *Ceteris paribus*, cei care au avut cele mai mari șanse de supraviețuire, au fost aceia orientați spre viitor, spre un sens a cărui împlinire îi aștepta în viitor. Nardini și Lifton, doi psihiatri americani din marină și, respectiv, din armată, au constatat același lucru în lagărele de prizonieri de război din Japonia și Coreea de Nord.

În ceea ce mă privește, sunt convins că la supraviețuirea mea a contribuit, nu în ultimul rând, hotărârea mea de a reconstitui manuscrisul pierdut. Am început să lucrez la asta de când eram bolnav de tifos și încercam să stau treaz noaptea pentru a preveni un colaps vascular. În ziua când am împlinit 40 de ani, un tovarăș mi-a dăruit un ciot de creion și în mod miraculos a făcut rost de câteva mici formulare SS, pe spatele cărora am

mâzgălit febril cuvinte-cheie stenografice care m-au ajutat să reconstitui *Doctorul și sufletul.*

Notițele mi-au fost, de asemenea, de mare ajutor atunci când, mai târziu, am început să-mi pun în practică proiectul și să aștern pe hârtie a doua versiune a primei mele cărți, acum îmbogățită cu confirmarea exemplară a teoriei mele – chiar și într-o situație-limită precum cea de la Auschwitz. Capitolul suplimentar despre psihologia lagărelor de concentrare a fost pregătit acolo, la fața locului.

La Primul Congres Internațional de Psihoterapie de la Leiden, Olanda, am dezvăluit cum am făcut uz de autodistanțare *par excellence*:

– Am încercat în repetate rânduri să mă distanțez de suferința din jur, încercând să o obiectivez. Îmi amintesc că într-o dimineață am ieșit mărșăluind din tabără spre locul de muncă, străduindu-mă să fac față foamei, frigului și durerii picioarelor mele umflate și, prin urmare, înțepenite, înghețate și supurând în pantofii deschiși. Situația mea părea sumbră și fără speranță. Atunci m-am imaginat stând la un pupitru într-o sală de conferințe mare, frumoasă, caldă și luminoasă. Urma să țin publicului interesat o prelegere cu titlul „Experiențe psihoterapeutice în lagărul de concentrare" [acesta a fost titlul sub care am ținut de fapt prelegerea la congres[46]], în care aveam să povestesc despre ceea ce trăiam atunci. Credeți-mă, doamnelor și domnilor, în acel moment nu îndrăzneam să sper că într-o zi voi putea să țin cu adevărat o astfel de prelegere.

Am petrecut trei ani în patru lagăre de concentrare: Theresienstadt, Auschwitz, Kaufering III și Türkheim. Am supraviețuit, dar în ceea ce privește familia mea – în afară de sora mea – s-ar putea spune asemeni lui Rilke: „Domnul dă fiecărui a sa moarte"*******. Tatăl meu a murit în lagărul Theresienstadt, practic în brațele mele. Mama mea

a fost dusă la Auschwitz, unde a fost gazată, iar fratele meu, din câte am auzit, a pierit într-o mină dintr-un lagăr secundar de la Auschwitz.

Vechea mea prietenă Erna Felmayer mi-a trimis cu ceva timp în urmă o poezie pe care o scrisesem pe un carnet de rețete și pe care i-o dădusem în 1946. Reflectă starea mea de spirit din acea perioadă:

Ce greu îmi atârnați deasupra, ai mei și ai morții,
O datorie tăcută îmi sunteți cu toții.
Să fiu pentru voi, astă poruncă am primit,
Să șterg acuma tot ce pe voi v-a nimicit,
Până ce voi ști că-n raza de soare
Mă încălzește unul de-al meu care moare,
Până vă văd în copacii înfloriți
Pe voi, morții dragi, ce mă priviți,
Până aud în fiecare ciripit
Ceva ce vocea voastră a șoptit:
Binețe mi-a dat sau poate m-a iertat
Că viața mea de atunci n-a încetat.

Când primarul din Austin, capitala Texasului, mi-a acordat distincția de cetățean de onoare, i-am răspuns:

– Nu se cade să mă numiți cetățean de onoare. Mai degrabă, ar fi potrivit ca eu să vă numesc logoterapeut de onoare. Fiindcă, dacă atât de mulți tineri din Texas, printre care și unii din orașul dumneavoastră, nu și-ar fi riscat sau chiar sacrificat viața pentru a mă elibera pe mine și pe mulți alții din lagărul de concentrare de la Türkheim (și erau trupe din Texas!), nu ar fi existat Viktor Frankl după 1945 și, prin urmare, nici logoterapie.

Primarul avea lacrimi în ochi.

După eliberare, m-am întors la Viena. Mereu mi se punea întrebarea: „Nu ți-au făcut destule la

Viena, ție și alor tăi?“ La urma urmei, tatăl meu pierise în lagărul Theresienstadt, mama mea fusese gazată la Auschwitz, fratele meu murise tot la Auschwitz, iar prima mea soție, la vârsta de 25 de ani, la Bergen-Belsen. Dar eu răspundeam cu o contraîntrebare: „Cine ce mi-a făcut?“ Era o baroneasă catolică în Viena care, cu riscul vieții, a ținut-o ascunsă ani de zile în apartamentul ei pe o vară a mea. Apoi era un avocat socialist pe care îl cunoșteam superficial, fără ca eu să-l fi ajutat vreodată și fără să aibă nevoie de ceva de la mine, dar care, ori de câte ori putea, în secret, îmi aducea ceva de mâncare. (De altfel, a devenit ulterior vicecancelarul Bruno Pittermann.) Așadar, ce motiv aș fi avut să întorc spatele Vienei?

„Psihologie adleriană în forma ei optimă“ (în limba engleză în original). (n.trad.)

„S-a pronunțat Roma, deci cazul poate fi închis“ (în limba latină în original). (n.trad.)

Vezi pp. 191–201: „Filozofie și psihoterapie. Fundamentarea unei analize existențiale“. (nota editorului german)

„Dă, Doamne, fiecărui a sa moarte“, vers din volumul *Ceaslovul* (1905) de Rainer Maria Rilke, în *Opera poetică*, traducere de Mihail Nemeș, Paralela 45, Pitești, 2007, p. 146. (n.red.)

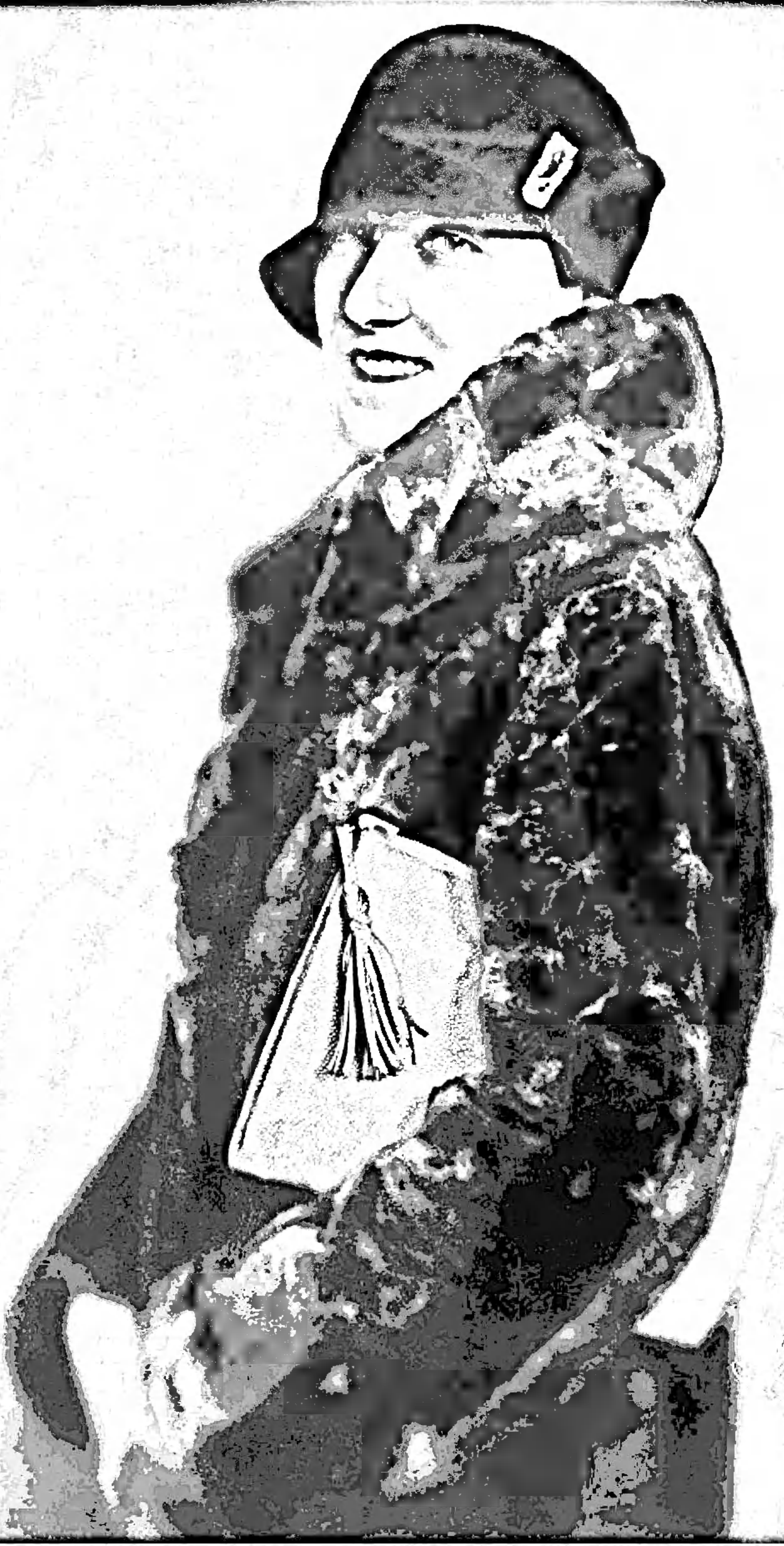

Frankl (în centru) cu echipa, în fața Spitalului Rothschild (1940)

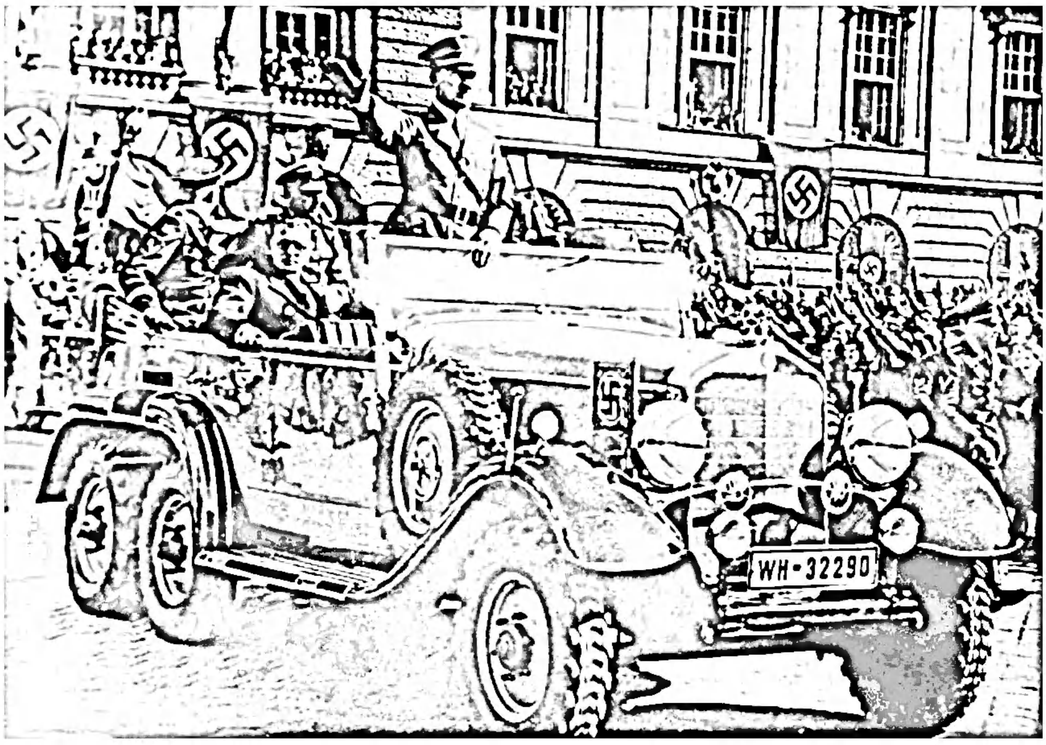

Marșul triumfal al lui Hitler prin Viena pe 15 martie 1938

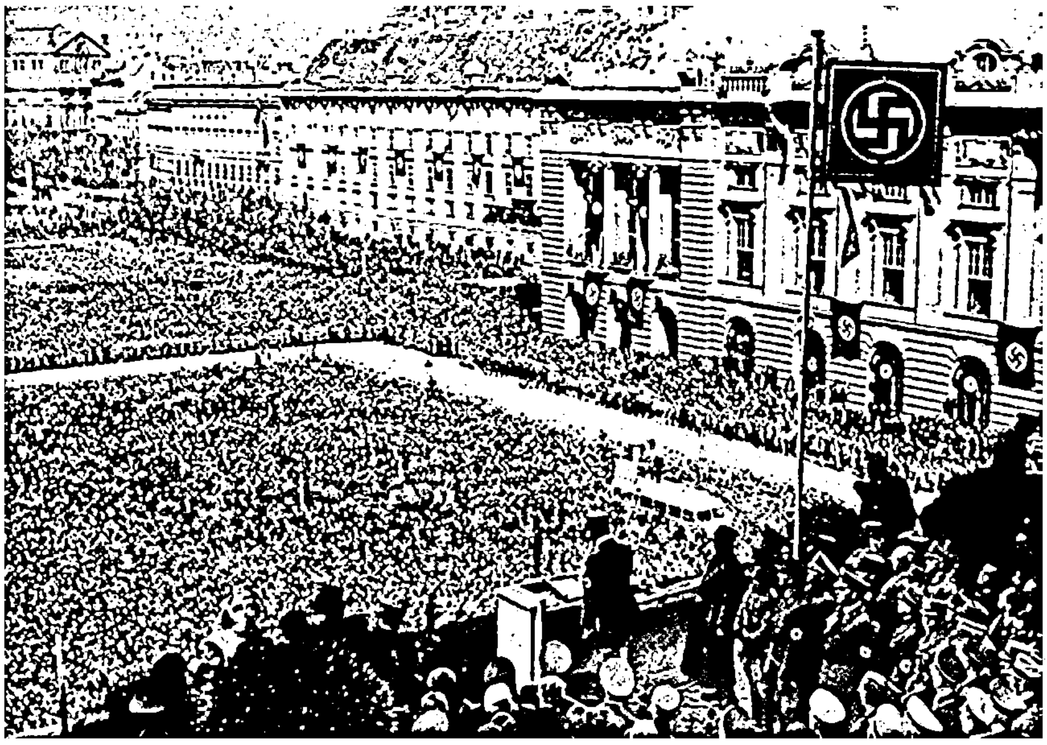

Manifestație în Heldenplatz pe 15 martie 1938

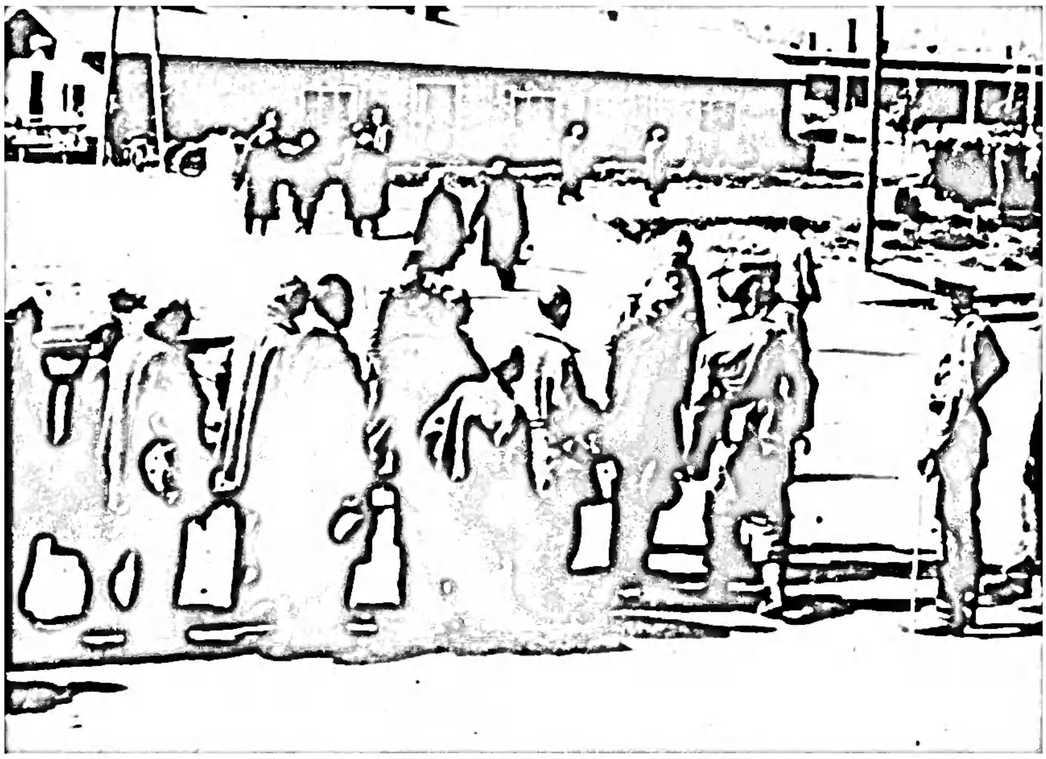

Selectarea deținuților nou sosiți de către gărzile SS la Auschwitz-Birkenau (1944)

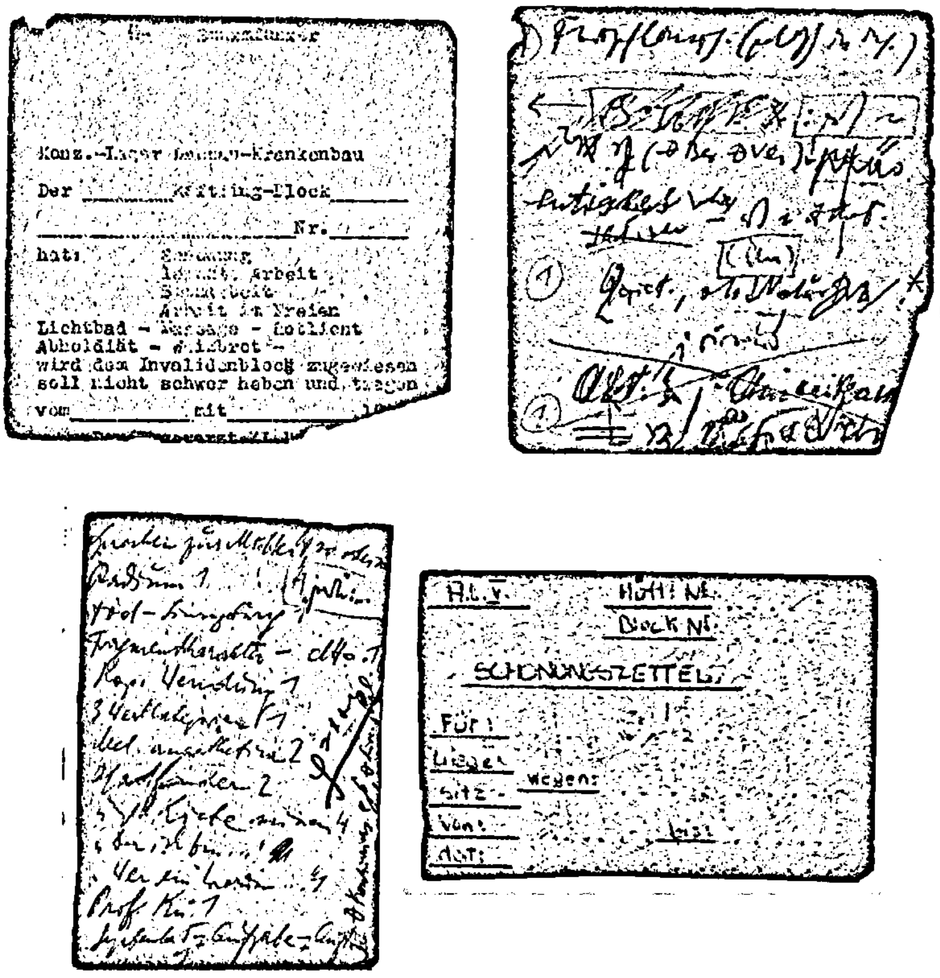

Formulare SS cu notițele lui Frankl pe verso, menite să-l ajute să reconstituie manuscrisul *Doctorul și sufletul*, distrus la Auschwitz (1945)

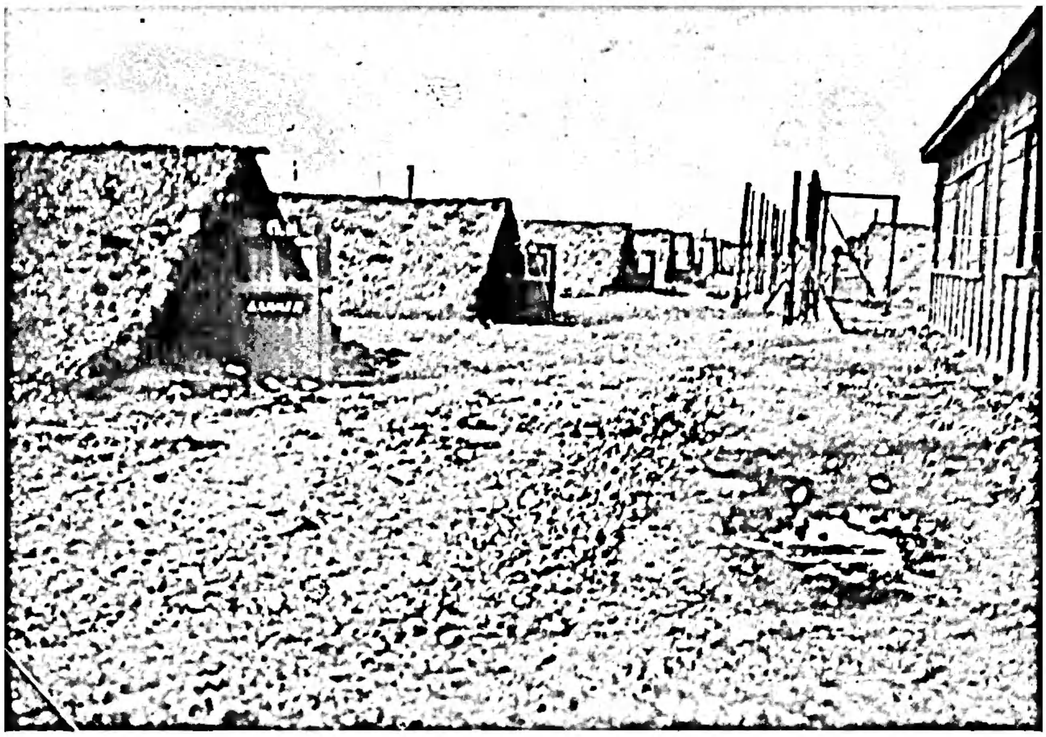

Barăcile pe jumătate îngropate din lagărul Kaufering III (aprilie 1945)

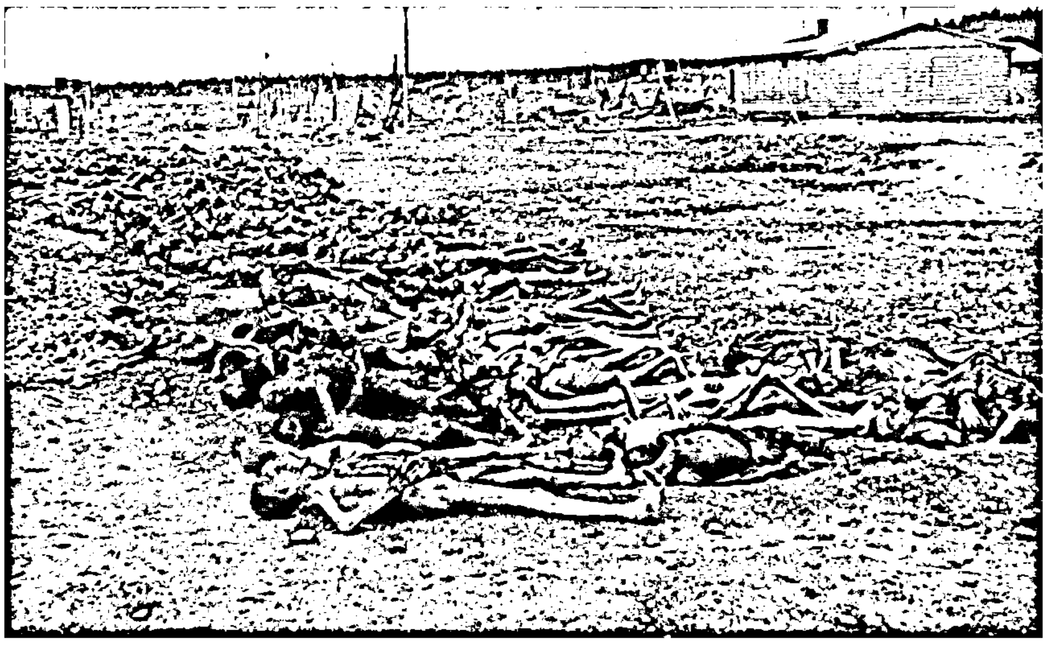

Trupuri carbonizate ale prizonierilor din lagărul de concentrare Kaufering III, după ce lagărul a fost incendiat de trupele SS care au fugit la sfârșitul războiului (aprilie 1945)

„Fotografia a fost făcută de un ofițer al armatei americane, ale cărei trupe au eliberat lagărul. Dintr-o scrisoare din partea profesorului Robert C. Barnes, președintele Institutului American de Logoterapie Viktor Frankl și al celui de-al 10-lea Congres Mondial de Logoterapie (Dallas, Texas, 1995), eu [Viktor Frankl] aflu că a «făcut cercetări prin intermediul Pentagonului din Washington, D.C., în încercarea de a localiza orice supraviețuitor al regimentului din Texas care v-a eliberat din lagărul de la Türkheim. Dacă ați fi putut să fiți alături de noi, speram să încurajăm chiar și o mică reîntâlnire între acei oameni și dumneavoastră. Am reușit să localizăm și avem în posesia noastră uniforma purtată de cel de-al doilea soldat care a intrat pe poartă în ziua memorabilă. Văduva sa ne-a pus la dispoziție uniforma sa militară. Numele său era sergent Barton T. Fuller». Dacă boala nu m-ar fi împiedicat să particip la congres, aș fi îngenuncheat și aș fi sărutat uniforma."

Coperta primei ediții a cărții despre Auschwitz. Desenul îi aparține lui Frankl însuși și face referire la propria sa experiență

Ruhestätte
unserer
teuern unvergesslichen Mutter
Frau
Regina Lion
geboren
28. Dezember 1845 zu Prag
gestorben
5. Feber 1917

ת נ צ ב ה

In memoriam
Elsa Gabriel
Walter und Else
Frankl

sowie deren Sohnes meines
geliebten Gatten bezw. Bruders
Herrn
Erwin Lion
geb. 30. VI. 1870 in Prag
gest. 17. VIII. 1931 in Aussee
ותעטר לעולה לקץ הימים אמן

Viktor Emil Frankl
26. März 1905 – 2. September 1997

concentrare – o carte a cărei traducere în limba engleză circulă (numai în SUA) în peste zece milioane de exemplare – relatez următoarea întâmplare: „Șeful lagărului în care am stat ultima oară și din care am fost eliberat făcea parte din trupele SS. După ce lagărul a fost eliberat, însă, s-a dovedit ceea ce până atunci doar medicul lagărului (el însuși prizonier) știuse. Șeful lagărului cheltuise pe ascuns sume de bani deloc neglijabile din propriu-i buzunar pentru a procura de la farmacia din orașul din apropiere medicamente pentru prizonieri!

Povestea a avut o urmare: după eliberare, prizonierii evrei l-au ascuns pe ofițerul SS de trupele americane și i-au declarat comandantului că i-l vor preda numai cu condiția să nu îi fie atins niciun fir de păr. Comandantul trupelor americane le-a dat atunci cuvântul de onoare, iar prizonierii evrei l-au adus pe fostul șef de lagăr. Comandantul trupelor l-a numit din nou în funcția de șef de lagăr – iar el a organizat colecte de alimente și haine pentru noi, în rândul populației din satele din jur".

În 1946, nu era popular să te exprimi împotriva vinei colective sau să iei apărarea unui național-socialist, așa cum făcusem eu. Acest lucru mi-a adus adesea reproșuri din partea diverselor organizații. Pe atunci, ascunsesem în apartamentul meu un coleg medic care primise insigna de onoare a Tineretului Hitlerist, motiv pentru care era căutat de poliția de stat pentru a i se intenta un proces la Tribunalul Poporului – acolo nu exista decât achitare sau condamnare la moarte. În acest fel, l-am protejat de autorități.

Odată – era în 1946 – am ținut o prelegere în zona ocupată de francezi și m-am exprimat împotriva vinei colective în prezența generalului comandant al forțelor de ocupație franceze. A doua

– Paul, trebuie să-ți spun că, atunci când ți se întâmplă atâtea lucruri, când ești pus atât de mult la încercare, trebuie să existe un sens. Am sentimentul, și nu știu cum altfel să o spun, că mă așteaptă ceva, că mi se cere ceva, că sunt menit pentru ceva.

M-am simțit mai ușurat după aceea – și probabil că nimeni nu ar fi putut să mă înțeleagă mai bine în acel moment, chiar dacă în tăcere, decât bunul Paul Polak.

Otto Kauders, succesorul profesorului Pötzl în funcția de director al Clinicii Universitare de Psihiatrie, mi-a sugerat să scriu o a treia și ultimă versiune a cărții *Doctorul și sufletul*, pentru a îndeplini una dintre cerințele de abilitare. Acesta era singurul lucru care însemna ceva pentru mine. M-am îngropat în muncă.

Am început să dictez fără oprire. Trei dactilografe au fost nevoite să facă cu schimbul pentru a ține pasul cu stenografiatul și dactilografiatul – atât de mult se revărsa din inima mea, zi de zi, în încăperi neîncălzite, abia mobilate, cu ferestre „vitrate“ cu foi de carton. Cuvintele țâșneau, pur și simplu, din mine. În timp ce dictam, mă plimbam prin cameră. Din când în când – încă mă văd – mă prăbușeam epuizat într-un fotoliu și izbucneam în lacrimi, într-atât de mult mă emoționau gândurile care adesea mă copleșeau cu o claritate dureroasă. Ecluzele fuseseră deschise...

Încă din 1945 am dictat în nouă zile cartea despre lagărele de concentrare, care s-a vândut apoi în America în milioane de exemplare. Pe măsură ce dictam, eram hotărât să o public anonim, pentru a mă putea exprima cât mai liber. De aceea numele meu nu apare pe coperta primei ediții. Cartea se afla de mult timp la tipar când prietenii mei m-au convins să garantez pentru conținutul ei cu numele

meu. Nu am putut rezista acestui argument și nici apelului lor de a da dovadă de curaj.

Nu este ciudat că, dintre cărțile mele, cea pe care am scris-o cu certitudinea că va fi publicată anonim și că nu-mi va aduce niciodată un succes personal – tocmai această carte a devenit un bestseller, chiar și după standardele americane? A fost votată „Cartea anului" de cinci ori de către universitățile din SUA, iar la majoritatea este o lectură obligatorie.

La Universitatea Baker din Kansas, întreaga programă de învățământ pe o perioadă de trei ani a fost aliniată la tema cărții, chiar la titlul ei, *Omul în căutarea sensului vieții.* Cunosc o mănăstire trapistă în al cărei refectoriu, la prânz, pasaje din cartea mea au fost citite o vreme cu voce tare și cunosc o biserică catolică unde același lucru s-a întâmplat o dată, în timpul slujbei de duminică. În alt loc, călugărițele au tipărit pentru elevele lor semne de carte cu citate din cartea mea. Cunosc un profesor universitar care le-a dat studenților săi de la filozofie o temă scrisă intitulată: „Ce ar fi discutat Socrate și Frankl dacă ar fi fost închiși împreună?"

Este pur și simplu emoționantă receptivitatea tinerilor americani la cartea mea, deși nu-mi pot explica reacția lor. La îndemnul lui Gordon Allport, care a scris prefața, am adăugat la ediția americană o introducere în logoterapie, ca a doua parte, teoretică, a cărții. Ea reprezintă distilatul teoretic extras din experiența lagărelor de concentrare, în vreme ce prima parte, schița autobiografică, servește drept exemplificare existențială. Cartea capătă astfel doi poli, care se potențează reciproc.

În parte, asta poate explica impactul ei. Cum suna dedicația pe care am scris-o odată cuiva în carte? „Nu e ușor să scrii cu propriul tău sânge. Însă cu el se scrie bine." „Frankl scrie ca un om care trăiește așa cum scrie", afirmă unul dintre deținuții de la temutul penitenciar San Quentin, de lângă

San Francisco, în recenzia sa la *Omul în căutarea sensului vieții*, apărută în revista *San Quentin News*, editată de deținuți.

Este îmbucurător și încurajator faptul că și astăzi o carte își poate croi drum fără a fi „promovată" prin lobbyuri și grupuri de presiune. Dacă ar fi fost după editori, cartea nu ar fi fost publicată. Faptul că acest lucru s-a întâmplat se datorează în întregime eforturilor lui Allport. Și chiar și atunci, drepturile de editare au fost revândute cu 200 de dolari, de la o editură la alta, până când ultima a făcut un profit uriaș. *Habent sua fata libelli.* În ceea ce privește *Doctorul și sufletul*, a fost singura carte austriacă de pe lista unei comisii guvernamentale americane care a făcut un tur al Europei în primii ani de după război pentru a nominaliza cărți demne de a fi traduse.

Uneori pot apărea situații amuzante chiar și în cazul în care o editură europeană preia o carte de la mine. Un editor din Portugalia mi-a scris într-o zi că vrea să publice *Omul în căutarea sensului vieții* în portugheză. A trebuit să-i atrag atenția că deja o făcuse cu ani în urmă. Se pare că publicitatea făcută de editura sa nu se întinsese suficient de departe pentru ca ediția portugheză a cărții mele să ajungă la el. În Norvegia, un editor mi-a spus într-o zi că, spre regretul său, nu poate publica o anumită carte a mea în versiune norvegiană, fără a-și da seama că o făcuse deja cu câțiva ani înainte.

O subvenție guvernamentală a fost garantată editorului american, astfel încât acesta să nu fie nevoit să își asume niciun risc financiar. Dar abia un deceniu mai târziu prestigioasa editură newyorkeză Knopf a îndrăznit să riște. Din punct de vedere comercial, nu a avut ce regreta. În 1945, când am predat manuscrisele primelor mele două cărți, nici nu visam că acestea vor repurta un

asemenea succes în străinătate. (Până la urmă, cărțile mele au fost traduse în 24 de limbi, inclusiv în japoneză, chineză și coreeană********.) Și totuși, unul dintre cele mai frumoase lucruri de care am avut parte vreodată a fost să mă duc la primul meu editor, Franz Deuticke (care a fost și primul editor al lui Freud), purtând sub braț manuscrisul versiunii finale a cărții *Doctorul și sufletul.*

Astfel a fost fondată logoterapia, cea de-a treia școală vieneză. Ultimul sistem complet din istoria psihoterapiei, dacă e să-i dăm crezare lui J.B. Torelló. Într-adevăr, m-am străduit permanent să obțin formulări cât mai clare, asemeni unor cristale șlefuite și transparente, prin care să se reflecte adevărul ce strălucește în spatele lor.

DESPRE SCRIS

Îmi vine mai ușor să vorbesc decât să mă exprim în scris. Această activitate îmi cere multe *sacrificii.* Deși aș fi preferat să fac escalade, mi-am petrecut multe duminici însorite la biroul meu de acasă, cizelându-mi manuscrisele.

Sacrificiile au fost împărtășite de soția mea. Pentru a-mi desăvârși opera de o viață, este posibil ca Elli să fi făcut chiar mai multe sacrificii decât am făcut eu – sacrificii și abnegație. Mă completează nu numai cantitativ, ci și calitativ – ceea ce eu fac cu creierul, ea face cu inima sau, așa cum frumos a spus odată profesorul Jacob Needleman, referindu-se la faptul că ea mă însoțește în turneele de conferințe: „Ea este căldura care însoțește lumina".

Una dintre cărțile mele conține o pagină pe care am dictat-o de zece ori și o frază care mi-a luat trei ore pentru a-i da forma finală. Când dictez, devin atât de absorbit de subiectul meu, încât ignor tot ce

mă înconjoară. Pierd complet noțiunea timpului. S-a întâmplat să stau întins în pat, cu aparatul de dictare lângă mine și cu microfonul în mână, și să dictez în neștire, chiar dacă Elli îmi spusese că trebuie să ajungem la tren în jumătate de oră. Ca să-mi reamintească, ea vine încetișor și în liniște în camera mea. Îi spun atunci, complet absorbit de dictare, în care, de obicei, includ și punctuația: „Elli, virgulă, te rog, lasă-mă să fac baie, semnul exclamării!“ Până să izbucnească în râs, nu observasem că îi vorbisem în jargonul folosit la dictare.

Am un perfecționism asemănător cu al lui Saint-Exupéry, care a spus cândva: „Perfecțiunea nu este atunci când nu mai ai nimic de adăugat, ci atunci când nu mai poți scoate nimic“.

Acest lucru poate să depindă, însă, și de caracterul sistemic al unei teorii. Și de conștiința metodologică aplicată în practica medicală. Mulți ascultători și cititori mi-au spus și mi-au scris că au fost întotdeauna logoterapeuți în mod inconștient. Acest lucru vorbește în favoarea logoterapiei, dar și despre cât de corect și important este să încorporezi o tehnică precum intenția paradoxală într-un sistem și să o dezvolți într-o metodă. Aceasta poate fi una dintre prioritățile logoterapiei. Dar tehnica era deja practicată de alții înainte de 1939, adică înainte de lucrarea mea publicată în *Schweizer Archiv für Neurologie und Psychiatrie*, în care am descris-o pentru prima dată. Din acest motiv, în *Die Psychotherapie in der Praxis* îi enumăr și pe toți predecesorii mei care mi-au fost aduși vreodată la cunoștință, oricât de nesistematic și nemetodic ar fi procedat.

REACȚII LA CĂRȚI ȘI ESEURI

În privința ecoului la cărțile și eseurile mele, cele mai îmbucurătoare sunt scrisorile venite de la cititorii din SUA. Aproape că nu trece o săptămână fără să sosească o astfel de scrisoare care să conțină cuvintele: „Doctor Frankl, your book has changed my life*******".

La scurt timp după cel de-Al Doilea Război Mondial, a sosit într-o zi un vizitator. Elli mi-a spus că este vorba despre un inginer pe nume Kausel și a adăugat:

– Dar cu siguranță nu poate fi celebrul Kausel care tocmai a fost eliberat din închisoare.

– Te rog, lasă-l să intre imediat.

A intrat:

– Mă numesc Kausel. Nu știu dacă ați aflat de mine din ziare.

Auzisem despre el – toată lumea era convinsă că ucisese o femeie și toate dovezile erau împotriva lui. *Adevăratul* vinovat a fost demascat printr-o pură coincidență.

– Și ce pot face pentru dumneavoastră, domnule inginer? l-am întrebat.

– Nimic. Am venit doar să vă mulțumesc. În închisoare eram disperat – nimeni nu voia să creadă în nevinovăția mea. Dar cineva mi-a adus una dintre cărțile dumneavoastră în celulă – a fost singurul lucru care mi-a ridicat starea de spirit.

– Serios? am întrebat. Ce vreți să spuneți?

Și mi-a explicat că întrezărise provocarea de a-și realiza „valorile atitudinale". A fost foarte specific, astfel încât se vedea că înțelesese cu adevărat logoterapia și că o aplicase la situația concretă – și că logoterapia fusese într-adevăr capabilă să-l ajute.

În Asia, există o țară condusă de un dictator care a anulat alegerile programate și și-a aruncat oponentul în închisoare. Într-un interviu acordat revistei *Newsweek*, când a fost întrebat cum a reușit să îndure anii de izolare, acesta din urmă a răspuns:

„Mama mi-a trimis în celulă o carte a unui psihiatru vienez pe nume Viktor Frankl, iar asta mă face să merg mai departe".

ÎNTÂLNIRI CU FILOZOFI IMPORTANȚI

În ceea ce mă privește, una dintre cele mai prețioase expe-riențe este discuția pe care am purtat-o cu Martin Heidegger[47] când a venit pentru prima dată la Viena și m-a vizitat. În cartea de oaspeți a scris: „În amintirea unei vizite dintr-o dimineață frumoasă și instructivă".

Pe o fotografie pe care am făcut-o într-un local cu vinuri tipic vienez, a scris o dedicație care merită, de asemenea, să fie consemnată și care este menită să sublinieze înrudirea dintre opiniile noastre:

Trecutul se duce. Ceea ce a fost vine.

În multe cazuri, ca și aici, experiența pe care am avut-o cu personalitățile cu adevărat mari, pe care le apreciez, a fost că, oricât de mult ar fi avut dreptul să mă critice, acești oameni au fost îngăduitori. Au trecut cu vederea toate neajunsurile eforturilor mele, fiind capabili să vadă ceva pozitiv în ele. La fel mi s-a întâmplat nu numai cu Martin Heidegger, ci și cu Ludwig Binswanger[48], Karl Jaspers[49] și Gabriel Marcel[50].

Când l-am vizitat la Basel, Karl Jaspers mi-a spus textual:

– Domnule Frankl, vă cunosc toate cărțile, dar cartea dumneavoastră despre lagărele de concentrare (și a arătat spre biblioteca sa, înspre

cartea mea despre lagăre) face parte dintre puținele cărți mari ale umanității.

Iar Gabriel Marcel a scris o prefață la ediția franceză a cărții mele despre lagărele de concentrare.

CONFERINȚE ÎN JURUL LUMII

În afară de cărți și eseuri, aș vrea să vorbesc și despre conferințele și prelegerile mele. Îmi place foarte mult să susțin prelegeri. Pregătirea lor, însă, nu este întotdeauna ușoară. Pentru cuvântarea ceremonială pe care a trebuit să o susțin la invitația senatului academic, în cadrul aniversării a 600 de ani de la atestarea Universității din Viena, am mâzgălit mai întâi 150 de pagini. Și încă nu aveam un manuscris. În orice caz, vorbesc întotdeauna liber.

Mai devreme sau mai târziu am început să vorbesc cursiv în engleză, dar Dumnezeu știe cât de corectă este engleza mea.

Elli și cu mine credeam că nu vom fi înțeleși în America dacă vorbim germana. La Montreal, un domn s-a așezat lângă noi într-o cafenea și, tipic obsesiv-compulsiv, a curățat masa de nenumărate ori, a curățat tacâmurile de nenumărate ori și tot așa, minute în șir. I-am spus lui Elli:

– Tulburare obsesiv-compulsivă severă tipică, caz foarte sever de bacteriofobie – și cine știe ce am mai spus.

Când am dat să plecăm, nu mi-am găsit imediat haina. În acel moment, canadianul ni s-a adresat într-o germană impecabilă:

– Căutați ceva – pot să vă ajut?

Fără îndoială, auzise fiecare cuvânt din diagnosticul meu psihiatric despre persoana lui...

În timpul călătoriilor în străinătate avem parte, firește, de o mulțime de întâmplări amuzante. În anii 1950, un băiat din California m-a abordat și a vrut să știe de unde sunt.

– Din Viena, răspund și îl întreb cu precauție dacă știe unde se află Viena.

– Nu, vine răspunsul.

Vreau să îl ajut, pentru ca ignoranța să nu-i afecteze conștiința de sine:

– Dar sigur ai auzit de valsul vienez?

– Da, dar încă nu am învățat să dansez.

Nu m-am dat bătut:

– Dar cu siguranță de șnițel vienez ai auzit!

– Am auzit, dar încă nu am dansat pe el.

Până în prezent, am fost invitat să susțin prelegeri în peste 200 de universități din afara Europei, în America, Australia, Asia și Africa. Numai în America am făcut aproximativ o sută de turnee de conferințe. De patru ori am făcut înconjurul lumii, dintre care o dată în două săptămâni. Pentru că am zburat spre est, am câștigat o zi întreagă, astfel că am putut ține 15 prelegeri în 14 seri. Într-o seară am vorbit la Tokyo, iar în ziua următoare, într-o seară cu aceeași dată, am vorbit la Honolulu. Între ele se afla Oceanul Pacific.

Cărțile mele au făcut-o pe văduva președintelui Eisenhower să mă cunoască și să mă admire. L-a trimis pe medicul familiei Eisenhower și pe soția acestuia la Viena, ca să ne invite pe mine și pe soția mea la proprietatea ei de lângă Washington.

– Dumnezeule, l-a întrebat ea pe medicul de familie, despre ce o să vorbesc cu familia Frankl? Sunt atât de emoționată!

– Nu trebuie să vă pregătiți în mod special, a fost asigurată.

Cu toate acestea, doamna Eisenhower le-a cerut agenților ei de securitate din Gettysburg să-i arate

filmul pe care fusese înregistrată ultima ei vizită la Viena. Voia să aibă la dispoziție cuvinte-cheie precum „Belvedere“, „Riesenrad“, „Catedrala Sfântul Ștefan“ sau altele asemenea. Așa cum i se spusese, s-a descurcat de minune și fără ele. De la bun început ne-a rugat să îi spunem „Mamie“. Și a fost emoționant momentul când ne-a arătat nu numai cadourile de la diferite capete încoronate și neîncoronate care îi fuseseră oaspeți, dar mai ales cadourile pe care soțul ei i le oferise când încă era cadet și în timpul logodnei. Începuseră cu doar câțiva dolari, iar aceste cadouri deveniseră cele mai prețioase pentru ea. În orice caz, nici n-am mai întâlnit, nici nu-mi pot imagina un interlocutor mai puțin încrezut, dar și mai natural și mai cordial decât această primă-doamnă.

Cu ocazia conferințelor, ajungi să cunoști, desigur, nu numai orașe, ci și oameni. La Roma, YPO (Young Presidents Organisation) a închiriat hotelul Hilton timp de o săptămâ-nă întreagă, pentru a-și organiza acolo seminarele. Cei trei invitați de vază care au ținut cuvântări au fost astronautul Walter Schirra, fiul ultimului împărat austriac Otto Habsburg și neurologul Viktor Frankl.

Americanul tipic își face o idee despre reputația unui vorbitor în funcție de onorariul care i se oferă – în prezent, ofertele ajung până la 10 000 de dolari. Aduc acest subiect în discuție pentru a ilustra atitudinea mea față de bani. În sine, mă interesează foarte puțin, cel mult în măsura în care cred că ar trebui să avem bani. Dar adevăratul sens al posesiei de bani constă în a ne putea permite să nu ne gândim la ei.

În copilărie, lucrurile stăteau cu totul altfel. Când sora mea Stella a primit o monedă de 10 helleri de la unchiul nostru Erwin, am convins-o că are amigdalele umflate și că va trebui să i le scot chirurgical. Am ascuns o mică minge roșie într-o

mână, iar cu cealaltă am introdus o foarfecă în gâtul ei. După ce am făcut un zgomot corespunzător, i-am prezentat mingea roșie ca fiind acea amigdală și i-am cerut 10 helleri onorariu pentru operație. Așa am făcut rost de bani.

Unii spun că timpul înseamnă bani. Pentru mine, timpul înseamnă mai mult decât bani. Odată, președintele Universității Cornell mi-a oferit 9 000 de dolari pentru o scurtă ședere în campusul său și l-am refuzat. M-a întrebat:

– Este prea puțin?

– Nu, am răspuns, dar, dacă m-ați întreba ce mi-aș dori să cumpăr cu cei 9 000 de dolari, v-aș răspunde: timp – în special, timp pentru munca mea. Așa că, dacă acum *aș avea* timp să lucrez, nu l-aș *vinde* pentru 9 000 de dolari.

Dacă am convingerea că o conferință prezintă o importanță reală pentru public, o voi ține și fără onorariu, dacă este necesar. Sunt dispus să renunț și la onorariile care au fost deja convenite, ca în cazul corpului studențesc din Ottawa, care a vrut să anuleze în ultimul moment o prelegere de-a mea, din cauza lipsei subvențiilor promise. Atunci am insistat să vin pe cheltuiala mea.

Audiența prelegerilor mele nu trebuie deloc subestimată.

Astfel, a trebuit odată să susțin la Universitatea din Viena o prelegere așa-zis „populară", deschisă publicului. Când am ajuns în aula respectivă, oamenii tocmai se grăbeau să iasă, pentru că prelegerea trebuia mutată într-o sală mai mare. I-am urmat într-acolo, dar și sala mai mare s-a dovedit a fi prea mică. Atunci ne-am mutat cu toții în sala de festivități, unde, în sfârșit, am găsit loc. Încă în 1947 a trebuit să repet de două ori o conferință, pe care am susținut-o la invitația unui club cultural, la Konzerthaus din Viena. Un rol important l-a avut și publicitatea orală.

În America de Nord, popularitatea cărții *Omul în căutarea sensului vieții* este foarte mare, după cum rezultă din faptul că Biblioteca Congresului de la Washington a declarat-o drept „una dintre cele mai influente zece cărți din America". Desigur, popularitatea americană are și ea limitele ei. La un moment dat, Cancelaria Federală ne-a anunțat cu mare pompă sosirea unuia dintre cei mai cunoscuți fotografi americani, Irving Penn[51]. Urma să facă fotografii cu Karajan, Wotruba și Frankl pentru un reportaj despre Viena[52]. Se pare că aceștia erau singurii vienezi care prezentau interes pentru cei de dincolo de ocean. Fotograful a fost adus cu avionul la Viena, a apărut cu un asistent, a făcut peste 400 de fotografii în apartamentul meu și a plecat foarte mulțumit. În următoarele luni am zburat de câteva ori în Statele Unite și am primit ultimele numere ale revistei în cauză – niciun articol despre Viena. Apoi, în cele din urmă a apărut: fotografii uriașe, pliabile, cu caii lipițani și tórturile de la faimoasa cofetărie Demel – dar nici urmă de fotografie a lui Karajan, nicio fotografie a lui Wotruba și niciuna a lui Frankl. Evident că noi trei nu aveam cum să ne punem cu faima tortului Sacher!

Entuziasmul natural al latino-americanilor este de neimaginat pentru europeni. Când soția mea și cu mine am aterizat în San Juan (capitala portoricană), restul pasagerilor nu au fost lăsați să părăsească avionul. Eu și soția mea coborâserăm deja pe pasarelă, dar am fost opriți. Bariera poliției. Am fost lăsați să așteptăm mult timp. Ce se întâmplase? O echipă de televiziune căutase în zadar în avion doi pasageri pe nume Frankl pentru a filma primirea organizată pentru ei la sosire. Soția mea și cu mine trecuserăm deja. Presupun că nu arătam suficient de proeminenți.

Într-un alt loc din America Latină, prima-doamnă nu a ratat ocazia de a participa la toate cele

trei conferințe ale mele într-o singură zi – fiecare a durat două ore. Iar soțul ei, președintele statului, m-a invitat la micul-dejun pentru a discuta cu mine despre situația culturală a țării sale. Amândoi îmi citiseră cărțile. În Europa, nu povestesc nimănui genul acesta de istorioare. Nimeni nu m-ar crede. De aceea îmi face cu atât mai mare plăcere să le scriu aici.

În afară de catedra de la Universitatea din Viena, am fost profesor invitat la Universitatea Harvard în 1961, la Southern Methodist University în 1966 și la Duquesne University în 1972. Cu toate acestea, Universitatea Internațională a Statelor Unite a fost cea care a creat (și mi-a alocat) prima catedră de logoterapie în 1970, la San Diego, în California.

DESPRE ÎMBĂTRÂNIRE

Nu mi se pare nimic în neregulă cu îmbătrânirea. Obișnuiesc să spun că nu mă deranjează să îmbătrânesc atâta timp cât am motive să cred că mă și maturizez. Și că așa se întâmplă este evident din faptul că nu mai sunt mulțumit de un manuscris pe care l-am terminat cu două săptămâni înainte. Nu se poate anticipa cu precizie în ce măsură pot interveni procesele de compensare.

Îmi vine mereu în minte o întâmplare din timpul unei ascensiuni pe Preinerwand. Ghidul meu era Naz Gruber, liderul unei expediții din Himalaya. Stătea pe o stâncă, asigurându-mă cu frânghia în timp ce eu îl urmam, și deodată spune:

– Știți, dom' profesor, când mă uit cum vă cățărați... Nu vă supărați, dar nu mai aveți deloc forță, însă felul cum compensați cu o tehnică

inteligentă de cățărare... Trebuie să spun: putem învăța de la dumneavoastră să ne cățărăm.

Ei bine, dacă asta o spune un alpinist din Himalaya, cum să nu mă mândresc?

În cele din urmă, fenomenul de îmbătrânire este un aspect al efemerității existenței umane, însă această efemeritate reprezintă, în fond, un mare îndemn către responsabilitate – către *recunoașterea faptului de a fi responsabil ca o trăsătură de bază și esențială a existenței umane.* De aceea, poate că ar fi potrivit să redau, odată cu această schiță autobiografică, maxima logoterapeutică, așa cum am formulat-o într-o zi, în vis, am stenografiat-o când m-am trezit și am publicat-o în *Doctorul și sufletul*: „Trăiește ca și cum ai trăi pentru a doua oară și ca și cum prima dată ai fi făcut totul greșit, așa cum ești acum pe cale să faci". Într-adevăr, simțul responsabilității poate fi sporit printr-o astfel de viziune autobiografică fictivă asupra propriei vieți.

AUDIENȚĂ LA PAPĂ

Nu merit să fiu felicitat pentru succesul de care poate se bucură logoterapia. Așa cum i-am spus Papei Paul al VI-lea, cu ocazia unei audiențe speciale la care mă invitase Vaticanul: „În timp ce alții văd doar ceea ce am realizat sau, mai bine spus, ceea ce am putut realiza sau, mai bine spus, ceea ce am avut norocul să realizez, într-un astfel de moment eu devin cu adevărat conștient de ceea ce ar fi trebuit și aș fi *putut* face, dar nu am făcut. Cu alte cuvinte, cu cât de multe am rămas dator îndurării lui Dumnezeu, care mi-a mai dăruit 50 de

ani de viață după ce a trebuit să pășesc pe porțile Auschwitzului".

Aș vrea să relatez aici mai detaliat despre audiența mea la Papă. M-a însoțit soția mea și amândoi am fost profund impresionați. Paul al VI-lea ne-a salutat în germană și a continuat în italiană, având un preot ca interpret. A recunoscut importanța logoterapiei, nu doar pentru Biserica Catolică, ci și pentru întreaga umanitate. De asemenea, m-a felicitat pentru comportamentul meu în lagărele de concentrare, deși, sincer, nu știu la ce se referea în mod concret.

Când și-a luat rămas-bun și ne-am îndreptat spre ieșire, a început deodată să vorbească din nou în germană, strigând după mine, neurologul evreu din Viena, exact aceste cuvinte:

– Vă rog să vă rugați pentru mine!

A fost emoționant, tulburător! Nu pot spune decât ceea ce spun întotdeauna în acest context, că se putea întrezări angoasa omului din nopțile în care se luptase cu conștiința sa pentru a lua decizii despre care știa foarte bine că îl vor face nepopular nu numai pe el, ci întreaga Biserică Catolică. Dar nu putea altfel. Fața îi era vizibil marcată de astfel de nopți nedormite.

Sunt, așadar, pe deplin conștient de „insuficiența eforturilor mele", așa cum am precizat la început. Și, prin urmare, de subiectivismul inerent logoterapiei. Cu toate acestea, un astfel de subiectivism este inevitabil. Kierkegaard a fost cel care a spus odată că oricine are de oferit o corecție *trebuie* să fie subiectiv – „competent subiectiv". Sau, așa cum am formulat în discursul meu de încheiere în calitate de vicepreședinte al celui de-al cincilea Congres Internațional de Psihoterapie din 1961: „Atâta timp cât nu avem acces la adevărul absolut, trebuie să ne mulțumim cu adevăruri relative care se corectează reciproc și să avem și

curajul de a fi subiectivi. În orchestra pe multe voci a psihoterapiei, suntem nu numai îndreptățiți, ci și obligați la subiectivism, atâta vreme cât rămânem conștienți de el".

Atacurile mele sunt îndreptate în mod subiectiv împotriva cinismului pe care îl datorăm nihiliștilor și a nihilismului pe care îl datorăm cinicilor. Este un ciclu între îndoctrinarea nihilistă și motivația cinică. Iar pentru a rupe acest cerc vicios e nevoie de un singur lucru: *demascarea demascatorilor*. Demascarea acelei psihologii abisale unilaterale care se vede și se numește pe sine „psihologie demascatoare". Sigmund Freud ne-a învățat cât de importantă este demascarea. Dar cred că aceasta trebuie să se oprească undeva, și anume acolo unde „psihologul demascator" se confruntă cu ceva care nu se mai lasă demascat, din simplul motiv că este autentic. Psihologul care însă nu se mai poate opri din demascat nu face decât să-și dezvăluie propria tendință, inconștientă, de a devaloriza autenticul din oameni, ceea ce este uman în ei.

OMUL ÎN SUFERINȚĂ

Probabil știu ce înseamnă, fiindcă am trecut prin școala psihologismului și prin iadul nihilismului. S-ar putea ca fiecare dintre cei ce își dezvoltă propriul sistem de psihoterapie să își scrie, în cele din urmă, propria istorie medicală. Trebuie să ne punem doar întrebarea dacă ea este reprezentativă și pentru nevroza colectivă a epocii. Pentru că atunci s-ar justifica să-ți descrii propria suferință pentru binele celorlalți. Iar boala ta ar putea contribui la imunizarea lor.

Dar toate acestea nu sunt valabile doar pentru nevroza colectivă sau pentru nevroze în general.

Sunt valabile pentru toți oamenii aflați în suferință.

Președinta Institutului Alfred Adler din Tel Aviv a menționat, în cadrul unei conferințe publice, cazul unui tânăr soldat israelian care a fost împușcat în ambele picioare în timpul Războiului de Iom Kipur. Ea pur și simplu nu reușise să-l facă să treacă peste depresie – chiar luase în considerare posibilitatea de a-l lăsa se se sinucidă. Până când, într-o zi, l-a găsit complet schimbat, de-a dreptul vesel.

– Ce s-a întâmplat cu tine? l-a întrebat ea surprinsă.

Zâmbind, el i-a întins traducerea în ebraică a cărții *Omul în căutarea sensului vieții* și i-a spus:

– Cartea asta mi s-a întâmplat.

Este posibil să existe o auto-„biblioterapie“ și se pare că logoterapia se potrivește în mare măsură pentru așa ceva.

Din când în când oamenii îmi *scriu* despre experiențe asemănătoare. Unul dintre ei a anexat odată o foaie imensă de ziar cu fotografii mari. Se numea Jerry Long și era o foaie din *Texarkana Gazette* din 6 aprilie 1980.

Jerry Long avea 17 ani când a fost victima unui accident de scufundări în Houston, Texas. A rămas paralizat la toate cele patru membre și scrie la mașină apăsând tastele cu un bețișor pe care îl ține în gură, iar cu umărul stâng pornește un dispozitiv cu ajutorul căruia poate participa auditiv și vizual la un seminar care are loc la câțiva kilometri distanță, la o universitate unde studiază ca să devină psiholog. Motivul? „Îmi plac oamenii și vreau să-i ajut“, îmi scrie, iar decizia (spontană) de a-mi scrie o justifică astfel:

„Am citit cu mare interes *Omul în căutarea sensului vieții*. Deși dificultățile mele par mult mai mici decât cele suferite de dumneavoastră și de camarazii dumneavoastră, am găsit totuși în

această carte nenumărate asemănări. Chiar și după cea de-a patra lectură, descopăr de fiecare dată o nouă perspectivă și un nou filon. Numai cel din interior știe despre ce este vorba. Ce impact mult mai mare are cartea dumneavoastră fiindcă ați trăit-o!... Eu am suferit și știu că fără suferință ar fi fost imposibil să obțin ceea ce am realizat"*******.

Ceea ce strălucește aici este efectul catalitic care reiese nu numai din „carte ca element terapeutic", ci și din psihoterapie prin excelență. Și, în legătură cu subiectul „tehnici versus abordare umană", nu obosesc niciodată să povestesc publicului prezent la cuvântările și conferințele mele, și din când în când și cititorilor mei, povestea unui apel telefonic la ora 3 dimineața: la ora aceea mă trezește telefonul. O femeie mă anunță că tocmai s-a hotărât să-și ia viața. Era întrucâtva curioasă să afle ce am de spus în această privință. Ei bine, i-am expus tot ceea ce s-ar putea spune împotriva sinuciderii și am discutat toate argumentele pro și contra până când am ajuns la punctul în care mi-a promis că renunță la planul ei și că va veni la mine a doua zi dimineață la ora 9.

A apărut punctuală la clinică și mi-a dezvăluit următoarele:

– V-ați înșela, domnule doctor, dacă ați crede că măcar unul dintre argumentele pe care mi le-ați prezentat în noaptea trecută a avut cel mai mic efect asupra mea. *Dacă* m-a impresionat ceva, a fost un singur lucru. Îl trezesc pe om din somn și, în loc să se enerveze și să se răstească la mine, mă ascultă cu răbdare timp de o jumătate de oră și mă încurajează. Și atunci m-am gândit: dacă există așa ceva, atunci poate chiar merită să mai dau vieții o șansă, să continui să trăiesc.

În acest caz, așadar, a fost vorba de stabilirea unei relații interumane.

Într-o dimineață, am ajuns la clinică și am salutat micul grup de profesori, psihiatri și studenți americani aflați la Viena în scopuri de cercetare, apoi le-am spus:

– *Who's Who in America* a selectat câteva zeci de persoane și le-a cerut să descrie într-o singură propoziție care este preocuparea vieții lor. M-au abordat și pe mine.

Strângeri de mână.

– Ce credeți că le-am scris?

Toți reflectau în tăcere. Și atunci, un student de la Berkeley a răspuns rapid:

– Ați descoperit că sensul vieții dumneavoastră constă în a-i ajuta pe alții să descopere un sens în viața lor.

Exact așa era. Acestea au fost cuvintele pe care le scrisesem.

EPILOG

1946. Însoțit de echipa medicală, îmi fac vizita în secția mea (de neurologie) de la Spitalul General din Viena.

Tocmai ieșeam dintr-un salon și mă îndreptam spre altul, când o tânără asistentă se apropie de mine și mă roagă în numele șefului ei (de la chirurgie orală) să-i aloc un așa-zis „pat pentru oaspeți" în secția mea – pentru un pacient proaspăt operat. Sunt de acord, ea pleacă zâmbind recunoscător, apoi mă întorc spre asistentul meu și îl întreb:

– Ați văzut ochii aceia...?

În 1947, ea a devenit soția mea. Eleonore Katharina, născută Schwindt. Gabriele este fiica noastră, Franz Vesely (profesor de fizică la

În vizită la Ludwig Binswanger (în stânga, dr. Robert C. Leslie)

| *dreapta sus* | În vizită la Martin Heidegger
| *dreapta jos* | În vizită la Karl Jaspers

Audiență specială la Papa Paul al VI-lea (1970)

| *stânga sus* | Frankl devine cetățean de onoare al capitalei texane Austin (1976).

| *stânga jos* | Elli și Viktor Frankl în vizită la reședința președintelui Eisenhower, la invitația văduvei acestuia Mamie (a doua din stânga, 1973)

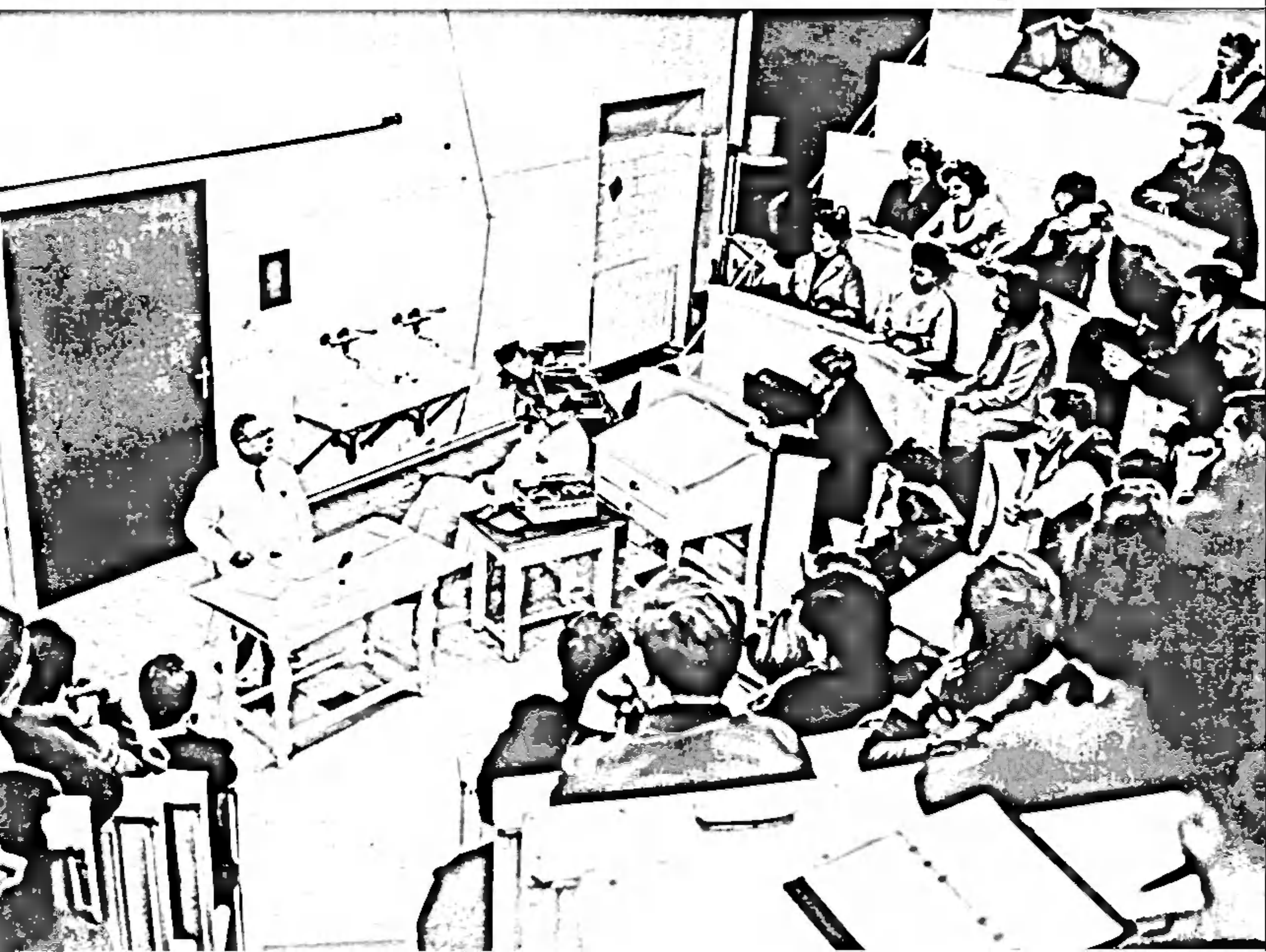

Elli și Viktor Frankl în munții Rax (în jurul anului 1975)

pentru atingerea unui scop. De aici rezultă a priori patru aspecte posibile:

1. Filozofia ca subiect, psihoterapia ca obiect de studiu (și anume studiu teoretic) – concret, această problemă s-ar numi: epistemologia psihopatologiei.

2. Invers: psihoterapia ca subiect, filozofia ca obiect de studiu – teoretic – concret: încercarea, în principiu imposibilă și sortită eșecului – așa cum va trebui să demonstrăm – de a formula o „psihopatologie a Weltanschauungului", după cum a fost numită.

3. Filozofia ca subiect pragmatic, psihoterapia ca mijloc discutabil în mâna filozofului – concret: psihoterapia ca instrument al eticii. În cele din urmă,

4. Psihoterapia ca instanță care verifică în ce măsură filozofia, la rândul ei, își are locul în arsenalul psihoterapeutic – concret: filozofia ca instrument al psihoterapiei.

Să ne întoarcem la prima chestiune principală, și anume tema unei epistemologii a psihopatologiei („psihoterapie" nu ar avea sens în acest context, întrucât ne referim la o teorie, nu la o practică). Pentru a încerca să elucidăm pe scurt problema, să analizăm cele două mari sisteme de psihoterapie care sunt încă reprezentative în prezent: psihanaliza și psihologia individuală. Și să ne întrebăm, din punctul de vedere al judecătorului epistemologic, dacă, prin premisele și pozițiile lor de bază, acestea sunt capabile să ofere o imagine fidelă și cuprinzătoare a realităților psihopatologice. La o privire de ansamblu schematică, vedem că, de fapt, ambele sisteme se fac vinovate de o limitare a realității fenomenologice, fiecare în sens opus: psihanaliza reduce totul la sexualitate (libidoul reprezentând

energia pulsională finală), manifestările psihice fiind simbolurile acesteia; psihologia individuală demonstrează că toate simptomele nevrozei sunt un mijloc pentru atingerea unui scop (aranjamentele), cu toate că recunoaște în esență și alte tendințe psihice, pe lângă cele sexuale. Vedem, așadar, că limitarea psihanalizei este materială, privește conținutul tendințelor – restricția psihologiei individuale, pe de altă parte, este formală, în măsura în care pune la îndoială seriozitatea, autenticitatea, caracterul nemijlocit al dorințelor date. De facto, nu există doar tendințe sexuale, ci și aspirații cu alt conținut – spre deosebire de ceea ce susține psihanaliza; și, pe de altă parte, contrar viziunii psihologiei individuale, există și simptome cu expresivitate directă – nu se poate interpreta totul ca un simplu mijloc pentru un scop.

Dar viziunea psihanalitică și cea a psihologiei individuale despre realitatea psihopatologică sunt restrictive și în altă privință, și din nou în sensuri contrarii. Dacă pornim în primul rând de la teza pur euristică: a-fi-eu-însumi înseamnă a-fi-conștient și a-fi-responsabil, vedem cum, dintre cele două aspecte fundamentale ale existenței umane care au devenit astfel posibile, atât una, cât și cealaltă concepție pun accentul doar pe unul dintre ele, în mod izolat: pentru psihanaliză, simptomul unei nevroze este, în esență, produsul unui proces de refulare – sub acest aspect, ceva devine inconștient; în schimb, în perspectiva psihologiei individuale, simptomul nevrotic reprezintă o încercare a bolnavului de a scăpa de responsabilitatea pentru ceva! Într-o astfel de viziune, psihanaliza și psihologia individuală nu apar ca sisteme întâmplătoare, ci mai degrabă ca teorii care se opun una alteia din necesitate

ontologică și care chiar se completează cumva reciproc prin acest contrast.

Imaginea despre oameni creată la nivel de proiecție psihologică este, prin urmare, o jumătate de imagine. Ființa umană nu este cuprinsă în totalitatea ei în aceste abordări teoretice. Psihanaliza nu o cuprinde, fie numai și pentru că scoate în evidență doar prima ipostază din triada eros–logos–ethos, distrugând această trinitate a antropologiei filozofice. Dimpotrivă, psihoterapia ar trebui să preia în viziunea despre omul bolnav psihic tocmai totalitatea umanității, imaginea fundamentală despre om ca unitate trup–suflet–spirit, pentru ca astfel – și numai astfel – să poată ajunge la jumătatea drumului către satisfacerea cerințelor epistemologice.

Să trecem la cel de-al doilea subiect, și anume la posibilitatea existenței unei „psihopatologii a Weltanschauungului". Nimănui nu-i poate fi luat dreptul de a-i supune pe filozofi unei evaluări psihopatologice; în schimb, filozofiile, în calitate de creații obiectiv-spirituale, se vor sustrage de fiecare dată unei astfel de abordări heterologe. Aceasta ar corespunde unei încercări de depășire a graniței și competenței în sensul psihologismului, care pretinde că pe baza modului cum a luat naștere un act poate trage concluzii asupra valorii conținutului acestuia. Orice viziune filozofică are nevoie de o critică imanentă, iar bolnavul psihic are și el dreptul la aceasta, în cadrul psihoterapiei. Cine respinge *eo ipso* concepția de viață a unui nevrotic vorbește fără să comunice cu el, oricât de mult s-ar strădui să pună această concepție pe seama complexelor sau sentimentelor lui de inferioritate. 2 × 2 = 4, chiar și când o spune un schizofrenic! Ca psihiatri, nu atragem însă atenția asupra unei erori de calcul, ci ne referim de fiecare dată la modul în care cineva socotește lumea. Astfel, medicul va

trebui să se străduiască să discute cu pacientul care filozofează, nu să se retragă și să fugă de argumente printr-un convenabil Μεταβασις εϛ αλλο γενοϛ********, în loc să le pună în discuție, faptic, rămânând la nivelul dezbaterii legate de Weltanschauung. Atunci va evita greșeala psihologismului în cadrul psihoterapiei și va avea curajul de a-și completa psihoterapia printr-un lucru care, în orice caz, o depășește în mod esențial – adică prin logoterapie! Numai în sensul logosului putem să adoptăm o atitudine critică față de o concepție de viață, chiar și a unui om nevrotic; dacă vrem deci să evităm psihologismul și în cadrul psihoterapiei, trebuie să fim și în acest caz hotărâți să îl depășim prin logicism – ceea ce ar însemna tocmai să completăm psihoterapia, în măsura în care apar probleme filozofice puse chiar de către pacient, cu logoterapia.

Desigur că această diferențiere metodică nu poate fi realizată în tratamentul psihiatric viu și unitar; ne-a revenit aici doar sarcina de a desprinde componentele logoterapeutice, cu intenție euristică, pentru a arăta ce probleme esențiale, dar și ce pericole apar în aceste privințe. Dacă în paragraful anterior am încercat să arătăm cât de necesar este să privim pacientul într-un context larg, umanist, la finalul acestei părți a considerațiilor noastre s-a demonstrat că este imposibil să judecăm din punct de vedere pur psihopatologic filozofia expusă de pacient – cât este de zadarnic să privim o filozofie în oglinda distorsionantă a psihiatriei.

Dar să încercăm să folosim psihologismul conținut în astfel de metode ca pe o armă împotriva lui însuși! Cunoaștem de zeci de ani această mentalitate, care nu vrea decât să demaște, nu vrea decât să denunțe, în permanență se străduiește sau este dispusă să prezinte tot ceea ce

este spiritual și creativ ca fiind „în cele din urmă, nimic altceva decât“ sexualitate sau dorință de putere sau orice altceva; acea direcție de cercetare care nu mai vede nimic factual autentic, ci mereu ceva care se află „în spate“: libidoul, sentimentele de inferioritate, încercarea de a se impune și așa mai departe. De parcă, pentru că, undeva și cândva (în perioadele critice pentru cultură sau în cazuri de nevroză), o anumită realizare sau configurație psihică a fost fie o mască, fie un mijloc pentru atingerea unui scop, aceasta nu ar mai putea niciodată să fie autentică, originală, imediată. Această atitudine amintește de gluma în care serenisimul și-a întrebat odată adjutantul:

– Ce pasăre e aceasta?

Iar răspunsul a fost:

– E o barză!

Atunci serenisimul a râs și a spus:

– Așa ceva nu există!

Dacă imaginea berzei a servit celebrei povești despre originea bebelușilor, asta ar trebui să însemne că nu există deloc berze adevărate? Pentru că angoasa poate avea și temeiuri inconștiente, sexuale sau „tendințe de asigurare“, asta înseamnă că nu poate exista angoasă ca atare, în fața vieții sau în fața morții – sau angoasă morală? Pentru că uneori arta poate să însemne pentru artist fugă de realitate sau de sexualitate, ar trebui din această cauză ca niciodată arta să nu însemne nimic altceva, în esență și la origine? Asemenea direcții de cercetare nu au rolul de a judeca – în mod incompetent, după cum am văzut –, ci de a condamna; acum, devenite ele însele obiect al interpretării psihologice, apar ca mijloace ale unei tendințe de devalorizare care se manifesta în urmă cu un secol sub forma materialismului, iar mai târziu a relativismului și psihologismului, tendință care a încercat să priveze lucrurile de valoare – în

același fel cum diferite colectivisme moderne încearcă să-i răpească omului demnitatea (odată cu libertatea)...

Dimpotrivă, psihoterapia ar trebui să garanteze atenția față de autonomia a tot ceea ce este spiritual și să evite, astfel, abuzurile psihologistice din partea psihoterapeutului. În cadrul situației psihoterapeutice concrete, nu este vorba doar despre spiritual ca atare, să zicem despre Weltanschauung, ci despre Weltanschauungul personal, individual, al pacientului în cauză. Iar în fața acestei viziuni personale, unice, în fața acestui aspect concret-spiritual, medicul trebuie să răspundă cu o atitudine umanistă, atentă, discretă, tolerantă și corectă; ajungem, astfel, la al treilea segment al considerațiilor noastre și ne aflăm deja în mijlocul întrebărilor despre posibilitatea existenței unei psihoterapii ca instrument tehnic de influențare etică a omului, așadar, ca mijloc utilizat în scop etic.

Pentru că este clar că psihoterapia ar trebui să judece atunci când preia valori din mâna eticii, adică le presupune. Problema, însă, este dacă are voie și să judece. În timpul ședinței sale, monitorizând fiecare mișcare, psihiatrul este pus în fața unor decizii privind concepția de viață și judecățile personale ale pacientului, pe care nu le poate ignora, la care mai degrabă este constrâns să ia atitudine, așa cum se întâmplă adesea, când bolnavul își expune întreaga suferință psihică în fața medicului și îi cere acestuia soluții. Se poate sustrage un medic conștiincios de la asta sau chiar i se cere să se sustragă? Sau, dimpotrivă, îi este permis să facă el însuși judecăți de valoare? Poate că este chiar necesar să procedeze sau să intervină în funcție de anumite norme? Valoarea sănătății – inclusiv a sănătății psihice – este implicită în toate actele medicale, inclusive cele psihiatrice. În plus,

s-a arătat în repetate rânduri că nevroza își are rădăcinile, în ultimă instanță, în plan spiritual, adică a apărut sau este menținută prin anumite atitudini legate de concepția de viață. De aceea, este important să se intervină în această sferă a concepției personale de viață și a valorilor pacientului, așa cum importantă este și judecata medicului la rândul ei; cu alte cuvinte: psihoterapia trebuie să judece din proprie inițiativă, psihoterapia trebuie, ca atare, deci să stabilească valori și să servească eticii. Dar, dacă este necesară în acest sens o psihoterapie bazată pe judecăți de valoare, se pune acum întrebarea: ar fi posibilă o psihoterapie bazată pe judecăți de valoare? Și cum este posibilă o astfel de psihoterapie? Motivul pentru care am pus aceste întrebări este că am susținut mai sus ideea ca în atitudinea medicului psihoterapeut să se exprime tocmai atenția față de valorile personale ale pacientului, față de psihicul concret, ceea ce înseamnă că medicul nu trebuie să-și depășească în niciun caz competența ca atare, că nu are dreptul, asemenea unui confesor sau director de conștiință legitimat, să transmită, pur și simplu, bolnavului o anumită ierarhie prestabilită de valori, să o încorporeze în tratamentul psihiatric și să-i impună astfel o viziune asupra lumii.

Am ajuns așadar în fața dilemei următoare: pe de o parte, necesitatea, inclusiv necesitatea logică a valorilor, pe de altă parte, imposibilitatea etică a impunerii unor valori de adoptat de către pacient. Cred că o soluție la această întrebare este posibilă – dar numai una, o soluție specifică! Există o valoare etică formală, care este ea însăși o condiție a tuturor celorlalte judecăți de valoare, fără ca în sine să determine ierarhia acestora: responsabilitatea! Ea constituie acea valoare-limită, ca să spunem așa, a neutralității etice, până unde îi este permis și chiar prescris să ajungă și psihoterapiei ca acțiune

valorizantă implicită și explicită. Bolnavul care, prin tratamentul psihoterapeutic, a ajuns la conștiința profundă a responsabilității sale ca trăsătură esențială a propriei existențe va ajunge apoi automat, de la sine, la judecățile de valoare care îi corespund lui, în particular, personalității sale și destinului său unic. Responsabilitatea este în același timp latura subiectivă, pe partea obiectivă aflându-se valorile; alegerea, selectarea și recunoașterea acestora au loc apoi fără ca medicul să-i impună ceva pacientului. Întrebarea: în fața cui – în fața cărei instanțe (Dumnezeu, propria conștiință etc.) – se consideră responsabil bolnavul în cauză când se sustrage intervenției medicale, la fel ca și întrebarea: pentru ce – pentru care valori, respectiv ierarhie a valorilor – optează acesta. Esențial este doar faptul că el se decide asupra unor valori, că trăiește responsabilitatea; aici se dovedește că este posibilă în fiecare caz aducerea bolnavului psihic în acest punct în cadrul tratamentului psihiatric, fără ca abordarea medicală să însemne impunerea unor valori.

În situația în care revenim însă la întrebarea dacă și în ce măsură este necesar să aducem responsabilitatea în conștiința bolnavului, atunci ne confruntăm deja cu problema pe care am semnalat-o mai devreme, cu cea de-a patra și ultima întrebare posibilă: dacă și cum este posibilă etica drept psihoterapie, adică în ce fel ar fi posibil ca disputele pe bază de Weltanschauung să fie în slujba tratamentului psihiatric. Cu alte cuvinte, are vreo semnificație terapeutică să îl determinăm pe bolnav să-și vizualizeze responsabilitatea, să-l ajutăm să devină pe deplin conștient de responsabilitatea sa? Am făcut deja referire la formula de bază a antropologiei filozofice: a-fi-eu-însumi înseamnă a-fi-conștient și a-fi-responsabil. Am cerut psihoterapiei ca, în acest sens, și dincolo

de unilateralitatea scolastică, să cuprindă totalitatea umanului în imaginea sa despre om (bolnav psihic); am cerut ca ea să estimeze ca atare autonomia spiritualului, în loc să cadă pradă erorii psihologiste; în cele din urmă, în cea de-a treia secțiune, am cerut psihoterapeutului să nu lezeze autonomia a ceea ce este concret–spiritual, personalitatea spirituală a pacientului în ceea ce privește alegerea valorilor, evitând astfel să îi impună Weltanschauungul său personal. Trebuie să recurgem însă și la o a patra cerință, chiar în sensul celei de-a patra întrebări: nu doar că bolnavul ar trebui să fie adus la conștiința responsabilității ca atare – față de sarcinile vieții în general –, ci el ar trebui să trăiască și conștiința responsabilității sale specifice față de sarcini specifice; numai după ce își trăiește înclinațiile interioare și situația exterioară, după ce își trăiește întreaga poziție unică în lume, numai atunci conștiința responsabilității sale va deveni pentru el cea mai puternică desfășurare de forțe – care reprezintă și arme împotriva nevrozei. Din conștientizarea vagă a responsabilității se va dezvolta conștiința specifică a misiunii, experiența de a fi menit să aibă un loc în lume, cu o misiune personală, extrem de precisă. Totuși, nimic nu-l face mai mult pe om să se depășească pe sine, nimic nu îl poate activa mai mult, nimic nu îi permite să învingă neplăceri sau dificultăți mai mult decât o poate face conștiința propriei sale responsabilități, conștientizarea misiunii sale speciale. Și în asta constă utilitatea psihoterapeutică incomparabilă și extraordinară a unei analize a existenței în sensul lui a-fi-responsabil, a unei analize a ființei umane în baza trăsăturii sale fundamentale care este responsabilitatea. Nu este aici locul potrivit să intrăm în chestiuni specifice legate de tehnica unei astfel de analize existențiale – cum am numit

această psihoterapie; vrem însă să reținem că includerea eticii în psihoterapie, evidențierea responsabilității specifice și a misiunii bolnavului reprezintă o necesitate și din punctul de vedere al psihoterapiei – *quod erat demonstrandum*. Și, dacă am cerut să pătrundem dincolo de domeniul psihic în cel spiritual, mai precis să includem în psihoterapie existența umană în ansamblul ei, atunci mai facem un ultim îndemn: să punem esența existenței umane – a-fi-responsabil, a avea o misiune – în miezul psihoterapiei. Privită astfel, psihoterapia devine o analiză existențială din două privințe: ea devine analiza întregii existențe (eros și logos, ethos) și devine o analiză îndreptată asupra existenței (a fi om, existența ca responsabilitate). Această extrapolare la Weltanschauung și această abordare a spiritualului ni se par a fi provocarea contemporană în domeniul psihoterapiei; considerațiile de mai sus au prezentat posibilitatea și necesitatea îndeplinirii acestui deziderat.

Textul a fost publicat pentru prima dată în 1939, în *Schweizerische Medizinische Wochenschrift* (69), pp. 707–709.

NOTE

[1] Oskar Wiener, * 04.03.1873 Praga, deportat la 20.04.1944. Poet, scriitor, foiletonist și editor (*Alt-Prager Guckkasten*).

[2] Gustav Meyrink, * 19.01.1868 Viena, † 04.12.1932 Starnberg. Scriitor austriac, colaborator al revistei *Simplicissimus*, autor de romane fantastice în tradiția lui E.T.A. Hoffmann și Edgar Allan Poe. Cea mai cunoscută operă: *Golem* (1915).

[3] Rashi, * 1040 Troyes (Franța), † 1105 Troyes (Franța). Nume real: Solomon ben Isaac, traducător și comentator al Bibliei ebraice și al Talmudului. Scrisul rashi, o formă de scriere pătrată ebraică, folosită în principal pentru comentariile la Biblie și Talmud, îi poartă numele.

[4] Maharal. „Ma Ha Ral" este abrevierea folosită în literatura ebraică a titlului oficial „Morenu Ha-Rav Löw" al rabinului Iuda Löw ben Bezalel, numit popular „Marele rabin", și înseamnă: „Învățătorul nostru, rabinul Löw".

[5] Joseph Maria von Bärnreither, * 12.04.1845 Praga, † 19.09.1925 Teplice. Politician austriac, a lăsat în urmă memorii cu valoare istorică.

[6] Janusz Korczak, * 22.07.1878 Varșovia, † după 05.08.1942 probabil Treblinka. Medic și pedagog polonez. Când trupele SS au ridicat din ghetoul Varșoviei cei 200 de copii ocrotiți de el în orfelinatul evreiesc pe care îl conducea din 1911, pentru a-i deporta în lagărul de exterminare de la Treblinka, Korczak a refuzat să-i părăsească. A scris cărți pentru și despre copii, printre care *Micul rege Maciuś* (1923), *Cum iubești un copil* (1926), *Dreptul copilului la respect* (1928).

[7] Unul dintre cele șase sisteme clasice ale filozofiei indiene. denumirea inițială a *Upanișadelor* de la finalul Vedelor.

[8] Festival cultural cu expoziții etc.

[9] Paul Johannes Tillich, * 20.08.1886 Starzeddel, districtul Guben, † 22.10.1965 Chicago. Teolog protestant american de origine germană, a realizat o sinteză cuprinzătoare a teologiei și filozofiei prin lucrarea sa majoră *Systematic Theology* (*Teologie sistematică*).

[10] Johannes B. Torelló, * 07.11.1920 Barcelona, † 15.09.2011 Viena. Cleric, teolog romano-catolic, precum și neurolog și psihiatru.

[11] Rax, lanț muntos de tip platou din Alpii calcaroși nordici, peste care trece granița dintre Stiria și Austria Inferioară.

[12] Viktor E. Frankl, *Ein Psycholog erlebt das Konzentrationslager* (*Un psiholog trece prin lagărele de concentrare*) a fost publicată la Viena în 1946 (Verlag für Jugend & Volk) și tradusă în 26 de limbi, numai ediția americană fiind vândută în peste 10 milioane de exemplare.

[13] Wilhelm Ostwald, * 02.09.1853 Riga, † 04.04.1932 Leipzig. Cercetător în științele naturii și filozof german.

[14] Gustav Theodor Fechner, * 19.04.1801, † 18.11.1887 Leipzig. Important promotor al psihologiei experimentale.

[15] Sigmund Freud, *06.05.1856 Freiberg (Moravia), † 23.09.1939 Londra. Fondatorul psihanalizei. Tratatul său *Dincolo de principiul plăcerii* a apărut în 1920.

[16] Otto Veraguth, * 13.05.1870 Chur, † 17.12.1944 Zürich. Neurolog elvețian, profesor de kinetoterapie la Universitatea din Zürich. Fenomenul reflexului psihogalvanic pe care l-a cercetat arată că excitația mentală influențează rezistența electrică a pielii.

[17] Eduard Hitschmann, * 28.07.1871 Viena, † 31.07.1957 Gloucester, SUA. Medic și psihanalist austriac. Coeditor al revistei *Internationalen Zeitschrift für Psychoanalyse.*

[18] Paul Schilder, * 15.02.1886 Viena, † 07.12.1940 New York. Medic și psihanalist austriac. A ajutat psihanaliza să pătrundă în psihiatria americană.

[19] Julius Ritter Wagner von Jauregg, * 07.03.1857 Wels, † 27.09.1940 Viena. Psihiatru austriac. Premiul Nobel pentru medicină (1927) pentru descoperirea malarioterapiei în tratarea neurosifilisului.

[20] Kurt R. Eissler, * 02.07.1908 Viena, † 17.02.1999 New York. Psiholog și filozof austriac. Fondator al Arhivei Sigmund Freud din New York. Cea mai cunoscută lucrare a sa este studiul psihanalitic *Goethe* (1983).

[21] Josef Gerstmann, * 17.07.1887 Lemberg, † 23.03.1969 New York. Important neurolog vienez. Director al Spitalului de boli mintale Maria Theresien-Schlössel. Emigrat în SUA în 1938, a descris „sindromul angularis" al lui Gerstmann (agrafie, acalculie și tulburare de orientare dreapta-stânga).

[22] John Ruskin, * 08.02.1819 Londra, † 20.01.1900 Brantwood. Scriitor, pictor și filozof social, a pledat pentru reforme sociale și politice.

[23] Fritz Künkel, * 06.09.1889 Stolzenberg, † 04.04.1956 Los Angeles. Medic și psihoterapeut, unul dintre cei mai renumiți studenți ai lui Alfred Adler.

[24] Importanți exponenți ai psihologiei individuale. Au părăsit Societatea de Psihologie Individuală pentru că acolo nu mai găseau loc pentru vederile lor antropologice.

[25] Max Scheler, * 22.08.1874 München, † 19.05.1928 Frankfurt pe Main. Filozof german. A fondat „etica materială a valorilor" și a dezvoltat propria sociologie a culturii și o antropologie filozofică modernă.

[26] Erwin Wexberg, * 12.02.1889 Viena, † 10.01.1957 Washington, D.C. Lucrări de psihoterapie și neurologie. Publicații de psihologie individuală: *Individualpsychologie: eine systemische Darstellung* (*Psihologie individuală: o reprezentare sistematică*).

[27] Rudolf Dreikurs, * 08.02.1897 Viena, † 25.05.1972 Chicago. Pedagog austriac și reprezentant al psihologiei individuale, colaborator al lui Alfred Adler. A fondat institutele Adler din Chicago,

Rio de Janeiro și Tel Aviv. Cele mai importante scrieri: *Cum să crești copii fericiți* și *Psychology in the Classroom* (*Psihologia în sala de clasă*).

[28] Fritz Wittels, * 14.11.1880 Viena, † 16.10.1950 New York. Neurolog, psihiatru și psihanalist.

[29] Fritz Redlich, * 18.01.1866 Brünn, † 09.06.1930 Viena. Fenomenul Redlich, fenomenul pupilar în epilepsie și isterie, e denumit după el. Publicații în toate domeniile neurologiei.

[30] Peter Hofstätter, * 20.10.1913 Viena, † 13.06.1994 Buxtehude. La începutul anilor 1950 a reintrodus metodele experimentale și empirice în psihologia germană (de exemplu, profilul de polaritate după modelul lui Osgood).

[31] William Masters * 27.12.1915 Cleveland, † 06.02.2001 Tucson, și Virginia Johnson * 11.02.1925 Springfield, † 24.07.2013 St. Louis. Sexologi americani.

[32] Gordon W. Allport, * 11.11.1897 Montezuma, Indiana, † 09.10.1967 Cambridge, Massachusetts. Psiholog american, a pus bazele psihologiei umaniste prin lucrările sale privind dezvoltarea personalității; cea mai cunoscută lucrare: *The Nature of Prejudice (Natura prejudecăților)* (1954).

[33] Léopold Szondi, * 11.03.1893 Neutra, † 24.01.1986 Küsnacht. Psiholog și psihoterapeut maghiar.

[34] Ilse Aichinger, * 01.11.1921 Viena, † 11.11.2016 Viena. Scriitoare austriacă.

[35] August Aichhorn, * 27.07.1878 Viena, † 13.10.1949 Viena. Pedagog și psihanalist austriac. Fondator al pedagogiei psihanalitice, a dezvoltat metode diagnostice și terapeutice pentru resocializarea copiilor neglijați și a tinerilor delincvenți.

[36] Charlotte Bühler, * 20.12.1893 Berlin, † 03.02.1974 Stuttgart. Psiholog german. În anii

1930, a organizat un grup de cercetare în psihologia copilului și adolescentului, Școala de la Viena, și a creat teste de dezvoltare și de inteligență.

[37] Wilhelm Reich, * 24.03.1897 Dobzau, Galiția, † 03.11.1957 Lewisburg, Pennsylvania. Psihanalist austriac. A încercat să combine teoriile lui Marx și Freud și a făcut cercetări biologice și fiziologice despre frică și sexualitate. A avut o mare influență asupra mișcării antiautoritare din anii 1960. Lucrări importante: *Massenpsychologie des Faschismus* (*Psihologia de masă a fascismului*) (1933), *Die sexuelle Revolution* (*Revoluția sexuală*) (1945), *Charakteranalyse* (*Analiza caracterului*) (1933).

[38] Otto Pötzl, * 29.10.1877 Viena, † 01.04.1962 Viena. Psihiatru și neurolog, a fost primul din spațiul de limbă germană care a introdus un curs despre psihanaliză.

[39] Fenomen care poate fi folosit ca diagnostic în cazurile de suspiciune de schizofrenie. Descris pentru prima dată de Frankl în *Zeitschrift für Neurologie und Psychiatrie*, 1935 (vol. 152), p. 161f., sub titlul: „Un fenomen frecvent în schizofrenie".

[40] Leopold Pawlicki a condus timp de mulți ani Spitalul de psihiatrie Baumgartner Höhe (Steinhof). Fiu: Norbert Pawlicki, * 04.03.1923 Viena, † 15.07.1990 Viena. Pianist și compozitor.

[41] Kurt Schuschnigg, * 14.12.1897 Riva del Garda, † 18.11.1977 Mutters bei Innsbruck. Politician și jurist austriac, a fost nevoit să demisioneze din funcția de cancelar federal la data de 11.03.1938, sub presiunea naziștilor.

[42] Trepanare, Intervenție chirurgicală care constă în deschiderea unei cavități medulare sau craniene.

[43] Walter Dandy, neurochirurg american, colaborator al lui Cushing, fondatorul

neurochirurgiei moderne, a publicat o lucrare standard despre neurochirurgie.

[44] Inducerea artificială a unei crize de epilepsie – o tentativă de terapie pentru schizofrenici propusă de Ladislas Meduna la vremea respectivă.

[45] Friedrich „Fritz" Benscher, * 13.10.1906 Hamburg, † 10.03.1970 München. Actor german, moderator de televiziune, narator și regizor de piese radiofonice. Înainte de 1933, a jucat, printre altele, la Opera Schiller din Altona și la Teatrul Metropol din Berlin. Benscher a supraviețuit lagărelor de concentrare Theresienstadt, Auschwitz și Dachau-Kaufering. Cariera sa de radio și televiziune în Germania postbelică a început în mai 1945, la ceea ce a devenit mai târziu Bayerischer Rundfunk.

[46] Raportul Congresului, Strengholt, Amsterdam 1953.

[47] Martin Heidegger, * 26.09.1889 Messkirch, Baden, † 26.05.1976 Freiburg. Filozof existențialist. Lucrarea sa capitală este *Ființă și timp* (1927). A avut o influență covârșitoare în domeniile teologiei și psihologiei prin reflecțiile sale asupra sensului existenței.

[48] Ludwig Binswanger, * 13.04.1881 Kreuzlingen, † 05.02.1966 Kreuzlingen. Psihiatru elvețian, a extins psihoterapia introducând așa-numita „analiză existențială".

[49] Karl Jaspers, * 23.02.1883 Oldenburg, † 26.02.1969 Basel. Principalul exponent al filozofiei existențiale. Principalele lucrări: *Psihopatologie generală* (1913), *Filozofie* (1932).

[50] Gabriel Marcel, * 07.12.1889 Paris, † 08.10.1973 Paris. Filozof și dramaturg francez.

[51] Irving Penn, * 16.06.1917 Plainfield, New Jersey, † 07.10.2009 New York. Fotograf american. I-a portretizat, printre alții, pe Igor Stravinski, Pablo

Picasso, John F. Kennedy, Miles Davis și Marilyn Monroe.

[52] Herbert von Karajan, * 05.04.1908 Salzburg, † 16.7.1989 Anif bei Salzburg. Dirijor austriac. Fritz Wotruba, * 23.04.1907 Viena, † 28.08.1975 Viena. Sculptor austriac.

CREDITE FOTOGRAFICE

Caricatură de Viktor Frankl:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl

Mama sa, Elsa:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Tatăl său, Gabriel:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Fotografia de nuntă a părinților:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Părinții săi în timpul celui de-al doilea război mondial:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Viena, Czerningasse, nr. 6:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Viena, Mariannengasse, nr. 1:
©Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Frankl cu frații săi:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Familia Frankl:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Ca student la medicină:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Frankl cu camarazii de la clubul de alpinism:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Pe peretele stâncos Lutter:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Frankl cu Rudi Reif:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Frankl ca pilot:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

În Valea Yosemite:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Alfred Adler:
© IMAGNO / Arhivele Austriei (fotograf necunoscut)

Sigmund Freud:

© IMAGNO / Fundația privată Sigmund Freud (fotograf:
Max Halberstadt)

Paul Schilder:
© IMAGNO / Biblioteca Națională a Austriei (fotograf: Max Schneider)

Eduard Hitschmann:
© IMAGNO / Fundația privată Sigmund Freud (fotograf necunoscut)

Otto Pötzl:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Charlotte Bühler:
© IMAGNO / Arhiva foto Setzer-Tschiedel (fotograf: Franz Xaver Setzer)

Frankl cu echipa sa:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

În fața clinicii Am Rosenhügel:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Marșul triumfal al lui Hitler prin Viena:
© IMAGNO / Votava (fotograf necunoscut)

Manifestație în Heldenplatz:
© IMAGNO / Ullstein (fotograf necunoscut)
Tilly Frankl:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Fotografia de nuntă a lui Tilly și Viktor Frankl:

© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Selectarea la Auschwitz-Birkenau:
© IMAGNO / Ullstein (fotograf necunoscut)

Formulare SS cu notițele lui Frankl:
© IMAGNO /Arhiva Viktor Frankl

Barăci în lagărul Kaufering III:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Trupuri carbonizate în lagărul de concentrare Kaufering III:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf: Barton Fuller)

Coperta primei ediții a cărții despre Auschwitz:
© IMAGNO /Arhiva Viktor Frankl

Epitaf pentru membrii familiei Frankl:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Viktor Frankl 1946:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Elli Frankl:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)
Discuție cu pacientul:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Prelegere:

© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

În vizită la Ludwig Binswanger:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

În vizită la Martin Heidegger:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

În vizită la Karl Jaspers:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Frankl devine cetățean de onoare al capitalei texane Austin:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

În vizită la reședința familiei Eisenhower:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Audiență la Papa Paul al VI-lea:
© IMAGNO /Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

În fața studenților la Spitalul General din Viena:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Elli și Viktor Frankl în munții Rax:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)
Fiica sa, Gabriele, cu soțul ei, Franz Vesely:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Nepoții săi, Katja și Alexander Vesely:
© IMAGNO / Arhiva Viktor Frankl (fotograf necunoscut)

Alte scrieri de Viktor E. Frankl

Pentru o listă completă a cărților scrise de Viktor E. Frankl, precum și o bibliografie cuprinzătoare a domeniului logoterapiei/analizei existențiale, consultați site-ul Institutului Viktor Frankl, www.viktorfrankl.org.

Bergerlebnis und Sinnerfahrung (*Experiența muntelui și experiența senzorială*), Tyrolia, Innsbruck–Viena, 2013

Ce nu am scris în cărțile mele. Memorii, traducere din limba germană de Monica Oprinoiu, Litera, București, în curs de apariție

Cel care are un motiv pentru care să trăiască... Logoterapie și analiză existențială, traducere din limba germană de Cora Radulian, Litera, București, 2020

Das Leiden am sinnlosen Leben. Psychotherapie für heute (*Suferința vieții fără sens. Psihoterapie pentru zilele noastre*), Herder / Kreuz, Freiburg im Breisgau, 2015

Der leidende Mensch. Anthropologische Grundlagen der Psychotherapie (*Omul care suferă. Fundamentele antropologice ale psihoterapiei*), Hans Huber, Berna, 1975

Der Mensch vor der Frage nach dem Sinn. Eine Auswahl aus dem Gesamtwerk (*Omul și problema sensului. O selecție din toate scrierile*), Serie Piper 289, München, 1979

Die Psychotherapie in der Praxis. Eine kasuistische Einführung für Ärzte (*Practica*

psihoterapiei. O introducere în cazuistică pentru medici), Serie Piper 475, München, 1986

Doctorul și sufletul. Bazele logoterapiei și analizei existențiale, traducere din limba germană de Adela Motoc, Meteor Press, București, 2019

Dumnezeul neștiut. Psihoterapie și religie, traducere din limba germană de Ioana Brigle, Trei, București, 2021

Es kommt der Tag, da bist du frei. Unveröffentlichte Texte und Reden (*Va veni ziua când vei fi liber. Texte și prelegeri inedite*), Kösel-Verlag, München, 2015

Gesammelte Werke 1: „... trotzdem ja zum Leben sagen" und Ausgewählte Briefe 1945–1949 (Opere complete 1. „... să spunem totuși da vieții" și corespondență aleasă 1945–1949), Böhlau, Viena, 2005

Gesammelte Werke 2: Psychologie des Konzentrationslagers. Synchronisation in Birkenwald. Ausgewählte Texte 1945–1993 (*Opere complete 2. Psihologia lagărului de concentrare. Sincronizare la Birkenwald. Texte alese 1945–1993*), Böhlau, Viena, 2006

Gesammelte Werke 3: Die Psychotherapie in der Praxis und ausgewählte Texte über angewandte Psychotherapie (*Opere complete 3. Practica psihoterapiei și texte alese despre psihoterapia aplicată*), Böhlau, Viena, 2008

Gesammelte Werke 4: Ärztlische Seelsorge. Grundlagen der Logotherapie und Existenzanalyse (*Opere complete 4. Doctorul și sufletul. Fundamentele logoterapiei și ale analizei existențiale*), Böhlau, Viena, 2011

Gesammelte Werke 5: Psychotherapie, Psychiatrie und Religion. Über das Grenzgebiet zwischen Seelenheilkunde und Glauben (*Opere complete 5. Psihoterapie, psihiatrie și religie. Despre ce au în*

comun terapia bolilor psihice și credința), Böhlau, Viena, 2018

Gottsuche und Sinnfrage (*Căutarea lui Dumnezeu și problema sensului*), Gütersloh, 2005

Omul în căutarea sensului vieții, traducere din limba engleză de Silvian Guranda, Meteor Press, București, 2009

Omul în căutarea sensului vieții, traducere din limba engleză de Florin Tudose, Vellant, București, 2019

Psychotherapie für den Alltag. Rundfunkvorträge über Seelenheilkunde (*Psihoterapie pentru viața de fiecare zi. Conferințe radio despre sănătatea psihică*), Kreuz Verlag, Freiburg im Breisgau, 2015

Strigătul neauzit pentru sensul vieții. Psihoterapie și umanism, traducere din limba engleză de Mihai Dan Pavelescu, Meteor Press, București, 2018

Teoria și terapia nevrozelor. Introducere în logoterapie și analiză existențială, traducere din limba germană de Daniela Ștefănescu, Trei, București, 2008; ediția a 2-a, Meteor Press, București, 2020

Voința de sens. Fundamente și aplicații ale logoterapiei, traducere din limba engleză de Dana Mareș, Trei, București, 2018; ediția a 2-a, 2021

MULȚUMIRI

Cei care au îngrijit această ediție doresc să-i mulțumească domnului prof. dr. Franz Vesely, președintele Institutului Viktor Frankl, pentru colaborarea amicală. Mulțumiri speciale lui Gerald Piffl de la agenția de imagine IMAGNO, pe a cărui cercetare, arhivare și prelucrare tehnică a fotografiilor istorice se bazează în mod esențial noua ediție

a autobiografiei (informații suplimentare la: www.imagno.com).

Până în 2017, în 50 de limbi. (nota editorului german)

„Domnule doctor Frankl, cartea dumneavoastră mi-a schimbat viața“ (în limba engleză în original). (n.trad.)

În original, textul este redat în limba engleză. (n.trad.)

„Metabasis eis allo genos“ (Aristotel): transfer inadmisibil al unui argument într-un alt context. (nota editorului german)

Fiica sa, Gabriele, cu soțul ei, Franz Vesely (în jurul anului 1965)